

**“Voinko mä ylipäättään löytää paikkaani täällä,
onks se edes mahdollista?”**

**Laadullinen tutkimus toiseuden ja tunnustamattomuuden
vaikutuksista marokkolais-suomalaisten miesten elämässä**

**Siru Roppola-Oussihl
Maisterintutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Humanistis-
yhteiskuntatieteellinen
tiedekunta
Jyväskylän Yliopisto
Kevät 2019**

Tiivistelmä

“Voinko mä ylipäättään löytää paikkaani täällä, onks se edes mahdollista?”

Laadullinen tutkimus toiseuden ja tunnustamattomuuden vaikutuksista marokkolais-suomalaisten miesten elämässä

Siru Roppola-Oussihl

Sosiaalityö

Maisterintutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Humanistis-yhteiskunnallinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Satu Ranta-Tyrkkö

Toukokuu 2019

sivumäärä 94+ 5 liitettä

Tutkielman tehtävänä on esitellä marokkolais-suomalaisten miesten elämää kahden kulttuurin välissä, heidän kokemuksiaan toiseudesta ja tunnustamattomuudesta sekä näiden vaikutuksia heidän elämässään. Tutkielma tarkastelee marokkolais-suomalaisten kuulumisen tunnetta suomalaisessa yhteiskunnassa 1990-luvulta tähän päivään.

Teoreettisena viitekehyksenä toimii Axel Honnethin tunnustussuhdeteoria, jossa tunnustuksen tasot ovat primäärisuhteet, oikeussuhteet sekä solidaarisuus ja arvostus. Toiseutta ja kulttuuri-identiteettiä tarkastelen muun muassa Olli Löytyn, Lotta Haikkolan ja Stuart Hallin tutkimusten avulla. Tutkielma on laadullinen tutkimus ja sen aineistona toimii viiden 1990-luvun alussa syntyneen marokkolais-suomalaisen miehen puolistrukturoidut yksilöhaastattelut. Tutkielman analyysimenetelmänä on käytetty teemoittelun avulla tehtyä sisällönanalyysia. Analysoituja tuloksia esittelen tutkielman lopussa neljän eri teeman alla, jotka ovat monikulttuurisuus ja lapsuus, toiseus ja eronteon tavat, tunnustussuhteiden toteutuminen ja yhteiskuntaan kuulumisen tunne sekä toiseuden vaikutukset ja tunnustuksesta kamppailu.

Tuloksissa selviää, että marokkolainen kulttuuri ja islam ovat olleet tärkeässä asemassa marokkolais-suomalaisten miesten lapsuudessa. He identiteettinsä ovat muovautuneet tehdessään eroa isänsä uskontoon ja etsiessään tasapainoa kahden kulttuurin välillä. Heidän valtaväestöstä poikkeava nimensä ja ulkonäkönsä luovat tilanteita, joissa heitä ei tunnusteta ensisijaisesti suomalaisiksi, vaan heidät luokitellaan *toisiksi*. Toiseutta luodaan epätasa-arvon, väheksynnän ja jopa väkivallan avulla, jolloin tunnustussuhteet jäävät täyttymättä. Toiseus ja tunnustamattomuus ovat vaikuttaneet paitsi työelämään ja suhteisiin muihin ihmisiin ja itseen, myös yhteiskunnalliseen kuulumisen tunteeseen. Tunnustusta on yritetty ansaita työllä ja suorituksilla, myös huumeilla ja väkivallalla. Kuulumattomuuden tunne ja tunnustamattomuus ovat aiheuttaneet osalla masennusta, ahdistusta ja toivottomuutta. Nämä näkyvät negatiivisina ajatuksina suhteessa omiin mahdollisuuksiin ja toimijuuteen, tulevaisuuden suunnitelmiin ja paikkansa löytämiseen yhteiskunnassa.

Avainsanat: monikulttuurisuus, toinen sukupolvi, marokkolais-suomalaiset, toiseus, tunnustus, tunnustussuhteet, rasismi, transnationaalisuus.

Sisälllys:

Johdanto.....	3
1. Suomi monikulttuurisena tilana.....	7
1.1. Kansallinen jäsenyyden ehdot – kuka saa olla suomalainen?.....	7
1.2. Suomen maahanmuuttohistoria ja maahanmuuttajat mediassa.....	10
2. Tunnustuksen ja toiseuden vaikutukset etnis-kulttuuriseen identiteettiin.....	13
2.1. Terminologia.....	13
2.2. Transnationaaliset kulttuuri-identiteetit.....	16
2.3. Tunnustus ja itsesuhteet.....	19
2.4. Toiseus – ketkä suljetaan ulkopuolelle?.....	23
2.5. Rasismi ja rodullinen kategorisointi.....	25
3. Toisen sukupolven integroituminen yhteiskuntaan.....	29
3.1. Toisen sukupolven kouluttautuminen ja työllistyminen.....	30
3.2. Kasautunut toiseus ja kiistetty jäsenyys – tarkastelussa monikulttuuristen miesten rikollisuus.....	34
4. Tutkimusasetelma ja tutkimuksen toteutus.....	38
4.1. Laadullinen tutkimus.....	39
4.2. Puolistrukturoidut yksilöhaastattelut metodologisena valintana.....	40
4.3. Aineiston keruu ja aineisto.....	41
4.4. Sisällönanalyysi.....	44
5. Tulokset: Miten toiseus ja tunnustussuhteet ovat näkyneet ja vaikuttaneet marokkolais-suomalaisten miesten elämään?.....	47
5.1. Monikulttuurisuus ja lapsuus.....	47
5.2. Toiseus ja eronteon tavat.....	54
5.3. Tunnustussuhteiden toteutuminen ja yhteiskuntaan kuuluminen.....	61
5.4. Toiseuden vaikutukset ja tunnustuksesta kamppailu marokkolais-suomalaisten miesten elämässä.....	68
6. Tulosten yhteenveto ja pohdinta.....	79
Johtopäätökset.....	86
Lähteet.....	89
LIITTEET.....	95

Johdanto

Sut hyväksytään omana itsenä, jos oot suu kiinni ja teet niinku kaikki muut. Sä voit olla erilainen ja erilaisuus on rikkautta niin pitkään, kunhan se ei aiheuta mitään energian tuhlausta kenellekään muulle, et kunhan vaan sopeudut ja aina oot hiljaa etkä sano mistään varmastikaan ääneen.

Sitaatti on marokkolais-suomalaisen miehen, joka on syntynyt ja kasvanut Suomessa. Siinä tiivistyy tämän päivän monikulttuurisuuden haasteet yhteiskunnassamme, yhtäältä yksilön kokeman toiseuden ja toisaalta yhteiskunnan erilaisuuteen suhtautumisen kautta. Useimpiin Euroopan maihin verrattuna monikulttuurisuus on Suomessa vielä tuore ilmiö, mutta siitä huolimatta, tai juuri siksi, erittäin ajankohtainen. Asian ajankohtaisuutta tukee Sisäministeriön julkaisu (4/2017), jonka mukaan vuonna 2015 Suomeen tuli ennätysellisen suuri määrä turvapaikanhakijoita. Maahanmuutto ja maahanmuuttajat ovat saaneet mediassa menneinä vuosina runsaasti huomiota, mikä puolestaan on vaikuttanut ihmisten asenteisiin ja mielipiteisiin puhuttaessa maahanmuutosta, maahanmuuttajista ja maahanmuuttajataustaisista. Monikulttuurisuus- ja maahanmuuttokeskustelu näkyy paitsi kansan keskuudessa, myös mediassa ja politiikassa. Muutos yhteiskunnassa on hidas ja suomalaisuus on tarkkaan rajattu, minkä vuoksi tarkastelen tässä tutkielmassa, keillä kaikilla on pääsy suomalaisen kategoriaan.

Siinä, missä maahanmuuttajat ovat olleet huomion ja tutkimisen kohde, ovat heidän Suomessa syntyneet jälkeläisensä saaneet huomiota vasta viime vuosina. Vielä vähemmän on tutkittu niin kutsuttujen monikulttuuristen perheiden lapsia, eli toista polvea, joiden toinen vanhemmista on kantaväestöä. Toisen vanhemman ollessa ei-länsimaalainen, kantaa toinen polvi ulkoisia merkkejä, jotka kategorisoivat heidät "toisiin". Tämän vuoksi toiseuden ja rasmin kokemukset voivat olla samanlaisia kuin maahanmuuttajilla, jolloin ne voivat johtaa myös samankaltaisiin ongelmiin. Olli Löytty (2005) selittää ilmiötä sillä, että katsomme maailmaa suodattimen läpi, johon vaikuttavat omat ennako-oletuksemme ja tietämyksemme katsottavasta kohteesta. Tällöin aikaansaadaan kategorisointi, jossa kaikki ei-länsimaalaisen näköiset pistetään samaan lokeroon liittäen samat pelot ja ennakkoluulot osaksi heitä.

Tässä pro gradu-tutkielmassani tulen käsittelemään toiseutta ja rasismia sekä näiden vaikutusta marokkolais-suomalaisten miesten elämään. Marokkolais-suomalaiset valikoituvat tässä tutkimuksessa 25—30-vuotiaiksi samalta paikkakunnalta kotoisin oleviksi miehiksi, joiden isä on marokkolainen ja äiti kantasuomalainen. Jatkan pro gradu-tutkielmaani samoista teemoista käsin kuin aiemmassa kandidaatin tutkielmassani. Kandidaatin tutkielmani “*Mut mistä sä oikeesti oot?*” käsitteli toisen sukupolven maahanmuuttajien kulttuuri-identiteettejä ja toiseuden kokemuksia. Sen lisäksi, että aihe on yhteiskunnallisesti ja ajallisesti merkittävä, syntyvät henkilökohtaiset motiivini avioliitosta marokkolais-suomalaisen miehen kanssa. Olen nähnyt, kuinka arkipäivän rasismi ja toiseus voivat yhtä aikaan olla sekä hienovaraista että raadollista.

Kandidaatin tutkielmassani selvisi, että haastateltavat olivat kokeneet rasismia ja toiseutta elämän eri alueilla, minkä lisäksi he eivät ole saaneet tunnustusta identiteetilleen. Koska aihe nousi kaikilla haastateltavilla niin selkeästi esiin, haluan pureutua aiheeseen syvemmin. Tämän tutkielman tarkoitus on paitsi kerätä lisää tietoa toisen sukupolven toiseudesta ja tunnustussuhteiden toteutumisesta, myös tarkastella edellä mainittujen vaikutusta heidän elämäänsä. Olen kiinnostunut tarkastelemaan, miten toiseus ja tunnustamattomuus näkyvät heidän elämässään ja missä määrin se on vaikuttanut yhteiskuntaan kuulumisen tunteeseen, koulutukseen, työhön ja identiteettiin. Lisäksi selvitän, millä keinoin marokkolais-suomalaiset miehet ovat ansainneet tunnustusta ja miten nämä kokemukset ovat vaikuttaneet omaan hyvinvointiin ja tulevaisuuteen suhtautumiseen. Tutkielmassa kartoitan marokkolais-suomalaisten lapsuutta, monikulttuurista taustaa ja niitä sosiaalisia ongelmia, jotka saattavat etnisen taustan lisäksi aiheuttaa toiseutta.

Tämän tutkielman tarkoitus on tehdä näkyväksi sitä yhteiskunnallista ilmiötä, joka liittyy kiinteästi maahanmuuttajien jälkeläisiin. Ilmiö paikantuu paitsi aikaan ja kulttuuriin myös suomalaiseen historiaan, joka määrittelee mitä ja keitä olemme. Vaikka tarkastelun kohteena on marokkolais-suomalaiset nuoret miehet, voidaan tutkielma yleistää koskemaan muitakin kahden kulttuurin välissä eläviä suomalaisia. Ajan, kulttuurisen ja historiallisen kontekstin

lisäksi myös ympäröivä yhteiskunta, perhe ja muut sosiaaliset verkostot ja ihmissuhteet ovat mukana muokkaamassa identiteettiä – tarjoavat jotain, johon kuulua tai estävät kuulumisen. Saatu tunnustus ja toisaalta myös toiseuden kokemukset muokkaavat yksilöä ja tämän itsekunnioitusta, itsevarmuutta ja itsetuntoa.

Jotta yksilö voi tuntea kuuluvansa yhteiskuntaan, on yhteiskunnan tarjottava paikka, johon kuulua. Jos tunnustussuhteet jäävät jatkuvasti toteutumatta, voi yksilö joutua hakemaan tunnustusta omilla suorituksillaan ja ansioillaan ja näin ansaita jäsenyyden yhteiskunnassa. Koulutus, työllistyminen, ihmissuhteet sekä yhteiskunnan suhtautuminen ja asenteet luovat tai estävät edellytykset kuulua joukkoon. Jatkuvat toiseus, syrjintä ja ulkopuolisuus johtavat kuulumattomuuteen, joka puolestaan luo useita yksilön hyvinvointia uhkaavia riskejä. Näitä ovat muun muassa mielenterveydelliset ongelmat, päihteet ja syrjäytyminen. Kuulumisen tunnetta voidaan joutua hakemaan muilla tavoilla ja muista yhteisöistä, mikä voi johtaa päihteiden ongelmakäyttöön ja rikollisuuteen. Tämä puolestaan voi johtaa yhä suurempaan kuulumattomuuden tunteeseen ja syrjäytymiseen luoden kasaantunutta toiseutta. Näiden haastattelemieni viiden miehen kertomukset ovat arvokkaita, sillä näen niiden olevan rehellisiä kuvauksia monikulttuurisuudesta tämän päivän Suomessa.

Tutkielma rakentuu kymmeneen lukuun, joista ensimmäisessä selvitän Suomen tämä hetkistä tilaa monikulttuurisuuden, suomalaisuuden ja maahanmuuton kautta. Tarkastelen, millä tavoin suomalaisuutta määritellään, mitä jäsenyyteen vaaditaan ja millainen kuva maahanmuuttajamiehestä luodaan. Toisessa luvussa käyn läpi terminologiaa ja teoreettista viitekehystä. Teoreettisena viitekehysenä toimii sosiologi Axel Honnethin tunnustussuhdeteoria. Tämän lisäksi identiteetti, toiseus ja rodullinen kategorisointi ovat tarkastelun kohteena. Toiseutta ja identiteettiä esittelen niin suomalaisten kuin kansainvälisten tutkimusten kautta, joista tärkeimpinä näyttävät sosiologien, kuten Olli Löytyn, Lotta Haikkolan ja Stuart Hallin ajatukset. Luvun tarkoitus on esitellä, miten identiteetti liittyy toiseuteen ja tunnustukseen, millä keinoin toiseutta tuotetaan ja ylläpidetään sekä miten tunnustussuhteet muodostuvat.

Kolmannessa luvussa esittelen tutkielmani kannalta oleelliset tutkimukset koskien toisen polven maahanmuuttajien kiinnittymistä suomalaiseen yhteiskuntaan. Olen valinnut tutkimukset, jotka käsittelevät koulutusta ja työllistymistä suhteessa kantaväestöön sekä työhaussa ja työssä kohdattuja syrjinnän muotoja. Koulutuksen ja työllistymisen lisäksi tarkastelen maahanmuuttajataustaisten miesten rikollisuutta Suomessa. Tässä luvussa tarkastellaan tunnustamattomuuden ja toiseuden konkreettisia seurauksia.

Neljäs luku koostuu tutkimustehtävän- ja ongelmien esittelemisestä. Kerron, miksi tutkimusaihe on merkittävä ja mitä haluan tutkielmalla selvittää. Luku selvittää myös metodologiset valinnat ja tutkimuksen toteutuksen. Tutkimus on kvalitatiivinen ja aineisto koostuu viiden marokkolais-suomalaisen miehen puolistrukturoiduista yksilöteemahaastatteluista, jotka analysoin käyttämällä sisällönanalyysiä. Tutkielma vastaa, *millaista toiseutta ja tunnustamattomuutta marokkolais-suomalaiset miehet ovat kokeneet sekä miten toiseus ja tunnustamattomuus ovat näkyneet heidän elämässään.*

Viides luku esittelee tutkimuksen tulokset neljän pääteeman alla, jotka ovat Monikulttuurisuus ja lapsuus, Toiseus ja eronteon välineet, Tunnustussuhteiden toteutuminen ja yhteiskuntaan kuuluminen sekä Toiseuden vaikutukset ja tunnustuksesta kamppailu. Kuudennessa luvussa vedän tutkimustuloksia yhteen nostamalla mielestäni tärkeimmät tulokset esiin. Viimeinen luku on tutkielman johtopäätökset, joissa palaan johdantoon samalla pohtien tutkimuksen hyödyntämistä ja toisen sukupolven maahanmuuttajien tutkimuksen suhdetta yhteiskunnalliseen kontekstiin.

1. Suomi monikulttuurisena tilana

Monikulttuurisuus ajatellaan yhteiskunnallisena tilana, jossa erilaiset kulttuurit ovat läsnä ja elävät yhdessä. Kulttuuri jäsentää ihmisten elämäntapaa arkisissa käytännöissä, kuten arvoissa, normeissa, ruokailutottumuksissa, pukeutumisessa ja tavoissa. (Kaukomaa 2016, 38; Huttunen 2003.) Maahanmuuttajat ja heidän lapsensa ovat tulleet osaksi Suomea pysyvästi muokaten Suomea ja suomalaisuutta. Vuonna 2017 Suomessa oli 249 450 ensimmäisen polven maahanmuuttajaa ja toisen polven maahanmuuttajia oli noin 40 000, joista 80 % oli alle 15-vuotiaita (Tilastokeskus 2017). Tämä kertoo paitsi ilmiön tuoreudesta, myös sen ajankohtaisuudesta. Toisen polven maahanmuuttajat ovat omalta osaltaan olleet rikkomassa stereotypiaa oikeanlaisesta ja oikean näköisestä suomalaisesta – he edustavat uudenlaista suomalaisuuden ryhmää, joka saattaa erota muista niin ulkonäöltään kuin uskonnoltaan. Homogeeninen valkoinen suomalaisuus on murtunut, mutta siitä pidetään edelleen usein kiinni. Tämä näkyy suomalaisuuteen liitettyinä vaatimuksina, jotka liittyvät niin ulkonäköön, luonteenpiirteisiin kuin kulttuurillisiin tapoihin ja mieltymyksiin. Lisääntynyt maahanmuutto on omalta osaltaan ollut rikkomassa suomalaisuuden illuusiota tehden suomalaisuudesta ja suomalaisesta kulttuurista entistä vaikeammin määriteltävää. Maahanmuuttajat ja heidän lapsensa muokkaavat kulttuuria ja käsitystämme siitä – sen sijaan, että maiden rajat pitäisivät sisällään yhden ainoan puhtaan kulttuurin, ne ovatkin monien eri kulttuurien muotoja ja yhdistelmiä (Katisko 2016, 179).

1.1. Kansallisen jäsenyyden ehdot – kuka voi olla suomalainen?

Suomalaisuutta voidaan määritellä monella tapaa ja se näyttäytyy erilaisena ajasta, paikasta ja määrittelijästä riippuen. Suomalaisuus on jotain ajassa muuttuvaa ja yhteiskuntaan kiinnittyvää kuvaten samalla sen hetkistä kansallista identiteettiä (Lehtonen 2004, 9). Olen ensisijaisen kiinnostunut siitä suomalaisuuden karikatyyristä, johon maahanmuuttajia verrataan, johon maahanmuuttajataustaiset vertaavat itseään ja millaisia ehtoja oikeanlaiseen suomalaisuuteen asetetaan. Haikkola lainaa Barthin (1969) ajatuksia etnisten rajojen

ylläpitämisestä, jolloin korostetaan yksittäisiä tai joskus jopa satunnaisia kulttuurisia piirteitä, jotka erottavat tai yhdistävät eri ryhmiä keskenään (Haikkola 2010, 228). Onkin tavallista, että kansakuntiin liitetään tunnuspiirteitä, joiden avulla luodaan myös yhteenkuuluvuutta (Hannula 1997, 126). Etnis-kulttuurisella samanlaisuudella ja erilaisuudella tehdään jakoa meihin ja toisiin, jolloin toiset eivät jaa samaa kieltä, ulkonäköä tai historiaa. Tällä vahvistetaan kansallista identiteettiä ja samalla luodaan ehtoja sille, ketkä ovat suomalaisia ja ketkä taas eivät kulttuuriseen jäsenyyteen ole oikeutettuja. (Alasuutari & Ruuska 1998.)

Millaisen suomalaisuuden ympäröiminä maahanmuuttajataustaiset sitten elävät ja miten suomalaisuutta määritellään? Eräs tapa määritellä suomalaisuutta on liittää kansa, sen kulttuuri ja maantieteellinen paikka kiinteästi toisiinsa, jolloin kulttuurinen ja syntyperäinen suomalaisuus kuuluu Suomessa syntyneille ja kasvaneille (Huttunen 2004, 135). Tällöin voidaan ajatella, että Suomessa syntyneet toisen polven maahanmuuttajat ovat oikeutettuja suomalaisen kategoriaan. Kuitenkin tutkimuksissa ilmenee, että ei-suomalainen ulkonäkö tai nimi rajaavat tämän syntymäoikeuden kapeammaksi kuin valkoisen suomalaisen. Siinä, missä vaaleaihoinen maahanmuuttajataustainen voi “mennä läpi” suomalaisena, paljastaa tumma ihonväri henkilön etnisen perimän joksikin muuksi kuin “täysin suomalaiseksi”. Myös erilaiset kulttuuriset tavat ovat hyväksytyjä niin kauan, kun ne saadaan istumaan osaksi suomalaista kulttuuria.

Maahanmuuttotutkimuksessa suomalaisuutta tunnutaan määrittelevän ennen kaikkea vapaaehtoisen suomalaisuudesta erottautumisen kautta tai niiden ominaisuuksien valossa, joihin itsellä ei ole pääsyä tai jotka nähdään negatiivisina. Tällaisia ovat esimerkiksi suomalainen juomakulttuuri ja tietyt luonteenpiirteet, kuten ujous ja vakavuus. (esim. Souto 2011.) Kuitenkin vapaaehtoisuus on välillä näennäistä, sillä tiettyyn kategoriaan asemoituminen voi olla myös tapa välttää konflikteja tai toiseuden kokemista muihin kategorioihin identifioitumisen ollessa vaikeaa tai jopa mahdotonta. Näenkin tärkeänä tuoda eron rodullistetun ja kulttuurisen kategorian välille, sillä yksilö voi vahvastikin identifioitua kulttuuriltaan tiettyyn ryhmään, johon hänellä ei kuitenkaan ihonvärin puolesta ole pääsyä. Tätä selittää osaltaan se, että kulttuurisia ryhmärajoja määrittää yhteinen alkuperä ja perimä,

jolloin yksilö tulkitaan rodun kautta myös tietyn kulttuurin jäseneksi (Huttunen 2005, 133). Ryhmärajoja ylläpidetään paitsi ulkonäön avulla myös suomalaisille “normaaleina” tapoina puhua ulkomaalaisista tai olla puuttumatta rasistiseen puheeseen (Souto 2011, 113). Mielenkiintoista on, miten toisen polven maahanmuuttajat toteuttavat tätä eetosta pyrkiessään täysivaltaiseen suomalaisuuteen tehden samalla eroa maahanmuuttajiin.

Anne-Mari Souto (2011) on tutkimuksessaan suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista todennut, että suomalaisuus mielletään joksikin “tavalliseksi”. Tavallinen on kuitenkin tarkasti määriteltyä koostuen suomalaisista tavoista, suomen kielestä, valkoisesta ihonväristä ja syntyperästä. Suomalaisuus on siis syvimmillään tarkasti määriteltyä ruumiillisia ominaisuuksia sekä “ylisukupolvista läsnäoloa” (Harinen 2003). Tällöin tavallisuudesta tulee jotain, johon vain tietynlaisilla on pääsy. (Souto 2011, 112.) Myös Keskitalo (2003, 167) on tutkiessaan nuoria maahanmuuttajataustaisia huomannut, ettei täysivaltaisen suomalaisen kategoriaan ole pääsyä muilla kuin valkoisilla eli "samannäköisillä" (katso Tolonen 2002).

Suomalaisuuteen liitetään tiettyjä kansallisia symboleita, joiden avulla rakennetaan kansallista identiteettiä. Tällaisia symboleita ovat esimerkiksi suomalainen luonto, urheilu ja sauna. Mitä vahvemman merkityksen symbolit saavat ja mitä enemmän ne rajaavat suomalaisuutta, sitä negatiivisemmin näitä symboleita käyttävät suhtautuvat maahanmuuttajiin. (Finell 2013.) Myös sukupuoliroolit ovat kussakin kulttuurissa omanlaisensa ja niihin liitetään käsityksiä tasa-arvosta ja perheestä (Huttunen 2004, 149). Haikkolan tutkimuksessa ilmenee, että kulttuurien väliset erot sukupuolten välisissä suhteissa ja perhemuodossa tekevät eroa ulkomaalasiin ja suomalaisiin (Haikkola 2010, 230). Sukupuoli nousee useissa tutkimuksissa esiin, minkä vuoksi maskuliinisuuden viitekehystä ei voida tutkielmassani jättää huomiotta.

Jos maahanmuuttajataustaisella tai ei-suomalaisen näköisellä ei ole ihonvärinsä tai nimensä puolesta suoraa pääsyä suomalaisen kategoriaan, hän voi yrittää ansaita tunnustusta muilla keinoin. Nämä keinot ovat naisille ja miehille joiltakin osin erilaisia, mutta yksi vahvimpia yhteiskuntaan kuulumisen määrittelijöitä on kiinnittyminen työelämään. Arkipuheessa työhön

kiinnittymistä voidaan pitää jopa yhteiskuntakelpoisuuden mittarina. (Davydova 2012, 85.) Tämä ei koske vain maahanmuuttajia ja heidän jälkeläisiään, vaan kaikkia yhteiskunnan jäseniä. On kuitenkin huomioitava, että maahanmuuttajatausta asettaa paineita todistaa omaa jäsenyys työllistymällä “sossun luukun” sijasta. Kuitenkin erilainen ulkonäkö ja ei-suomalainen nimi vaikeuttavat yhdenvertaisia mahdollisuuksia päästä työmarkkinoille ja näin saavuttamaan jäsenyyden. Työn lisäksi yhteinen kieli lisää mahdollisuutta tulla tunnustetuksi samaan yhteisöön. Tämä perustuu siihen, että käyttäessämme samaa kielikoodia merkityksellistäessämme maailmaa muodostamme yhtenäisen “tulkintayhteisön”. Kieli on siis kollektiivinen sosiaalinen konstruktio, jolloin yhteinen kieli auttaa näin myös yhteisen kulttuuri-identiteetin syntymistä. (Stuart Hall 2003, 89–90.)

1.2.Suomen maahanmuuttohistoria ja maahanmuuttajat mediassa

Jotta voimme ymmärtää paremmin sitä todellisuutta, jossa maahanmuuttajat, maahanmuuttajataustaiset ja “ei-suomalaisen näköiset” elävät, täytyy ymmärtää aluksi Suomen maahanmuuttohistoriaa. Sen kautta pyritään muodostamaan kuvaa siitä sosiaalisesta, kulttuurisesta ja ajallisesta kontekstista, jossa haastattelemani marokkolais-suomalaiset miehet ovat kasvaneet ja eläneet. En lähde tässä tutkielmassa tekemään laajaa selvitystä Suomen maahanmuuttohistoriasta, koska se ei ole tarpeellista. Sen sijaan on riittävää tarkastella, kuinka tilanne on muuttunut 1990-luvulta tähän päivään. Olen valinnut kyseisen tarkasteluvälin, sillä 90-luvun alussa Suomeen tuli siihen asti suurin määrä maahanmuuttajia. Tämän lisäksi haastateltavien lapsuus paikantuu samalle vuosikymmenelle, minkä vuoksi ajallinen konteksti on oleellinen.

Vaikka on selvää, että suomalainen yhteiskunta on kohdannut monikulttuurisuutta paljon ennen 1990-lukua, voidaan lisääntynyt maahanmuutto kuitenkin paikantaa alkaneeksi tuolloin. Koska samalle vuosikymmenelle sijoittuu myös suomalaista yhteiskuntaa horjuttanut lama, on yhteiskunta ollut valmiiksi suuren paineen alla. Oleellista on myös muutos maahanmuuttajien lähtömaissa, jotka aiempien Viron ja Venäjän sijaan olivat lähinnä Afrikan

ja Lähi-Idän maita. Kuten aiemmin toin esiin tumma ihonväri liittyy kantajansa toiseen “rotuun” ja sen kautta eri kulttuuriin. Ihonvärin lisäksi erilaiset vaatteet ja kulttuuriin sekä uskontoon liitetty tavat luovat eroa valtaväestöön. On siis ollut helppo ennalta tunnistaa, kuka “ei kuulu meihin”. Ensimmäiset järjestäytyneet uusnatsiliikkeet saivat näihin aikoihin alkunsa Joensuussa ja Tampereella, jolloin rasistinen väkivalta nousi näkyväksi.

Kansalaisten mielipiteet maahanmuuttajataustaisia kohtaan kiristyivät 1990-luvun laman aikana kantaväestön kärsiessä laaja-alaisesta työttömyydestä. Jaakkolan (2001, 29) mukaan ilmiötä voidaan selittää konfliktiteorialla, jonka mukaan ennakkoluulot ja syrjintä lisääntyvät kantaväestön ja vähemmistön ollessa kasvavassa määrin tekemisissä toistensa kanssa ja kamppaillessa samoista resursseista, kuten työpaikoista ja sosiaalietuksista (myös Hernes & Knudsen 1994). Kontaktiteorian mukaan taas lisääntynyt kanssakäyminen maahanmuuttajien kanssa vähentää ennakkoluuloja. Tutkimuksissa selviää, että työttömyys ja maan taloudellinen tilanne korreloivat kansalaisten negatiivisen suhtautumiseen maahanmuuttajia kohtaan. Suomalaisten asenteet maahanmuuttajia kohtaan ovat pysyvästi muuttuneet negatiivisimmiksi kuin ennen 1990-lukua (Jaakkola 2001.) Vuonna 2017 Euroopan unionin Perusoikeusviraston FRA:n tutkimuksessa Suomi on jo toistamiseen osoittautunut yhdeksi EU:n syrjivimmistä maista. Tutkimuksessa selvisi myös, että toisen polven maahanmuuttajat ovat kokeneet enemmän syrjintää kuin ensimmäisen polven maahanmuuttajat, muun muassa viharikoksina, kuten pahoinpitelyinä.

Vuonna 2015 Suomi oli jälleen maahanmuuttokysymyksiensä ääressä. Tällöin yli 33 000 haki turvapaikkaa Suomesta (Maahanmuuttovirasto 2016). Tämä muutos on omalta osaltaan muuttanut myös keskustelua maahanmuutosta, mutta se on myös tehnyt maahanmuutosta näkyvämpää. Osaltaan tästä syystä rasismi on ollut taas näkyvämpää ja radikalisoitunutta. Ääriesimerkkinä ovat erilaiset uusnatsi- ja äärioikeistolaisryhmät, jotka ovat avoimesti käyttäneet fyysistä väkivaltaa maahanmuuttajataustaisia kohtaan. Näihin lukeutuvat Sons of Odin- katupartiot, jotka esittivät itsensä vastauksena maahanmuuton aiheuttamaan pelkoon. Yleinen maahanmuuttokriittisyys on ollut näkyvämpää ja joiltain osin jopa hyväksytympää

ilmentyksen paitsi internetin keskustelupalstoilla ja tiettyjen poliitikkojen lausunnoissa myös erilaisina kansanliikkeinä. (Hannula 2011, 8–9.)

Maahanmuutto on näkynyt mediassa ja se on osaltaan luonut kuvaa maahanmuuttajista. Näen oleelliseksi tarkastella tyypillistä maahanmuuttajamiehen ja ennen kaikkea arabimiehen kuvaa, sillä media vaikuttaa ihmisten ajatuksiin ja arvomaailmaan, mitkä vaikuttavat uskomuksiin ja sitä kautta sosiaalisiin suhteisiin (Fairclough 1997, 10). Olli Löytty esittää teoksessa *Rajanylityksiä* (2005, 89) mielenkiintoisen pohdinnan: voimmeko tunnistaa tummaihoisen ja olla samalla liittämättä siihen kaikkea sitä, mitä länsimaalaisessa ajattelussa on totuttu liittämään? Hänen mukaansa katse ei koskaan ole ”puhdas”, vaan katsomme kohdetta aina suodattimen lävitse. Tämän suodattimen on muokannut omat ennako-oletuksemme ja tietämyksemme kohteesta, oli se sitten omaa kokemaamme tai median luomaa mielikuvaa.

Tilanteet, joissa kansainvälinen ja suomalainen media tuottavat mielikuvia arabi- ja muslimimiehistä ovat sellaisia, joihin harva arabi haluaa itseään liitettävän. Vuoden 2011 World Trade Centerin terrori-iskut, vuoden 2015 Pariisin terrori-iskut, vuoden 2017 Turun puukotukset sekä 2018 Oulun lasten seksuaaliväkivaltatapaukset antavat arabimiehestä kuvan väkivaltaisena, moraalittomana, fundamentalistisena islamistina. Varsinkin marokkolaiset ovat olleet mediassa esillä viime vuosina suomalaisessa ja kansainvälisessä mediassa kytköksistään terroristijärjestö Isisiin. Nämä osaltaan selittävät aiemman esiintuomaani maahanmuuttokriittisyyttä ja suoranaista muukalaisvihaa ympäri länsimaita, joka voi esiintyä islamifobiana. Esimerkiksi kanadalaisessa tutkimuksessa WTC-terrori-iskujen jälkeen islam on aiheuttanut muita uskontoja enemmän negatiivisia tunteita ja viharikokset muslimeja kohtaan ovat kasvaneet terrori-iskujen jälkeen (Bakali 2016, 2). Pelko ja tietämättömyys aiheuttavat kategorisointia, joka puolestaan johtaa syrjintään ja rasismiin. Pahimmillaan tämä johtaa äärimmäisiin tekoihin, kuten maaliskuun 2019 Uuden-Seelannin terrori-isku moskeijaan osoittaa. Nämä kaikki tapahtumat ovat muokkaamassa yhteiskunnallista tilaa ja asenteita maahanmuuttajataustaisia kohtaan.

2. Tunnustuksen ja toiseuden vaikutukset etnis-kulttuuriseen identiteettiin

Tässä luvussa esittelen tutkielmani teoreettisen viitekehyksen lähtien liikkeelle keskeisestä terminologiasta. Rakennan viitekehyksen toiseuteen ja tunnustukseen, joiden tematiikkaa alustan tarkastelemalla identiteettiä ja sen syntyä. Tämän jälkeen menen tunnustussuhteisiin Axel Honnethin tunnustussuhdeteoriasta käsin. Luvun lopuksi keskityn toiseuden määrittelyyn sekä tarkastelemaan rasismia ja kategorisointia.

2.1. Terminologia

Vaikka terminologia on tiettyjä ihmisryhmiä tarkastellessa välttämätöntä, on tärkeää muistaa, etteivät määriteltävät ryhmät ole useinkaan itse olleet nimeämässä tai määrittelemässä heistä käytettäviä termejä. Tämän vuoksi suhtaudun kriittisesti joihinkin valmiina annettuihin termeihin, sillä osalla niistä luodaan rodullisia kategorisointeja ja tuotetaan toiseutta. Tutkielman aikana pyrin suhtautumaan kriittisesti siihen, kuinka itse syyllistyn oletuksiin ja kategorisointiin käyttäessäni kulttuurista ja etnistä taustaa määritteleviä termejä. Näiden oletusten ja jopa leimojen tarkastelu on tärkeää, sillä ympäristö antaa niiden avulla merkityksiä aineistoni miehille. En voi myöskään pelätä tiettyjen termien käyttöä toiseuttamisen pelossa, sillä juuri toiseuden kontekstista käsin tarkastelen heidän monikulttuurisuuttaan. Ilmiötä ei voida tarkastella ympäristöstä eristetyssä kuplassa, vaan siinä todellisuudessa, jossa he elävät.

Yhteiskuntatieteilijä ja kulttuuritutkija Anna Rastas on pohtinut terminologian haasteita puhuttaessa maahanmuuttajataustaisista tai toisesta polvesta. Omassa väitöskirjassaan *Rasismi lasten ja nuorten arjessa* (2007) hän tuo esiin problematiikkaa, joka liittyy esimerkiksi “monikulttuuristen perheiden lapsiin” tai “etnisiin vähemmistöihin kuuluviin”. Hänen mukaansa tällaiset termit olettavat kohderyhmästä ennakoita tiettyjä ominaisuuksia tai voivat jopa kyseenalaistaa heidän kulttuuri-identiteettiään. Rastas lainaa Stuart Hallia (1992, 306),

jonka mukaan “*rasistisessa kielenkäytössä kaikki muut ovat etnisiä ryhmiä*”. Tämän vuoksi Rastas päätyy käyttämään termiä transnationalisuus välttääkseen toiseuttamista ja rotuluokittelua. (Rastas 2007, 22). Samaa terminologian problematiikkaa on pohtinut myös Lotta Haikkola. Hänen mukaansa termit eivät ole neutraaleja, vaan sisältävät aina valtaa suhteessa määriteltävään, jolloin syntyy myös tiettyjä toimintatapoja ja ajatuksia suhteessa siihen, mitä ja keitä määritellään (Haikkola 2014, 86). Koska eri tutkimuksissa samoilla termeillä viitataan eri asioihin, on niiden määrittelemisen tutkielmani kontekstissa kuitenkin tarpeen. Vaikka en kaikkia termejä tule itse käyttämään tutkielmassani, ne ovat oleellisia myöhemmin esiteltävien tutkimusten kannalta.

Maahanmuuttaja on terminä kompleksinen, sillä se sisältää vahvan latauksen tietyistä oletuksista, minkä vuoksi sillä on myös kategorisoiva vaikutus. Kun yksilö nimetään maahanmuuttajaksi, ei usein tunnisteta yksilöllisiä eroja maahanmuuttajien välillä.. Tällöin maahanmuuttajista muodostuu homogeeninen kasvoton ihmisjoukko, missä kansallinen ja kulttuurinen tausta, ikä, koulutus ja jopa sukupuoli on häivytetty. (Huttunen 2004, 138.) Myös Haikkola (2012) tuo esiin, miten arkipäivän keskustelussa maahanmuuttajasta puhuttaessa on kadonnut ihmisen kulttuuriseen taustaan viittaava merkitys. Tämän sijasta se kategorisoi maahanmuuttajat yhdeksi negatiivisten merkitysten läpäisemäksi ryhmäksi. (Haikkola 2012, 26) Pro gradu-tutkielmassani tarkoitan maahanmuuttajalla pysyvästi Suomeen ulkomailta muuttanutta henkilöä. Termiä käyttäessäni tarkennan aina maahanmuuttajan lähtömaan, sillä se on merkityksellistä tutkielman kontekstin kannalta. Oleellista tälle on se, että ei-länsimaalainen ulkonäkö asettaa henkilön etnisessä hierarkiassa tiettyyn asemaan, jolloin tällä ei ole samat mahdollisuudet yhteiskunnan resursseihin kuin länsimaalaisella (kts. myöhemmin Haikkola).

Toisen polven maahanmuuttajalla tarkoitetaan tutkielmassani henkilöä, jonka molemmat tai toinen vanhemmista on maahanmuuttaja. Osassa tutkimuksista myös lapsena Suomeen muuttaneet lasketaan toisen polven maahanmuuttajiksi. Tutkielmani kannalta kiinnostavimpia ovat kuitenkin ne tutkimukset, joissa tutkimuskohteena on toinen sukupolvi, joiden toinen vanhemmista on suomalainen ja toinen maahanmuuttaja. Kandidaatin tutkielmassani käytin

haastateltavistani termiä toisen polven maahanmuuttaja, jonka osa haastateltavista on kokenut epäsovivaksi, sillä he itse ovat syntyneet Suomessa, eivätkä siis ole maahanmuuttajia. Martikaisen ja Haikkolankin (2010, 15) mukaan heitä, jotka ovat syntyneet Suomessa ja toinen vanhemmista on suomalainen, ei ole mielekästä kutsua toisen sukupolven maahanmuuttajiksi vaan toiseksi sukupolveksi. Vierastan myös tämän käsitteen käyttöä, sillä se jättää jotain oleellista pois – sen maahanmuuttajataustaisen kehyksen, jonka kautta ympäristö heidät näkee, halusivat he tai eivät. Sosiologi Stuart Hall (1999, 72) puolestaan kuvaa kahden kulttuurin kasvattajia termillä hybridi. Hänen mukaansa hybridit ovat muiden silmissä vaikeasti määriteltäviä; heitä, jotka eivät kuulu joukkoon eivätkä sovi kunnolla mihinkään kategoriaan (Hall 1999, 72). Myös tämä termi tuntuu tutkielman kannalta teennäiseltä ja paljolti ulkoapäin määritellyltä, vaikka sen se joiltain osin toisen polven maahanmuuttajia kuvaakin. Aineistoni perusteella marokkolais-suomalaiset usein tuntevat itse kuuluvansa *johonkin* – ongelma syntyykin enemmän siitä, ettei ympäristö halua tai koe heidän kuuluvan joukkoon.

Transnationalisuudella käsitetään yleisesti ihmisten välisiä siteitä, jotka ylittävät valtio- ja kansallisuusrajat. Tällaiset siteet määrittelevät samalla, minne yksilö saa tai voi kuulua. (Rastas 2007, 22–23.) Tutkielmani kannalta käsite on merkityksellinen, sillä se olettaa henkilön vanhempien tai isovanhempien siirtyneen muualta “meidän maahamme”. Rastaaan mukaan juuri tällainen henkilö on usein suomalaisessa yhteiskunnassa rasismien kohteena, sillä hänen katsotaan olevan erilainen kuin kantaväestöön kuuluva (Rastas 2007, 24). Transnationalisuuteen liittyy siis vahvasti ulossulkeminen etnis-kulttuurisen taustan vuoksi.

Maahanmuuttajataustaisella tarkoitan henkilöä, jonka vanhemmat tai isovanhemmat tai joku heistä on ensimmäisen polven maahanmuuttaja. Tutkielmani kannalta kaikista merkityksellisimpiä ovat pohjois-afrikkalaistaustaisiin keskittyvät tutkimukset, sillä ne ovat vertailukelpoisia oman aineistoni kanssa. Maahanmuuttajataustaista tulen käyttämään lähinnä puhuessani ympäristön suhtautumisesta heihin, koska ympäristön reagoi usein juuri ihonväriin ja nimeen, jotka liittävät heidät tällöin maahanmuuttajataustaisen kategoriaan.

Syy, miksi päädyin itse käyttämään termiä marokkolais-suomalainen on yksinkertainen. Halusin termin sisältävän informaation heidän molemmista kulttuureistaan, koska haastateltavana oli joukko etnis-kulttuurisesti samanlaisia miehiä. Transnationaalinen tai toinen polvi olisivat sopineet kuvaamaan aineistoni miehiä, mutta niiden informatiivinen sisältö ei olisi ollut yhtä kuvaava.

2.2. Transnationaaliset kulttuuri-identiteetit

Toiseus ja tunnustus liittyvät kiinteästi identiteetin syntyyn – kuka minä olen ja mihin kuulun? Tämän vuoksi on tarpeellista määritellä identiteettiä, vaikka syvempi identiteetin tutkimus ei ole tutkielmani päätarkoitus. Tarkastelen identiteettiä tutkielman kontekstista käsin käyttäen apuana Richard Jenkinsin (2008) identiteetti teoriaa sekä Lotta Haikkolan (2012) väitöskirjaa *Monipaikkainen nuoruus: toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetit*.

Jenkinsin (2008) identiteettiteorian mukaan identiteetit kehittyvät ”ulkoisten” ja “sisäisten” määritelmien kohtaamisten tuloksena. Koska kahden kulttuurin välissä elävien sisäiset ja ulkoiset määritelmät menevät limittäin tai sen sijaan eivät kohtaa lainkaan, on teoria tarkastelu tutkielmani kannalta oleellinen. Teorian avulla voidaan ymmärtää paremmin toiseuden ja tunnustuksen tematiikkaa, johon myöhemmin menen syvemmin. Jenkinsin teoriassa “ulkoisiksi” määritelmiksi voidaan ajatella yhteiskunnan ja ympäristön kautta välittyvät määrittelyt ja “sisäisiksi” henkilön omat sisäiset määrittelyt itsestä. Identiteettiä ei voi siis määritellä täysin itse, vaan myös ympäristön määritelmät itsestä vaikuttavat siihen. Teoria on kiintoisa oman tutkielmani kannalta, sillä ulkoisen ja sisäisen identiteetin eroavaisuudet aiheuttavat ristiriitaa marokkolais-suomalaisille miehille —miten he näkevät ja määrittelevät itsensä ja toisaalta, miten ympäröivä yhteiskunta heidät määrittelee.

Aluksi Jenkins (2008, 40–48) erottelee *ryhmät* ja *kategoriat*, joiden kautta identiteettiä voi tarkastella tarkemmin. Tällöin huomiodaan, että itse- ja ryhmäidentiteetit ovat oman

määrittelyn tuloksia, eli miten näemme itsemme ja mikä on roolimme tietyssä ryhmässä, mihin ryhmään tunnemme kuuluvamme. Muun muassa Turnerin (1987) mukaan itsekategorisoinnin avulla sijoitetaan itse johonkin sosiaaliseen ryhmään jättäen muut siihen kuulumattomat ryhmän ulkopuolelle. Tällainen ryhmäjäsensyys luo pohjan positiiviselle itsetunnolle. (Turner 1987) Myös sosiologi Erving Goffman (2012) tapaa jaotella identiteetti persoonalliseen ja sosiaaliseen identiteettiin. Näistä ensimmäinen nähdään jatkuvana ja johdonmukaisena yksilön minä-kokemuksena, kun taas sosiaalinen identiteetti merkitsee erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin ja yhteisöihin samaistumista sekä tietyn sosiaalisen roolin omaksumista eri tilanteissa. Identiteetti on siis yksilön oma määritelmä ja ymmärrys itsestä suhteessa omaan kulttuuriin ja sosiaaliseen ympäristöön. Kategorisointi voi olla myös ulkoapäin tulevaa, jolloin muut antavat meille määritelmiä ja oletuksia. Ero syntyy siitä, miten me näemme ja koemme itsemme, ja kuinka ympäristö meidät näkee ja kokee. Tätä yksilöllisen ja kollektiivisen identifikaation prosessia kutsutaan sisäisen ja ulkoisen dynamiikaksi. (Jenkins 2008, 40–48.)

Tutkielmassani tarkastelen, miten marokkolais-suomalaiset miehet määrittelevät omaa kulttuuri-identiteettiään ja millaisia kokemuksia heillä on ulkoapäin tulevasta määritelmästä. Stuart Hall (2002) tarkoittaa *kulttuuri-identiteetillä* niitä identiteetin puolia, joihin kiinnittyy selvä kuuluminen johonkin etniseen, rodulliseen, kielelliseen, uskonnolliseen tai kansalliseen ryhmään. Ne kansalliset kulttuurit, joihin synnymme vaikuttavat oleellisesti kulttuurisen identiteetin syntyyn. Kansalliset ja kulttuuriset identiteetit eivät ole pysyviä vaan ne ovat muuttuvia ja ovatkin tämän vuoksi representaatioiden tulosta. (Hall 2002, 19, 45–46.) Tällöin suomalaisuuskin voidaan katsoa olevan tietynlainen joukko representaatioita, joiden avulla ymmärrämme kulttuurin todeksi. Hall kutsuu tätä kulttuuriseksi *representaatiojärjestelmäksi*. Hänen mukaansa kansalliset kulttuurit ovat ennen kaikkea diskurssi, eivätkä kulttuurit näin ollen koostu vain tietyistä instituutioista, vaan symboleilla ja representaatioilla on niissä oma roolinsa. Jotta voimme identifioitua tiettyyn kansakuntaan, täytyy kulttuurin rakentaa merkityksiä, joiden avulla menneisyys ja nykyisyys tuodaan osaksi kansallista kulttuuria. (Hall 2002, 47.) Kulttuuri-identiteetti voidaankin liittää myös etnisyyteen, joka voi säilyä sukupolvelta toiselle nimenomaan identiteetteinä. Tällöin yksilö voi ilmaista kuuluvansa

sellaiseen ryhmään, johon hänellä ei enää ole konkreettisia vuorovaikutussuhteita. (Sintonen, 1999, 129.)

Käytän Lotta Haikkolan (2012) väitöskirjaa toisen sukupolven identiteettejen tarkasteluun. Haikkola (2012, 42) tuo esiin Jenkinsiin ja muihin nykytutkimuksiin (esim. Brah 1996, 158–165) nojaten, että identiteetin synty on prosessi, jossa ulkoiset ja sisäiset määrittelyt vievät sitä eteen päin rinnakkain. Identiteettien kannalta tärkeää oman tutkielmani kannalta on se, että poiketen muista identiteeteistä, etnisyydellä on voimakas ulossulkeva vaikutus, mikä tutkitusti voi saada pahimmillaan jopa väkivaltaisia muotoja. (Haikkola 2012, 42.) Identiteettien tutkimista Haikkola perustelee luokitteluun liittyvillä intresseillä ja valtasuhteilla, minkä vuoksi identiteetin tutkiminen on aina myös yhteiskunnallisten valtasuhteiden tutkimista.

Toisen sukupolven identiteettejä Haikkola (2012, 39) lähestyy Yhdysvaltalaisen assimilaatiotutkimusten (mm. Purkayastha 2005, Waters 1990) kautta, joiden mukaan etnisyys muuttuu sukupolvittain yhä symbolisemmaksi. Näin ollen yksilöt ja ryhmät voivat luokka-asemansa ja etnisen hierarkian puitteissa valita haluamiaan symbolisia elementtejä osaksi omaa identiteettiään. Haikkola painottaa ettei symbolisuuden ehdot ole kaikille samat, vaan valkoisilla on enemmän valinnanvaraa siitä, millaisten symbolisten ehtojen kautta he itsensä esittävät muiden ryhmien joutuessa helpommin rodullisen kategorisoinnin kohteiksi. (Haikkola 2012, 39.) Eurooppalainen ja Australialainen tutkimus sen sijaan keskittyy nuorisotutkimukseen ja tapohin, joilla kansallista kuulumista neuvotellaan. Alueellisuus ja paikallisuus sekä erilaiset instituutiot, kuten koulu, ovat toimineet näissä osana identiteetin rakentumista. Tällöin voi syntyä ryhmäidentiteettejä, joissa rodullisilla kategorioilla ei ole merkitystä, vaan yhteenkuuluvuus luodaan muilla tavoilla saaden aikaan uudenlaisia kansallisen kuulumisen muotoja. (Haikkola 2012, 40; Back 1996, 150–155.)

Oman tutkielmani kannalta oleellista on identiteetit suhteessa transnationalisuuteen. Millä tavoin jäsenellään oman identiteetin ja kuulumisen muotoja? Haikkola (2012, 45) tuo esiin, kuinka toisen polven identiteetit muodostuvat kotimaan ja vanhemman lähtömaan kulttuurien

ja arvojen ristipaineessa. Vierailut vanhemman kotimaassa voivat joko lisätä identifioitumista lähtömaahan tai vähentää sitä, jolloin identiteetti kiinnittyy synnyinmaahan. Muihin tutkimuksiin (esim. Kibria 2002) viitaten Haikkola (2012, 46) esittää, että huonoimmassa tapauksessa kuulumisen tunne molempiin maihin häiriintyy. Tällöin aineistoni miehet näyttäytyisivät Suomessa maahanmuuttajataustaisina, ulkomaalaisina, mutta Marokossa puolestaan liian suomalaisina. Toisen sukupolven identiteetit muodostuvat usein transnationaalisessa ympäristössä, jossa paikallisuudella ja yhteiskunnallisella luokittelujärjestelmällä on oma roolinsa. Identiteettiä muokkaa paitsi kokemukset yhteisyydestä ja yhteisöön kuulumisesta, myös oma toimijuus ja strategiat, joilla identiteettejä neuvotellaan. (Haikkola 2012, 46.) Artikkelissaan Haikkola (2010, 226) esittää, ettei etninen identifioituminen tarkoita aina sitoutumista tiettyyn etniseen ryhmään tai sen kulttuuriin. Suuremmissa roolissa voivat olla yksilön elämänhistorialliset piirteet, kieli ja sen käyttötilanteet sekä monietniset ystäväpiirit ja asuinalueet (Haikkola 2010, 226). Identiteettineuvotteluja käydäänkin jatkuvasti monilla eri tasoilla, sillä yksilön identiteetti muovautuu jatkuvasti myös muiden ihmisten näkemyksistä itsestä (Talib ja Lipponen 2008, 78). Identiteettiä ja kuulumisen tunnetta rakentavat kokemukset toiseudesta ja tunnustuksesta, minkä vuoksi tarkastelen niitä seuraavaksi.

2.3. Tunnustus ja itsesuhteet

Tunnustus on tutkielmani kannalta oleellinen, sillä sen avulla voidaan selittää myös toiseuden ilmiötä, minkä vuoksi katson tämän olevan tutkielmani kantava teoreettinen pohja. Tunnustuksella tehdään omaa ja toisten kulttuuri-identiteettiä todeksi ja näkyväksi siinä, missä toiseudella luodaan kahtiajakoa (Jenkins 2008, 44). Stuart Hallin (1999, 224) mukaan muilta yhteisön jäseniltä saatu tunnustus on siksi tärkeässä asemassa yksilön itsearvostuksen muodostumisessa. Tunnustuksessa tärkeää on tunnistava identifikaatio ja sen ilmaisu, jolloin yksilö tunnustetaan yksilölliseksi tämän erityisten ominaisuuksien vuoksi (Honneth, 2001, 117). Myös Löytyn (2005, 9) mukaan toiseuden tuottamisen kannalta tunnustuksen saaminen on oleellista. Ellemme tunnista ja näin ollen myöskään tunnusta yhteisiä piirteitä ja

ominaisuuksia meidän ja *toisien* välillä, suljemme nämä toiset samalla ulkopuolelle. (Löytty 2005, 9.)

Aluksi on hyvä tehdä eroa *tunnistamisen* (identification) ja *tunnustamisen* (recognition) välille. Tunnustukselle oleellista on tunnistava identifikaatio ja sen ilmaisu, jolloin yksilö tunnustetaan yksilölliseksi tämän erityisten ominaisuuksien vuoksi (Honneth, 2001, 117). Yksilöä ei siis liitetä ulkoisten merkkien vuoksi tiettyyn kategoriaan, vaan hänelle ilmaistaan verbaalisesti ja muuten vuorovaikutuksellisesti, että on hän yksilö, jolloin hänen oma kokemuksensa itsestä tunnustetaan todeksi. Tunnustuksen käsitettä lähdetään avaamaan sosiaalifilosofi Axel Honnethin tunnustussuhdeteorian kautta. Myös Charles Taylor (1994) on tutkinut tunnustusta lähestyksen aiheita monikulttuurisuuden näkökulmasta käsin. Taylorin (1994, 34–35) mukaan yhteiskunnan hierarkkisten rakenteiden murentuessa syntyy samalla kamppailua tunnustuksesta. Käytän ensisijaisesti teosta *Struggle for Recognition* (1995), jossa Honneth tuo esille tunnustuksen tarpeen olevan tärkein sosiaalisen olemassaolon muoto. Ilman tunnustusta yksilön *itsesuhteet* voivat vahingoittua. Teoksessa tunnustus jaetaan kolmeen alueeseen, joista kukin määrittää tunnustuksen eri muotoja tunnustuksen tarpeen mukaan.

Ensimmäinen tunnustuksen taso pitää sisällään niin sanotut primaarisuhteet, jotka liittyvät rakkauteen ja näin sisältävät kaikista läheisimmät ihmissuhteet (Honneth 1995, 95). Ikäheimon mukaan rakkaus on välittämistä yksilön hyvinvoinnin ja onnellisuuden kautta (Ikäheimo 2003, 131). Tällaisia suhteita ovat suhde omiin vanhempiin, perheeseen tai muuhun pieneen ryhmään. Rakkaudella Honneth ei siis tarkoita ensisijaisesti romanttista rakkautta, vaan hän määrittelee sen olevan ihmisen perustavanlaatuisia tarpeita ja tunteita, jotka syntyvät lapsuusaikana. Kun näihin tarpeisiin ja tunteisiin vastataan, tulevat ne hyväksytyiksi ja tunnustetuiksi. Tällainen tunnustus sisältää hyväksynnän siitä, että toinen ihminen on fyysistä ja henkistä huolenpitoa tarvitseva olento. (Honneth 1995, 95.) Vaihe on tärkeä, jotta aikuisena rakkaussuhteet ja luottamuksen solmiminen ovat mahdollisia. Ne mahdollistavat lapsen persoonan ja sosiaalisen toimijuuden kehityksen. (Fraser & Honneth 2003, 138–139.) Sen lisäksi tunnustus on mukana vaikuttamassa lapsen *itsevarmuuden* ja

itseluottamuksen syntyyn sekä toimimiseen itsenäisenä yksilönä. Näiden varaan rakentuu lapsen *itsetunto*. Huolenpidon laiminlyönti tai fyysinen väkivalta johtavat itsetunnon vahingoittumiseen. (Honneth 1995, 95.)

Honnethista poiketen Ikäheimon mukaan rakkaus ei tunnustuksena johda niinkään itsevarmuuteen, vaan kykyyn rakastaa itse itseään (Ikäheimo 2003, 136). Toisaalta kyky rakastaa itseään, johtaa usein itsevarmuuteen ja -luottamukseen, minkä vuoksi eri tulkinnat tunnustuksen tasosta eivät ole ristiriidassa keskenään. Ensimmäinen tunnustussuhde toimii perustana seuraavien tunnustussuhteiden onnistumiselle, jolloin itsevarmuuden kautta on mahdollista saavuttaa itsensä kunnioittaminen ja itsearvostus (Honneth 1995, 107). On kiinnostavaa, miten aineistoni miehet itse tulkitsevat primaarisuhteiden tunnustuksen toteutuneen. Millaista huolenpitoa he ovat lapsena saaneet ja millaiset suhteet heillä on lapsena ollut vanhempiinsa? Tämän tutkiminen perusteellisesti tässä tutkielmassa on mahdotonta, eikä se ole tutkielmani tarkoitustaan. Pyrin siis tekemään suuntaa antavia havaintoja heidän kertomansa avulla, suhtautuen kuitenkin samalla kriittisesti omiin tulkintoihini.

Toisessa tasossa Honneth käsittää oikeussuhteet, jolloin pääpaino on yksilön oikeuksilla ja velvollisuuksilla, mutta myös näiden toteutumisella. Tässä myös yksilön toimijuudella on vahva rooli. Yksilön on koettava, että hänellä on toimintavapaus ja hän on kyvykäs tekemään omia päätöksiä ja valintoja. Oleellista on, että yksilö tunnustaa myös muilla olevan samat oikeudet kuin hänellä itsellään. Tähän tasoon liittyy vahvasti toisten ihmisten kunnioitus, jolloin toinen tunnustetaan saman yhteisön jäseneksi samoine velvollisuuksineen ja oikeuksineen. (Honneth, 1995, 107–109) Tämä on perusta *itsekunnioitukselle*, joka syntyy kyvystä ilmaista omaa autonomiaansa niin, että muut kunnioittavat sitä ja samalla kokee itse ansaitsevansa muiden kunnioituksen. Oikeudellinen tunnustus tekee yksilöstä yhteisön jäsenen, jota sitoo samat moraaliset velvoitteet kuin muita ryhmän jäseniä. (Honneth 1995, 118–120.)

Kunnioitus ei kuitenkaan lopu vain autonomisen persoonan kunnioittamiseen, vaan jatkuu myös muihin persoonan tunnistamisen alueisiin, jolloin kunnioitetaan sekä ihmisyyttä että yksilöä persoonana (Ikäheimo 2003, 133–135). Autonomisuuden ehtona on toimijuus, jolloin yksilö tuntee itsensä persoonaksi eikä muiden tahdon toteuttamisen välineeksi (Seglow 2016). Ikäheimon (2003, 134) mukaan yksilön erityispiirteiden kunnioittaminen on tärkeää juuri vähemmistöryhmiä tarkasteltaessa, jolloin nämä piirteet tunnustetaan ja oikeutetaan. Jos yksilö kasvaa syrjivissä ja rasistisissa oloissa, identiteetti muodostuu negatiivisten kokemusten kautta vaurioitteen samalla yksilön itsekunnioitusta (Turtiainen & Rezai 2018, 230).

Kolmas taso koskee solidaarisuutta ja arvostusta. Tässä yhteisön jäsenet pitävät yksilön ominaisuuksia tai kykyjä arvostettavina ja antavat hänelle näin ollen positiivista tunnustusta. Kun yksilö tietää tunnustuksen johtuvan arvostetuista kyvyistään, luo hän itselleen *itsearvostusta* tämän pohjalta (Honneth, 1995, 128–129). Tällöin arvostus saadaan yksilöllisten ominaisuuksien vuoksi. Se, mitä ominaisuuksia ja kykyjä yhteisössä tai yhteiskunnassa arvostetaan, on aikaan ja kulttuuriin sidoksissa olevia ja sen vuoksi myös alati muuttuvia. (Honneth 1995, 121–122.) Toisaalta Ikäheimo huomauttaa, että arvostus ei voi perustua vain sellaisiin piirteisiin ja saavutuksiin, joita arvostetut henkilöt pitävät arvossaan omien päämääriensä puitteissa (Ikäheimo 2003, 132.)

Ensimmäisessä luvussa käsittelin niitä jäsenyyden ehtoja, joita suomalaisuudelle asetetaan. Näen ne tärkeässä asemassa tunnustuksen ansaitsemisessa, sillä kahden kulttuurin välissä eläminen saattaa luoda eroja siihen, mikä nähdään arvostettavana. Mitä ehtoja asetetaan suomalaisuudelle tai marokkolaisuudelle? Tämä puolestaan voi aiheuttaa ristiriitoja sen suhteen, miten odotukset yhteiskunnan ja kodin välillä kohtaavat. Tärkeää on tarkastella niitä keinoja, joiden avulla maahanmuuttajataustaiset voivat ansaita yhteiskunnalta tunnustusta ja kuinka nämä eroavat siitä, miten tunnustus annetaan kantasuomalaisille. Fraser (2003) liittää tunnustuksen ennen kaikkea sosiaaliseen statukseen, jolloin henkilö voi toimia yhteiskunnassa sosiaalisissa tilanteissa yhdenvertaisena muiden kanssa (Fraser & Honneth 2003, 29.) Tunnustussuhteiden tarkastelu ja niiden ymmärtäminen auttaa ymmärtämään niitä mekanismeja ja syitä, joilla toiseutta tuotetaan ja ylläpidetään

2.4. Toiseus – ketkä suljetaan ulkopuolelle?

Kuulumista, tai oikeammin kuulumattomuutta, voidaan tarkastella *toiseuden* avulla. Toinen ei kuulu meihin, vaan joihinkin toisiin, jolloin toiseuden avulla tehdään kahtiajakoa meihin ja toisiin (Jokinen, Huttunen & Kulmala 2004, 16). Ilmiötä voidaan tarkastella sen kautta, miten minä ja muut esitetään eli miten toiseutta tuotetaan diskursiivisesti. Tämän lisäksi toiseutta tuotetaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Lehtonen & Löytty 2003, 12.) Yhteistä toiseudelle on toisen merkitseminen ja ymmärtäminen itseä vähempiarvoisemmaksi. Samalla ajatellaan toisen olevan “normaalista” poikkeava, eli yleensä erilainen kuin määrittelijä itse. Normaalin käsite on siis kontekstisidonnainen, ja se tuntuu olevan vaikeaa määrittellä. Helpompaa näyttää olevan määrittellä ensin, mitä on epänormaali ja rajata normaalius sen avulla: jos tietyn tarkasteltavan ryhmän sisäiset erot eivät tule riittävästi esille, voidaan tällöin esittää vahva käsitys ryhmän sisäisestä normaaliudesta (Lehtonen & Löytty 2003, 9). Tällöin voidaan sanoa, että toisia peilataan itseä vasten tehden itsestä normaaliuden mitta. Tämä on kuitenkin mahdollista lähinnä silloin, kun itse kantaa niitä enemmistön hyväksymiä merkkejä, joita pidetään normaalina. Toiseus ei siis rajaa vain jotakin ryhmää ulkopuolelle, vaan myös asetetaan itse tarkasteltavan ryhmän suhteen keskelle.

Toiseutta, sekä siihen liittyviä kuulumattomuuden ja erilaisuuden kokemuksia, tuotetaan ja ylläpidetään eri tavoilla. Olli Löytyn (2005, 89) mukaan toiseutta tuotetaan niin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kuin erilaisissa representaatioissa. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa voimme pohtia, vaikuttaako käyttäytymiseemme esimerkiksi vastakkaisen henkilön ihonväri tai etninen tausta. Representaatioissa toiseus näyttäytyy puolestaan päivittäisessä puhutussa kielessä tai esimerkiksi median tavassa kuvata monikulttuurisuutta ja maahanmuuttajia –toisin sanoen siis kaikessa, missä toisista puhutaan tai miten heidät esitetään. (Löytty 2005, 89.) Kulttuuriset diskurssit puolestaan vaikuttavat siihen, mikä nähdään normaalina ja oikeanlaisena. Yhteiskunnassa vallitsee kulttuurinen järjestys, joka pitää toisia paikallaan. Tällaiseen symboliseen järjestykseen liittyy kulttuuriantropologi Mary Douglasin (2000, 85–86) mukaan lika, joka on myös aina symbolista. Hänen mukaansa lika on ainetta väärässä paikassa. Tällaiseksi voidaan nähdä toiset, jotka yrittävät kuulua meihin. Tällöin voidaan

kokea tuomittavaksi ja saastaiseksi jonkin sellaisen, joka hämmentää tai tuo ristiriitaa totuttuun luokitteluun (Douglas 2000, 85–86).

Löytyn (2005) mukaan muodostamme luokittelulla vastakohtia ja hierarkioita. Nämä vastakohdat puolestaan aiheuttavat valtasuhteita kategorioiden välille. Puhe toiseudesta ei ole koskaan ennakkoluulotonta, vaan se sisältää oletuksia – ei vain toisista, vaan myös itsestämme, joita vasten toisia peilataan. Näin ollen toisia määritellessä määrittelemme myös itseämme sekä vahvistamme ja rajaamme omaa identiteettiämme. (Löytty 2005, 9.) Hyvärin (2001, 95) mukaan kuulumisen tunne johonkin yhteisöön häiriintyy, kun yksilö kokee jatkuvaa toiseudesta johtuvaa yksinäisyyttä, etäisyyttä ja ulkopuolisuutta. Tällöin kuulumisen sijaan tunnetaan vierautta ja muukalaisuutta (Hyväri 2001, 95).

Etnistä ja kulttuurista toiseutta luonnehtii parhaiten se, kuinka eroavaisuudet maahanmuuttajien, ulkomaalaisten tai vain *ulkomaalaisten näköisten* ja kantaväestön välillä eivät näyttäytyä neutraaleina. Heidän kulttuuriaan ja tapojaan tarkastellessa huomio kiinnittyy eroihin, tehden ne samalla vähempi arvoisiksi kuin suomalaisten kulttuuri, tavat tai arvot. Tällöin yhdistävien tekijöiden sijaan nähdään eroavaisuudet. Usein yhden eroavaisuuden, kuten poikkeavan ulkonäön tunnistaminen, liittyy eroon ryhmän muita stereotyyppisiä merkityksiä. (Löytty 2014, 162.) Tätä voidaan selittää sillä, että ihonväri ja kulttuuri kantaa mukanaan vahvan merkitysten joukon, jonka vuoksi niiden haivaitseminen ei voi olla täysin neutraalia. (Löytty 2014, myöhemmin Rastas 2007) Tämä vaatii kohteesta jonkinlaista ennakkotietoa, niin sanottua “ennalta tunnistamista”. Sara Ahmed (2000) luonnehtii tätä ennalta tunnistamista prosessina, jossa ensinnäkin tunnistamme toisen vieraaksi, toiseksi. Toiset eivät siis ole jotain jonka voisimme olla huomaamatta, vaan tunnistamme heidät nimenomaan vierauden vuoksi. Vieraus ei kuitenkaan tarkoita, ettemme jo tietäisi hänestä jotakin – tiedämmehän hänen kaltaisiaan, joten tunnemme myös hänet. (Ahmed 2000.)

Jos toiseutta tarkastellaan vastakohtien kautta, voi käydä niin ettei tarkastelun kohde kuulukaan kumpaankaan ryhmistä. Maahanmuuttajat muodostavat muukalaisten ryhmän, kun taas suomalaiset kuuluvat meikäläisiin. Mihin asettuvat ne, jotka ovat molempia, tai eivät

ehkä kumpaakaan? Löytty (2014) luonnehtii tätä kaksinapaisuuden ongelmaa kysymyksenä toiseuden yleisluontoisuudesta. Hänen mukaansa tällä ajattelutavalla maailmankuva pysyy vastakkainasettelussa pahimmillaan jähmettäen osapuolet paikoilleen, jolloin toiseuden prosessimainen luonne unohdetaan. (Löytty 2014, 174.) Löytyn (2014) mukaan etnisessä toiseudessa usein tämä ilmiö voimistuu, sillä asioita selitetään rodun kautta, unohtaen samalla muut yhteiskunnallista eriarvoisuutta tuottavat tekijät. Seuraavaksi menen syvemmin rasismiin ja rodulliseen kategorisointiin, joidenka avulla toiseutta tuotetaan ja ylläpidetään.

2.5. Rasismi ja rodullinen kategorisointi

Ihmiselle on luontaista jäsentää maailmaa kategorioiden avulla. Arjessa muodostamme jäsenyysskategorioita, joihin sijoitamme ihmisiä liittäen heihin kaikkiin samalla tiettyjä yhtäläisiä ominaisuuksia (Jokinen & Juhila 2002). Ongelma syntyy, kun liittämämme ominaisuudet ovat sävyiltään negatiivisia, jolloin sosiaalisissa tilanteissa kategorisointi tuottaa ennakkoluuloja tiettyyn ryhmään kuuluvia kohtaan (Tajfel 1982). Tällainen ongelmakeskeinen kategorisointi johtaa eriarvoiseen kohteluun yhteiskunnassa (Keskinen & Vuori 2012). Tavat, joilla etnistä toiseutta tuotetaan ja ylläpidetään ovat usein sidoksissa rasismiin. Rasismilla tarkoitetaan syrjintää, jossa etnisen tai kulttuurisen taustan, syntyperän, ihonvärin tai uskonnon kautta yksilöön tai ihmisryhmään liitetään pysyviä oletuksia (Honkatukia ja Suurpää 2012, 130). Se voi ilmetä sanoina, eleinä, syrjintänä tai väkivaltana (Shakir & Tapainen 2005). Rasismilla on toimintana tietty päämäärä, joka jollakin tavalla rajaa tietyn yksilön tai ryhmän ihmisoikeuksia etnisiin perusteisiin. Yhteiskunnalliset valtarakenteet ja käytänteet puolestaan tuottavat ja ylläpitävät olosuhteita rasismille. (Kaukoma, 45.) Rasismien tarkastelu yhteiskunnallisessa kontekstissa on tärkeää, sillä rasismi ja yhteisöön kuulumisen kyseenalaistaminen aiheuttavat etenkin nuorille ulkopuolisuuden tunnetta (esim. Harinen 2003). Yhteiskunnasta syrjäytyminen puolestaan altistaa yhteiskunnan normien kyseenalaistamiselle, joka näyttäytyy esimerkiksi rikollisuutena (Keskinen & Vuori 2012, 17).

Anna Rastas on tutkinut rodullista eron tekoa jo aiemmin mainitussa väitöskirjassaan *Rasismi lasten ja nuorten arjessa* (2007). Väitöskirjassaan hän tutki etnografisesti lasten ja nuorten arjessa kohtaamaa rasismia Suomessa. Tarkastelen Rastaa muodostamia eronteon kategorioita rasismien tuottajina. Tutkimuksen transnationaalisen luonteen vuoksi se sopii oman tutkielmani kannalta rodullisen kategorisoinnin ja rasismien tarkasteluun. Rastaa (2007) mukaan rodullisen eron rakentuminen tapahtuu ihmisten välisessä kohtaamisessa, jotka hän on jakanut erilaisiin ryhmiin. *Eronteot ilman sanoja* muotoutuivat Rastaa tutkimuksessa epämiellyttäväksi tuijotuksiksi ja merkitseviksi katseiksi. Tilan käyttöä Rastas (2007, 98) tulkitsee Sara Ahmedin (2000, 39) ajatuksella *intimiteettiä loukkaavaksi liian lähelle tulemiseksi tai sellaiseksi etäisyyden ottamiseksi, joka merkitsee kohteen tietynlaiseksi*. Lapsilla tämä voitiin nähdä ”viattomana” päänsilittelynä tai pahimmillaan suorana seksuaalisena häirintänä.

Etäisyyden ottamisessa oleellista on ajatus, etteivät kaikki tilat ole maahanmuuttajataustaisten käytössä. Tämä voi näkyä esimerkiksi muiden ihmisten välttelevänä käytöksenä, mutta myös varovaisuutena siitä, millaisen viestin omalla käytöksellään antaa muille. Muiden ihmisten käytöksen motiivien tietäminen on mahdotonta ja sen nimeäminen rasistiseksi vaatii oletuksia. Rastas (2007, 99) kuitenkin painottaa, että näissä tilanteissa rodullinen erilaisuus tulee selväksi niin kohteelle kuin ympäristölle, jolloin näiden tilanteiden toistuvuudella tuotetaan rodullisia subjekteja.

Kategorisoivissa kommentteissa Rastas erottelee ”ystävälliset ja uteliaat”, ”rodullisia merkityksiä sisältävät” sekä ”epäystävälliset ja poissulkevat”. Ensimmäinen alaluokka tuo esille ilmiön, jossa kommenttien ystävällisyydestä huolimatta, koetaan henkilön kuuluvan jonnekin muualle tai olevan jostain muualta. Oleellista on, ettei ”suomalaisen näköinen/oloinen” joudu yleensä toistuvasti tällaisten kommenttien kohteeksi. Henkilön saatettiin myös liittää rodullisia merkityksiä ja piirteitä hänen taidoistaan tai luonteenpiirteistään. Viimeinen alaluokka alleviivaa niitä verbaalisia rasistisia tapoja, joilla osoitetaan henkilön paikka etnisessä hierarkiassa. Rastaa mukaan sana ”neekeri” esiintyi aineistossa jatkuvasti. Sen avulla ympäristö kategorisoi maahanmuuttajataustaisia nuoria, sillä

sana sisältää historiallisesti alisteisia merkityksiä. Vastaavasti Rastas myös löysi tapoja, joilla haastateltavat kategorisoivat muita. Näihin kuului muun muassa suomalaisuuteen viittaaminen yksinomaan valkoisuutena. (Rastas 2007, 99–101.)

Siinä, missä rodulliset kategoriat nähdään negatiivisia merkityksiä kantavina stereotyyppinä, voidaan “muun kuin suomalaisen” kategoriaa käyttää myös hyväksi. Rastas (2007, 118–119) tuo esiin, kuinka henkilön asemoituminen rodullistetussa hierarkiassa vaikuttaa kuitenkin siihen, mikä on muiden silmissä ihailtavaa tai edes hyväksyttävää. Tietynlainen pukeutuminen voi olla valkoiselle rohkeaa ja omaperäistä, mutta tummaihoisella vain osa negatiivisia merkityksiä. Aiemmin esiin tuomani problematiikka arabimiehen identiteetistä jättää miettimään, mitkä arabimiehen mahdollisuudet positiivisiin “muun kuin suomalaisen” kategorioihin ovat.

Vastaavanlaisia tutkimuksia kategorisoinnin ja eronteon välineistä löytyy niin kansainvälisesti kuin kansallisesti. Muun muassa Suomalaisessa vieraskirjassa Laura Huttunen, Olli Löytty ja Anna Rastas (2005) tutkivat, kuinka etniseen kategorisointiin liittyy aina valta – toisilla etnisillä ryhmillä on enemmän valtaa suhteessa muihin. Toisaalta valta jakautuu myös ryhmien sisällä eriarvoisesti, jolloin vain tietyt ihmiset saavat määritellä, mikä kussakin kulttuurissa on tärkeää tai arvokasta. Tällöin tietyt piirteet määrittyvät osaksi “meidän kulttuuria” ja toiset piirteet puolestaan näyttäytyvät ongelmallisina (Huttunen ym. 2005, 34–35). Kulttuuristamalla tiettyjen ongelmia, kuten perheväkivaltaa tai seksuaalista väkivaltaa, yksinkertaistetaan ongelma jättäen samalla huomioimatta sosiaaliset, taloudelliset ja poliittiset tekijät. Tällöin ongelma asemoituu osaksi kulttuuria, sen sijaan, että se näyttäytyisi yksilön ongelmana tai osana yhteiskunnan rakenteita. (Keskinen 2012, 297.)

Valta ylläpitää kulttuurisia rajoja ryhmien välillä. Siinä missä toiseutta tuotetaan ja ylläpidetään katseilla, syrjinnällä ja puheella, on näkyvintä ja helpoiten rasismiksi nimettävää fyysinen väkivalta. Rasismia onkin joissain nuorisotutkimuksissa mitattu paikkakunnan “skinien” määrällä, jolloin rasismista tehdään ääri-ilmiö, jota tekevät vain tietyt ryhmät. Tällöin rasismi voidaan tunnistaa ja paikantaa tiettyihin ulkoisiin merkkeihin (Huttunen ym.

2005). Tämä vääristää ilmiön joksikin äärimmäiseksi, vieden huomion pois sen yleisyydestä ja jopa tavallisuudesta. Rasismi ja syrjintä ei jakaudu tasaisesti, vaan se noudattaa hierarkiaa, jossa ulkonäkö ja ihonväri määrittävät hierarkiassa sijoittumista (Jaakkola 2009, 78). Etninen hierarkia tarkoittaa käytänteitä, joilla suositaan joitakin ihmisryhmiä suhteessa toisiin. Suomalaiset sijoittavat etnisen hierarkian yläpäähän ne, jotka muistuttavat eniten suomalaisia. Niin ikään hierarkian alapäässä ovat he, jotka eroavat eniten suomalaisista. (Jaakkola 2001, 34-35.) Esimerkiksi tutkimusten mukaan arabi- ja somilitaustaiset ovat Suomessa kohdanneet eniten syrjintää ja ennakkoluuloja (Jasinskaja-Lahti 2002, 135).

Rasismien kokeminen vaikuttaa tutkimusten mukaan psyykkiseen hyvinvointiin. Tutkimuksessa Jasinskaja-Lahti ja Liebkind (2002, 138) tuovat esiin, kuinka jatkuva ympäristön tuottama rasismi heikentää psyykkistä hyvinvointia aiheuttaen ahdistus- ja masennusoireita näkyen myös psykosomaattisena oirehdintana. Vastaavia tuloksia masennuksen ja rasismien yhteydestä on tehty myös kansainvälisissä tutkimuksissa (Kessler ym. 1999). Usein aineistot eivät kuitenkaan ole niin laajoja, että selvää syy-seuraus-suhdetta pystyttäisiin näyttämään. Ahdistukselta ja masennukselta näyttää suojelevan kuulumisen tunne omaan etnis-kulttuuriseen ryhmään, jolloin omia oikeuksiaan ja ryhmän oikeuksia halutaan ajaa voimakkaammin. Tällöin esimerkiksi rasismien kokemuksista ilmoitetaan herkemmin poliisille. (Jasinskaja-Lahti & Liebkind 2002, 140.)

Voidaan todeta, että rasismi ei ole niin selkeää ja läpinäkyvää kuin usein on totuttu ajattelemaan. Selvän verbaalisen ja fyysisen väkivallan lisäksi se sisältää monia hienovaraisia ulossulkemisen muotoja niin yksilöiden käytöksessä kuin rakenteellisissa toimintatavoissa. Rasismia välttääkseen yksilöstä voi tulla hyvinkin tietoinen siitä, miten hänen odotetaan käyttäytyvän ja missä tiloissa hänen on lupa olla.

3. Toisen sukupolven integroituminen yhteiskuntaan

Suomalainen maahanmuuttotutkimus keskittyy lähinnä ensimmäiseen sukupolveen, vaikka se on viime vuosina siirtynyt tutkimaan yhä enemmän myös maahanmuuttajien jälkeläisiä. Tärkeimpiä maahanmuuton ja monikulttuurisuuden tutkijoita olen käyttänyt tutkielmani varrella sen mukaan, kuinka oleellisina olen nähnyt heidän työnsä juuri tämän tutkielman kontekstissa. Tässä luvussa kerron, kuinka rasismi, toiseus ja tunnustamattomuus konkreettisesti vaikuttavat marokkolais-suomalaisten miesten elämään ja miten vaikutukset näkyvät yhteiskunnallisella tasolla tarkasteltaessa yksilön kiinnittymistä ja kuulumista yhteiskuntaan. Rasismin tarkastelu yhteiskunnallisessa kontekstissa on tärkeää, sillä rasismi ja yhteisöön kuulumisen kyseenalaistaminen aiheuttavat etenkin nuorille ulkopuolisuuden tunnetta (esim. Harinen 2003). Yhteiskunnasta syrjäytyminen puolestaan altistaa yhteiskunnan normien kyseenalaistamisen, joka näyttäytyy esimerkiksi rikollisuutena (Keskinen & Vuori 2012, 17).

Tutkielmassani olen kiinnostunut ennen kaikkea koulutuksen ja työllistymisen tutkimuksista, sillä niiden kautta jäsenellään kiinnittymistä yhteiskuntaan. Työtä pidetään yhtenä yhteiskuntakelpoisuuden mittarina ja palkkatyö määrittää pitkälle yhteiskunnallista jäsenyyttä. Näin ikään sillä on suuri vaikutus sosiaaliseen asemaan ja koko yksilön elämään. (Davydova 2012, 85; Wrede 2010, 11.) Tämän lisäksi selvitän niitä syitä, jotka lisäävät riskiä yhteiskunnan normien ulkopuoliseen käyttäytymiseen ja sen kautta lisäävät riskiä syrjäytyä yhteiskunnasta. Syrjäytymistä on syytä tarkastella, sillä se on integraation vastapari. Syrjäytymisen termin symboliikka pitää sisällään vahvan latauksen siitä, että syrjäytyneet kuuluvat "toisiin". Nämä kaksi saatetaan jopa suoraan rinnastaa toisiinsa kuvaamalla syrjäytymistä "poliittiseksi, sosiaaliseksi ja kulttuuriseksi toiseudeksi" (Karjalainen & Virtanen 1995, 282), joka sisältää jotain poikkeavaa ja moraalisesti arvosteltavaa (Pohjola 1994, 203.) Paradoksi syntyy ajatuksesta, että on olemassa yhteiskunta, jonka yhteisyyteen toiset voitaisiin palauttaa, kun kuitenkin näyttää siltä, ettei ole mitään, mihin integroitua (Heikkilä & Karjalainen 2002, 122–123).

Tämän luvun tarkoitus ei ole luoda kuvaa maahanmuuttajataustaisesta miehestä, joka ei kouluttaudu tai työllisty, sen enempää kuin esittää maahanmuuttajataustaisia miehiä rikollisen roolin kautta. Seuraavien tutkimusten avulla haluan sen sijaan tuoda esiin niitä muita tekijöitä, jotka toiseuden ja tunnustumattomuuden rinnalla lisäävät riskiä jäädä työttömäksi, tippua pois koulupolulta tai ovat osasyynä väkivalta- ja huumausainerikoksiin. Tällöin emme tarkastele näitä ilmiöitä osana maahanmuuttajataustaa, vaan osana suurempaa yksilön ja rakanteiden välistä kokonaisuutta. Jotta yksilö voi tuntea kuuluvansa yhteiskuntaan, on yhteiskunnan tarjottava hänelle paikka, johon kuulua.

3.1. Toisen sukupolven kouluttautuminen ja työllistyminen

Tutkimusten mukaan ensimmäisen polven maahanmuuttajat ovat heikommassa sosioekonomisessa asemassa kuin kantaväestö. Tätä voidaan selittää heikolla kielitaidolla, koulutuksen puutteella sekä syrjivillä työmarkkinoilla. Vaikka maahanmuuttajia pyritään liittämään osaksi yhteiskuntaa erilaisin integraatiotoimin, ei todellisuudessa ole mahdollista poistaa kaikkia eriarvoisuutta tuottavia tekijöitä maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä. Esimerkiksi lähtömaassa hankittu koulutus ei välttämättä kelpaa uudessa kotimaassa. Kuitenkaan maahanmuuttajien jälkeläisillään ei pitäisi olla samoja ongelmia kuin vanhemmillaan, vaan heillä tulisi olla muun väestön kanssa samat mahdollisuudet menestykseen. Todellisuudessa näin ei kuitenkaan ole, vaan ylisukupolvisen eriarvoisuuden suhteen toinen polvi on lähes aina huonommassa asemassa kuin muu väestö. Eriarvoisuutta selitetään ympäristöllä ja sen aiheuttamalla syrjinnällä, jolloin pääsy samoihin resursseihin kuin kantaväestöllä häiriintyy. (Hyvärinen & Erola 2011, 644–645.)

Toisen polven kiinnittymistä työelämään ei voida tarkastella huomioimatta koulutusta ja sen vaikutusta. Elina Kilpi (2010) on tutkinut toisen polven maahanmuuttajien menestymistä peruskoulun päättyessä ja siirtyessä toisen asteen koulutukseen. Tutkimus perustuu ainoastaan nuoriin, joiden molemmat vanhemmat ovat maahanmuuttajia, mutta tutkimustuloksista osa on tuotavissa koskemaan myös toisen polven maahanmuuttajia. Kilpi (2010, 113) tuo esiin,

kuinka vanhempien koulutustason lisäksi luokka-asema ja varallisuus ovat merkittäviä seikkoja maahanmuuttajien lasten kouluttautumista tarkasteltaessa. Kilpi on hyödyntänyt useita kansainvälisiä tutkimuksia, joita itsekin tarkastelen seuraavaksi. Tutkielmani kannalta kiinnostavaa on Brinbaumin ja Cebolla-Boadon tutkimus, jossa pohjois-afrikkalaistaustaisen toisen polven koulutustaso on selvästi kantaväestöä alhaisempi. Alhaista koulutustasoa on selitetty ennen kaikkea maahanmuuttajavanhemman koulutustasojen eroilla. (Brinbaum ja Cebolla-Boado 2007.) Samansuuntaisia tuloksia on myös Belgiasta, jossa marokkolaista alkuperää saavuttavat niin ikään valtaväestöä alhaisemman koulutustason (Phalet ym. 2007).

Laura Jauholan tekemässä Opetushallituksen (2010) selvityksessä keskitytään maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutukseen. Sen mukaan peruskoulun päättötodistuksen keskiarvoa vertaillessa kantaväestön ja toisen polven välillä ei ole eroa varsinkaan, jos toinen vanhemmista on suomalainen. Myös Kilpi on tutkimuksessaan tulkinnut Opetushallituksen selvitystä todeten, että toisen asteen koulutukseen siirryttäessä eroa kantaväestöön on noin 10 % niillä, joilla toinen vanhemmista on maahanmuuttaja ja toinen suomalainen. Merkittävää eroa toisen polven ja kantaväestön välillä ei siis ole, vaan suurempi vaikutus näyttää olevan vanhempien koulutustaustalla, tulotasolla ja sosioekonomisella asemalla. Tutkimuksesta voi päätellä, että vanhempien huono-osaisuus periytyy lapsille, minkä vuoksi maahanmuuttajavanhemman onnistunut integraatio edistää lapsen menestymistä koulussa ja töihin pääsyssä. (Kilpi 2010, 111-112, 117-120, 126.) Integraatiota hidastaa tai jopa estää epätasa-arvoinen pääsy yhteiskunna resursseihin, minkä vuoksi syrjinnän vaikutukset periytyvät myös lapsille.

Kattavan kansainvälisen tutkimuksen on tehnyt vuonna 2008 TIES-hanke, jossa vertailtiin kahdeksan maan (Belgia, Espanja, Hollanti, Itävalta, Ranska, Ruotsi, Saksa ja Sveitsi) maahanmuuttajataustaisten integraatioita. Hollannin tutkimuksessa keskityttiin turkkilais- ja marokkolaistaustaisten integraatioon koulutuksen ja työllistymisen kautta. Koska etninen tausta on oleellinen rodullista hierarkiaa ja työllisyyttä tarkasteltaessa, on tutkimus tämän tutkielman kannalta hyödyllinen. Tutkimuksessa selvisi, että toinen polvi menestyi suurilta osin hyvin opinnoissa, mutta osa puolestaan jäi huomattavasti muista jälkeen. Tämän lisäksi

nuorten huonon koulumenestyksen taustalla katsottiin olevan lyhyet koulutusurat, jotka heikensivät mahdollisuuksia työllistyä. Maahanmuuttajataustaisten työttömyys nuorilla 15–25-vuotiailla oli jopa 22 %, kun muilla hollantilaisilla nuorilla luku oli 9 %. Turkki-laistaustaisten työttömyys oli 10% ja marokkolaistaustaisten 8%, jotka olivat selkeästi korkeammat kuin kantaväestöllä, minkä lisäksi työllistyessään he päätyivät aloille, joita kantaväestö ei arvostanut. Ei-länsimaalaisten talouksien tulot olivat kolme kertaa todennäköisemmin matalat verrattuna hollantilaisiin talouksiin. Saman suuntaisia tuloksia on myös muissa tutkimuksissa, joissa tietyt etniset ryhmät saavuttavat vain tietynlaisia ammatteja. Marokkolaisista 19% pääsi parempipalkkaisille aloille, kun hollantilaisista saman ikäisistä jopa yli 50% pääsi vastaaviin töihin. (Heering & ter Bekke 2008, 87–94.)

Samankaltaisia tuloksia koulutustaustasta ja etnisestä syrjinnästä on saatu myös EU:n työvoimatutkimuksessa (EUFLS 2000), jonka mukaan Belgiassa ja Espanjassa etniset vähemmistöryhmät ovat heikommassa asemassa hakiessaan niin kutsuttuja parempia työpaikkoja. Etnistä eriarvoisuutta on selitetty vanhempien sosioekonomisen periytymisellä, mikä selittäisi marokkolais- ja turkkilastaustaisten nuorten epätasa-arvoista asemaa. Toisaalta epätasa-arvoa voidaan selittää myös toimialojen rakennemuutoksella, jolloin rakenteiden muutos ei kuitenkaan ole johtanut yhteiskunnallisen aseman nousuun. Etninen kerrostuneisuus johtaa siihen, että etniset vähemmistöryhmät ovat edelleen yliedustettuina ammattiasteikon hännillä. Tutkimuksen mukaan tätä asetelmaa ylläpitää etniseen taustaan perustuva hierarkia, jonka vuoksi saman koulutuksen saanut marokkolaistaustainen ei yllä samoihin työpaikkoihin kuin kantaväestöön kuuluva. (Teräs ym. 2010, 102–103.)

Maahanmuuttajien ja heidän jälkeläistensä heikkoa työmarkkina-asemaa voidaan selittää monilla tekijöillä, joista syrjintä ei ole vähäisin. Työelämän eriarvoisuutta on tutkinut Suomessa Sirpa Wrede (2010) jonka mukaan maahanmuuttajataustaiset kohtaavat epävakaita työmarkkinoita, vaikeuksia työllistyä sekä syrjintää. Näitä voidaan selittää paitsi työkokemuksen puutteella, myös sosiokulttuurisilla eronteoilla ja etnisellä eriarvoisuudella. Myös tämän tutkimuksen mukaan arvostetuimmat asemat työmaailmassa jakautuvat epätasaisesti ja tätä ei voida selittää pelkästään koulutuksella ja ammatillisella pätevyydellä,

vaan etnisyyden, sukupuolen, luokan, iän ja uskonnon avulla luodaan identiteettikategorioita. Mitä enemmän työmarkkinat nimetään suomalaisiksi, katsotaan työntekijöiden olevan ennen kaikkea suomalaisten oikeus. (Wrede 2010, 8, 12.) Myös Akhlaq Ahmad (2010) on tutkimuksessaan todennut, ettei maahanmuuttajien kokemaa syrjintää työmaailmassa ei jakaudu tasaisesti, vaan se noudattaa hierarkiaa. Lähtömaa määrittää työmarkkinoille asemoitumista ja heikoimmassa asemassa ovat muiden tutkimuksien tavoin kolmannen maailman maista tulleet ja parhaassa asemassa puolestaan aasialaiset ja länsimaalaiset. Syitä, miksei maahanmuuttajataustaisia haluta palkata on esitetty useita. Näitä ovat muun muassa heikko kielitaito, ulkomailla suoritettujen tutkintojen ja työkokemuksen mitätöinti, kulttuurisen osaamisen ja epämuodollisen inhimillisen pääoman puute sekä maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä kohtaan tuntema epäluottamus. Myös selvä syrjintää nostettiin yhdeksi syyksi olla palkkaamatta maahanmuuttajataustaisia. (Ahmad 2010, 73–77.)

Maahanmuuttajataustaisten työmarkkinoille pääsemättömyys ei ole ainoa ongelma, vaan syrjintää ja eriarvoisuutta kohdataan myös työelämässä. Rolle Alhon (2010) tutkimuksen mukaan työehtosopimuksia ei noudateta ja maahanmuuttajataustainen on heikossa neuvotteluasemassa, jolloin ainut keino voi olla vaihtaa työpaikkaa tai tyytyä kohtaloonsa. Ongelma näyttää ennen kaikkea pienissä yrityksissä. Palkkaus näyttää myös noudattavan laitonta hierarkiaa etnisyyden mukaan. Maahanmuuttajataustaisten kokemaa eriarvoisuutta tuli esiin tilanteissa, joissa samasta työstä maksettiin heikompaa palkkaa kuin kantasuomalaisille. Lisäksi koulutus ja työmarkkina-asema eivät vastanneet toisiaan. Tällaiset etnisen syrjinnän muodot estävät pahimmillaan sosiaalisen nousun yhteiskunnassa. (Alho 2010, 97, 116.)

Voidaan todeta, että toisen polven maahanmuuttajilla on vain näennäisesti yhtäläiset mahdollisuudet kouluttautua ja työllistyä kantaväestöön verrattuna. Syyt tähän ovat moninaiset liittyen vanhempien heikkoon integroitumiseen, sosioekonomiseen asemaan ja huono-osaisuuden periytymiseen. Taustalla ovat myös yhteiskunnan rakenteelliset tekijät, jotka jättävät maahanmuuttajataustaiselle pääsyn vain tiettyihin kategorioihin työelämässä noudattaen etnistä hierarkiaa. Kaikkein keskeisintä tutkimusten valossa on, että niin ensimmäisen kuin toisen polven maahanmuuttajat kokevat rasismia ja syrjintää, jotka estävät

tasa-arvoisen pääsyn työmarkkinoille. Näillä rakenteilla ja käytänteillä luodaan eriarvoisuutta, toiseutta ja yhteiskunnasta syrjäytymistä.

3.2. Kasautunut toiseus ja kiistetty jäsenyys – tarkastelussa monikulttuuristen miesten rikollisuus

Rasismia on tutkittu yhtenä tekijänä nuorten rikolliseen käyttäytymiseen siitäkin huolimatta, että aihe on arka ja kiistanalainen. Olen kiinnostunut suomalaisesta tutkimuksesta, sillä yhteiskunnallinen ja kulttuurinen konteksti on tässä merkityksellinen. Rasismia ja väkivaltarikoksia on tutkinut Päivi Honkatukia ja Leena Suurpää (2007) teoksessa *Nuorten miesten monikulttuurinen elämäntilanne ja rikollisuus*. Keskityn tutkimuksen tarkasteluun lähinnä väkivallan kontekstista, sillä väkivalta nousi kaikkien haastateltavien kertomuksissa esiin edellisessä tutkielmassani. Honkatukian ja Suurpään tutkimus on oman tutkielmani kannalta relevantti, sillä suomalainen tutkimus tarkastelee etnistä väkivaltaa juuri suomalaisesta yhteiskunnasta käsin. Samalla väkivaltaan asemoituu toiseuden ja tunnustuksen tematiikkaa, minkä vuoksi väkivallan tarkastelu on tutkielmani teoreettisen viitekehyksen valossa merkityksellinen.

Honkatukian ja Suurpään tutkimus keskittyy 20 nuoren miehen haastatteluun. Haastateltavien vanhemmat olivat maahanmuuttajia tai heidät on luokiteltu etnisiin vähemmistöryhmiin. Tekemiään rikoksiaan, joista suurin osa oli väkivaltarikoksia, he selittivät elämäntilanteen eri prosesseina, joista osa oli henkilökohtaisia ja osa yhteiskunnallisia. Näiksi on nimetty muun muassa perhesuhteiden ongelmat, päihteidenkäyttö sekä työ- ja opiskelupaikan saamisen vaikeudet. Rasismi ja väkivalta ovat tutkimuksessa vahvasti sidoksissa maskuliinisuuden viitekehykseen. Vaikka tutkimuksessa ei pyritä selittämään rikollisuutta vain rasismilla, ei sitä myöskään voi kieltää (Honkatukia & Suurpää 2007, 129). Myös kansainvälisissä tutkimuksissa rasismilla ja väkivaltarikosten välillä on nähty yhteys (esim. Messerschmidt 2004).

Honkatukia ja Suurpää (2012, 124) tuovat esiin aiheen kiistanalaisuuden, sillä ei ole selvää, kuinka paljon etnisten vähemmistöjen rikollisuutta tuottaa sosiaalinen epätasa-arvo, kuinka paljon puolestaan kulttuuriset erot tai viranomaisten valikoiva kontrolli. Myöskään yhteiskunnan etnistyneet hierarkiat eivät luo tasa-arvoista pääsyä yhteiskunnalliseen jäsenyyteen, joka puolestaan voi näkyä rikollisuutena. (Honkatukia & Suurpää 2012, 124.) Näiden huomioiminen on tutkielmassani ensiarvoisen tärkeää, sillä ei ole mielekästä selittää rikollisuutta vain maahanmuuttajataustan kautta unohtaen samalla yksilön elämänhistoria, jossa ihmissuhteilla, ympäristöllä ja yksilön valinnoilla on painoarvonsa. Tutkimuksessa ei etsitty tiettyjä syitä, jotka olisivat johtaneet rikoksiin, sillä sellaisia ei välttämättä pystytty edes paikantamaan. Käsittelen kuitenkin niitä tärkeitä osa-alueita, jotka liittyvät kiinteästi rikoksiin johtaneisiin elämänvaiheisiin samalla huomioiden, että tutkimustulokset ovat laadullisia eikä yleistyksiä siksi ole tutkimuksessa tehty. Tutkimusaineiston ja oman aineistoni väliltä voidaan kuitenkin pyrkiä löytämään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia, jotka osaltaan lisäävät ymmärrystä käsiteltävästä ilmiöstä.

Perheellä näyttää olevan merkitystä siinä, miten vahvana rikollisuus ja siitä johtuvat vankeusrangaistukset näkyivät nuoren elämässä. Vankilaan joutuneilla nuorilla oli muita enemmän sijoituksia laitoksiin, heillä oli rikollisuutta perheessä sekä muita yhteiskuntaan kiinnittymiseen liittyviä ongelmia, kuten työttömyyttä. (Honkatukia & Suurpää 2007, 73.) Isä näyttäytyi väkivaltaisena, poissaolevana tai isän poliittinen agenda aiheutti ristiriitaa lapsen ja vanhemman välillä. Äidit puolestaan näyttäytyivät huolehtijoina, mutta toisaalta myös heistä huolehdettiin. Äitiä kohtaan tunnettu lojaalisuus nähtiin osana “individualistisen pärjäämisen eetosta”, jossa yksilö on itse vastuussa omista teoistaan sen sijaan, että syyttäisi yhteiskuntaa tai vanhempiaan. (emt. 73–74.)

Toisena tärkeänä osa-alueena näyttäytyivät (monikulttuuriset) ystävyysuhteet. Toiseus ja erilaisuus olivat jaettuja kokemuksia, joissa kansallisuudella tai kulttuuritaustalla ei ollut merkitystä, vaan jäsenyydestä kamppailu arkipäiväisissä tilanteissa oli yhdistävänä tekijänä. (Honkatukia & Suurpää 2007, 83.) Tunnustuksen puute ajaa varsinkin nuoren ihmisen

hakemaan hyväksyntää ja kuuluvuutta muista etnisistä vähemmistöryhmistä, joissa toivoo välttyvänsä rasismilta ja syrjinnältä. Tällaisissa ryhmissä voidaan luoda uusia kansallisia kuulumisen muotoja, mutta yhteinen ryhmäidentiteetti ei siltikään yksinään suojaa kaikelta syrjimiseltä. (Back, 1996, 71–72.) Tärkeät ystävyysuhteet saattoivat kuitenkin toimia perheen korvikkeena, sillä niissä tunnettiin vahvaa yhteenkuuluvuutta. Näihin ryhmiin pääsy oli kuitenkin tarkasti rajattua ja säädeltyä. Usein tutkittavien tekemät rikokset oli tehty tämän kaltaisissa monikulttuurisissa kaveriporukoissa. Tässäkin sukupuoli näytteli tärkeää roolia, sillä rikollisuus nähtiin miehisenä osa-alueena, jonne naisilla ei ollut pääsyä. (Honkatukia & Suurpää 2007, 85–86.)

Väkivalta näyttäytyi vahvasti myös julkisissa tiloissa ja koulussa. Usein julkisissa tiloissa tehtyihin väkivaltarikoksiin liittyi huumeiden ja alkoholin käyttöä. Osa rikoksista oli itsensä puolustamista rasistiselta väkivallalta. Landerin (2005, 131–132) tutkimuksesta poiketen haastateltavista suurin osa ei tuonut esiin väkivallan tapahtuneen oman kunnian tai maineen vuoksi, eikä kovaa katuidentiteettiä painotettu. Vaikka väkivaltaa olisi haluttu välttää, haastatellut kohtasivat tilanteita, joissa väkivaltaan oli pakko vastata heidän kohdatessa väkivaltaa. (Honkatukia & Suurpää 2007, 91–94.) Koulumaailmassa väkivalta ja tappelut toivat osakseen arvostusta ja kunniaa, mutta toisaalta heillä ei välttämättä ollut muuta maskuliinisen toimijuuden kategorioita tarjolla, jolloin myös kaveriporukat muodostuivat väkivaltaa ihannoivien arvojen pohjalta. Yhteiskunnan vaatimusten vastustaminen ja tietynlainen kapinointi saattoi kulminoitua väkivaltaan ja rikollisuuteen. (Emt. 98–99.)

Tutkimuksessa sukupuoli näytteli isoa roolia suhteessa väkivaltaan. Tämän vuoksi on syytä tarkastella myös maskuliinisuuden viitekehystä. Maskuliinisuuden määritelmä ei ole selvä, vaan se on joukko piirteitä, jotka määrittävät miehen kategoriaan. Näitä piirteitä ovat länsimaalaisessa kulttuurissa muun muassa tunteiden kontrollointi, toiminnallisuus, rationaalisuus ja fyysinen voima. Mitä enemmän miehellä löytyy maskuliinisuuden kategorian ominaisuuksia, sitä enemmän hän on mies. Miehys ja sitä kautta arvokkuus ovat ansaittavia ominaisuuksia. Hegemoninen maskuliinisuus on ajassa, paikassa ja kulttuurissa syntynyt määritelmä ideaalista miehestä. Tietynlaisen maskuliinisuuden ollessa oikeanlaista, ovat muut

alisteisessa roolissa vääränlaisen seksuaalisuuden, etnisyyden tai sosiaaliluokkansa vuoksi. (Jokinen, 128–133.)

Väkivaltaa ja maskuliinisuutta voidaan tarkastella maskuliinisuuden haasteiden ja maskuliinisten resurssien käsitteillä. Maskuliinisuushaasteissa miehen tai pojan maskuliininen toimijuus joutuu kyseenalaistetuksi tai halvennetuksi, jolloin häneen kohdistuvat odotukset eivät ole saavutettavissa. Maskuliinisilla resursseilla puolestaan osoitetaan muille tai itselle omaa miehisyyttä, jolloin väkivalta näyttäytyy yhtenä maskuliinisuuden resursseista. (Messerschmidt 2000, 11–13, Honkatukia & Suurpää 2007, 89.) Väkivalta näyttää olevan väline hankkia hyväksyntää ja kunnioitusta, jolloin siitä muodostuu myös maskuliinisen toimijuuden väline. Joskus myös etnistä halventamista käytetään maskuliinisuus resurssina, jolloin samalla korostetaan omaa maskuliinisuutta. (Honkatukia & Suurpää 2007, 97, Messerschmidt 2000.) Jatkuva halventaminen ja ulossulkeminen tuottavat toiseutta, jolloin toiseuden marginaalia voidaan kyseenalaistaa ryhtymällä vastarintaan. Tällainen vastarinta voi näkyä eristäytymisenä ja syrjäytymisenä, väkivaltana tai rikollisuutena, jolloin usko järjestelmän oikeudenmukaisuuteen samalla heikentyy. (Honkatukia & Suurpää 2007, 101.)

Väkivallalla luodaan niin eroa kuin yhteenkuuluvuutta. Se näyttäytyy kamppailuna etnisissä hierarkioissa, mutta samalla sillä ansaitaan oma paikka maskuliinisuuden kentällä (Honkatukia & Suurpää 2007, 91). Sen avulla saatu arvostus ja kunnioitus eivät kuitenkaan näytä tuovan tekijöille itsearvostusta ja -kunnioitusta, eikä omia tekoja muistella ylpeydellä. Vaikka näillä monikulttuurisilla miehillä on täysi vastuu omista teoistaan, voidaan väkivaltaa tarkastella myös osana suurempaa rakenteellista ongelmaa. Kun yhteiskunta ei tarjoa paikkaa, johon kuulua, ajautuvat nuoret miehet hakemaan kuulumisen tunnetta muilla keinoilla. Kuten Haikkola on todennut, etnisellä identiteetillä on voimakas ulossulkeva vaikutus, jolloin ulossulkeminen voi pahimmillaan tapahtua väkivallan avulla (Haikkola 2012, 42). Näin väkivallasta tulee väline pitää yllä paitsi ryhmärajoja myös määritellä ja rajata omaa ja muiden identiteettiä.

4. Tutkimustehtävä ja tutkimuksen toteutus

Tutkimustehtävänä on selvittää, kuinka 20–30-vuotiaiden marokkolais-suomalaisten miesten toiseus ja tunnustamattomuus näkyvät heidän elämässään ja millaisia vaikutuksia näillä on. Haluan tarkastella niitä yksilöllisiä ja yhteiskunnallisia seurauksia, jotka voidaan ainakin joltain osin katsoa olevan toiseudesta ja tunnustamattomuudesta johtuvia. Samalla tutkielma lisää tietoa ja ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Aineiston miehillä isä on marokkolainen ja äiti kantasuomalainen. Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen ja aineisto kerättiin yksilöhaastatteluin käyttäen puolistruktuoituja teemahaastatteluja.

Vaikka mielenkiintoni kiinnittyy juuri marokkolais-suomalaisiin miehiin, on sen avulla mahdollista tuoda joitain yleistyksiä toisen polven maahanmuuttajien kokemaan toiseuteen yleisemmällä tasolla. Kuten olen aiemmin selvittänyt, toiseuden ja tunnustuksen puutteen on nähty olevan eräitä syitä yksilön kuulumattomuuden tunteeseen ja heikkoon yhteiskunnalliseen kiinnittymiseen. Toiseus heikentää mahdollisuuksia kouluttautua ja työllistyä, lisäksi se voi heikentää itsearvostusta ja kuulumattomuudentunnetta yhteiskuntaan. Tutkimus sijoittuu kulttuurin, identiteetin, sukupuolen sekä yksilön ja yhteiskunnan risteykseen. Aihe on paitsi ajankohtainen myös yhteiskunnallisesti merkittävä, kuten olen aiemmissa luvuissa osoittanut.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaista toiseutta ja tunnustamattomuutta marokkolais-suomalaiset miehet ovat kokeneet?

2. Miten toiseus ja tunnustamattomuus ovat vaikuttaneet marokkolais-suomalaisten miesten elämään?

4.1. Laadullinen tutkimus

Koska tarkoitukseni ei ole tutkia lainalaisuuksia tai selviä syy–seuraus-suhteita, vaan sen sijaan esitellä ilmiötä ja lisätä ymmärrystä, olen valinnut tutkimusmenetelmäksi kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen. Parhaimmillaan kvalitatiivinen tutkimus kehittää jo olemassa olevaa teoriaa ja tuottaa uutta. Ominaista on, että kvalitatiivisilla menetelmillä pyritään selittämään ilmiöitä ja antamaan merkityksiä tietyssä ajallisessa ja kulttuurisessa kontekstissa syy–seuraus-suhteiden sijaan. Tutkimus on ennen kaikkea valintoja, jolloin metodologiset ratkaisut on pyrittävä perustelemaan. Näitä valintoja ohjaa myös tutkimuseettiset kysymykset ja niihin vastaaminen. Kiviniemen (2015, 74, 78–79) mukaan laadullinen tutkimus on prosessi, jolloin tutkimuksen edetessä tutkijan tulkinta ja näkökulma kehittyy ja rajautuu. Myös metodologiset valinnat ja tutkimusongelma elävät läpi tutkimuksen selkeytyen ja jäsentyen vähitellen, minkä vuoksi laadullisessa tutkimuksessa teoria kehittyy vuorovaikutuksessa aineiston keruun kanssa. Oleellista on teoreettisten kategorioiden löytäminen, jolloin aineiston avulla pelkistetään tutkimuksen teoreettista taustaa. (Kiviniemi 2015.) Tämä tutkielma painottuu aineistolähtöisyyteen, sillä se pohjautuu aiempaan tutkielmaani, joka oli vahvasti aineistolähtöinen. Kuitenkin aineistonkeruu on tässä tutkielmassa tehty teoriaohjautuvasti, mikä näkyy myös tutkimusprosessissa tässä luvussa.

Näen tutkimuksessa viitteitä myös tapaustutkimukseen, koska tutkimani aineisto on hyvin rajautunut ja haastateltavat vertaisia iän, sukupuolen, etnisyyden sekä lapsuuden ja nuoruuden asuinpaikan mukaan. Erikssonin ja Koistisen (2005) mukaan ekstensiiviselle tapaustutkimukselle ominaista on, että tapaukset ovat jollakin tapaa vertailtavia keskenään ja niiden avulla selitetään jotakin ilmiötä teoriaan nojaten. Stakesin (1995, 3–4) mukaan tämä on tyypillistä myös kollektiiviselle tapaustutkimukselle, jossa tarkastelussa on useamman tapauksen rinnasteisuus ja näiden tuominen johonkin ajankohtaiseen ilmiöön. (Eriksson & Koistinen 2005, 10, 17.) Näen kuitenkin haastateltavien tasalaatuisuuden tässä laadullisen tutkimuksen keinona, jonka avulla voin tehdä joitakin yleistyksiä pienenkin aineiston avulla. Tällöin yleistykseen ei pyritä etsimällä tyypillistä tapausta, vaan lisäämällä abstraktiotasoa. (Alasuuri 2012.)

4.2. Puolistruktuoitunut yksilöhaastattelut metodologisena valintana

Aiemmassa tutkielmassani keräsin aineistoni puolistruktuoituilla teemahaastatteluilla, jotka toteutin yksilöhaastatteluina. Koska koin menetelmän toimivaksi ja itselleni tutuksi, päädyin käyttämään samaa menetelmää myös tässä tutkielmassa. Teemahaastattelussa luonteenomaista on, että haastattelun aiheet määritellään etukäteen ja ne käydään jokaisen haastateltavan kanssa läpi (Eskola & Suoranta 1998, 87). Puolistruktuoitussa haastattelussa kaikilta haastateltavilta kysytään samat kysymykset, joihin he saavat vapaasti vastata (Eskola & Vastamäki, 26). Haastattelu oli jaettu aihealueiden mukaan teemoihin, joiden valmiit kysymykset kysyttiin kaikilta haastateltavilta. Yksilöhaastattelun etuina näin luottamuksellisuuden ja avoimuuden. Jo kandidaatin tutkielmassa pohdin ryhmähaastattelun mahdollisuutta, mutta hylkäsin sen haastattelusisällön arkaluontoisuuden vuoksi. Tässä haastattelussa kysymykset olivat vielä syvällisempiä ja osaltaan myös arkaluontoisempia, joten en kokenut ryhmähaastattelun olevan toimiva.

Laajemmassa tutkimuksessa ryhmähaastattelu toimisi yksilöhaastattelujen rinnalla, sillä Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan ryhmätilanteessa haastateltavat voivat peilata kokemuksiaan ja tuottaa rohkeammin uutta tietoa. Myös "kollektiivinen muisti" auttaa yksilöitä tuomaan esiin asioita, joita ei ehkä muuten muistaisi kokeneensa. (Eskola & Suoranta 1998, 95–96.) Ryhmähaastattelun etuna pohdin myös sitä, että juuri siinä tilanteessa olisin itse "toinen" niin tutkija–haastattelijä-asetelmassa kuin etniseltä taustaltani, jolloin olisi voinut syntyä erilaista informaatiota. Toisaalta tiesin osan haastateltavista olevan toisilleen tuttuja, jolloin vaikeiden ja jopa häpeällisiksi koettujen kokemuksen jakaminen olisi hankaloitunut.

Ryhmähaastattelussa myös se, mitkä kokemukset koettiin itselle tärkeiksi, olisi vääristynyt muiden kertomusten toimiessa pohjana omalle kokemusmaailmalle. Halusinhan haastateltavien eritellä yksilökohtaisia tunteitaan tutkimusaiheesta. Yksilöhaastattelun etuna on myös, että haastateltava kuvaa kulttuuriaan ja ryhmäänsä eri kontekstista, kuin ryhmässä,

jolloin hän on siinä jäsenenä. Yksilöhaastattelussa saadaan syvällistä ja arvokasta tietoa, jossa haastateltavan ja haastattelijan vuorovaikutuksella on merkitystä. (Alasuutari 1999, 152–154.)

4.3. Aineiston keruu ja aineisto

Sain kaikilta kolmelta aiemman tutkimukseen osallistuneilta luvan hyödyntää aiempaa aineistoa sekä suostumuksen osallistua uuteen haastatteluun. Avioliittoni marokkolais-suomalaisen miehen kanssa loi edellytykset saada haastateltavia niin kutsutun lumipallo-menetelmän avulla. Tällöin tieto tutkielmastani ja haastateltavien etsinnästä meni tutulta tutulle, sillä lähipiirissä oli paljon saman sukupolven marokkolais-suomalaisia miehiä. Lähestyin haastattelusta kiinnostuneita sähköpostitse lähettämällä heille haastattelupyynnön (liite 1). Haastateltavia oli haastavaa saada, sillä osa haastatteluista peruuntui, osa ei vastannut kutsuun ja osa keskeytti yhteydenpidon. Uskon arkaluontoisen aiheen olleen eräs syy haastateltavien vaikeaan saavutettavuuteen, mitä tukee Honkatukian & Suurpään (2007) tutkimus rasismista vaikenemisesta ja siihen liittyvästä häpeästä. Haastateltavat toivat haastattelujen aikana esiin, että osallistumista edesauttoi se, että olin naimisissa marokkolais-suomalaisen miehen kanssa. Uskon, että avioliitto marokkolais-suomalaisen miehen kanssa auttoi heitä paitsi ymmärtämään henkilökohtaisia motiivejani myös lievensi vastakkainasettelua ja teki vaikeista aiheista helpommin käsiteltäviä. Halusin rajata haastateltavat etniseltä taustaltaan homogeeniseksi, sillä pieni aineisto olisi näin vertailukelpoisempi keskenään. Haastateltavat olivat syntyneet ja eläneet elämänsä Suomessa sekä 1990-luvulla samana vuonna syntyneitä. Lopulta sain kaksi uutta haastateltavaa, jolloin aineisto muodostui viiden 25–30-vuotiaan marokkolais-suomalaisen miehen yksilöhaastatteluista.

Aiempi haastattelurunkoni ja aineisto käsitteli monikulttuurista taustaa, toiseutta, tunnustusta ja identiteettiä. Uuteen haastattelurunkoon lisäsin tarkentavia ja syvntäviä kysymyksiä näistä aiheista sekä uutena osa-alueena kysymyksiä heidän lapsuudestaan, koulu- ja työhistoriastaan, yhteiskuntaluokastaan sekä sosiaalisista ongelmista, jotka koskivat köyhyyttä, työttömyyttä,

päihteitä sekä rikollisuutta. Jos edellinen tutkielma oli aineistolähtöinen, oli tämän tutkielman aineiston keruu enemmän teoriaohjaavaa. Kysymykset muotoutuivat aiempaan aineistoon nojaten sellaisista aiheista, joita en kandidaatin tutkielmassa ollut ottanut syvempään tarkasteluun.

Toiseuden ja tunnustuksen teemoihin lisäsin haastattelurunkoon täsmentäviä ja syventäviä kysymyksiä, jotka olivat syntyneet joko teorian pohjalta tai oman tietämykseni karttuessa. Toiseuden ja tunnustuksen teemojen lisäksi haastattelurunkoon muodostui teemat "monikulttuurinen tausta ja lapsuus" sekä "elämänpolku", joka käsitteli koulutusta, työtä, työttömyyttä, köyhyyttä, perhesuhteita ja niin edelleen. (liite 2.) Teemassa olivat kysymykset, joilla näin olevan merkittävä vaikutus elämässä hyvinvoinnin ja kuulumisen tunteen kannalta. Pyrin teemoittelemaan haastattelun niin, että se mukailisi myöhemmin sisällönanalyysin teemoja. Tiedostin, että osa kysymyksistä sopi useampaan teemaan ja toisaalta osa vastauksista tuli menemään teemarajojen ylitse.

Koska olin tutustunut laajasti tutkimuksiin koskien toisen polven koulutusta ja työllistymistä, olin tietoinen siitä, että heikko menestyminen koulu- ja työmarkkinoilla ei ollut selitettävissä vain etnisellä toiseudella, rasismilla ja syrjinnällä, vaan myös asuinpaikka, vanhempien koulutus ja sosioekonominen asema vaikuttivat. Tämän vuoksi halusin tarkastella heidän kasvuympäristöään, heidän vanhempiensa työllistymistä ja koulutusta sekä suhdetta vanhempiinsa. Myös heidän kokemuksensa maahanmuuttajataustaisen isän integroitumisesta Suomeen pidin tärkeänä tarkasteltaessa haastateltavan taustaa. Tämän lisäksi monikulttuurisuus yleensä ja heidän suhteensa islamiin näyttäytyivät jo aiemmassa aineistossa tärkeiltä tarkasteltaessa haastateltavien identiteettiä. Lähdin edellisen aineistoni ja teorian pohjalta muodostamaan tietynlaista hypoteesia siitä, millä kaikilla tavoilla toiseus olisi ollut läsnä heidän elämässään. Laadullisessa tutkimuksessa on yleisesti pyritty hypoteesittomuuteen, jolloin tutkijalla ei olisi ennakko-oletuksia. Kuitenkin havaintomme tutkijana ovat latautuneita aiemmillä havainnoilla ja tiedoillamme. (Eskola & Suoranta 1998, 19.) En kuitenkaan koe työhypoteesien ohjaavan saatuja tuloksia, vaan sen sijaan näen ne Eskolan ja Suorannan (1998) mainitsemina "tutkimuksen esioletuksina", joiden pohjana

toimii niin oma elämäni yhdessä toisen polven maahanmuuttajan kanssa, aiempi tutkielmani aiheesta sekä aiemmat tutkimukset ja teoriat, joihin olen tämän tutkielman puitteissa tutustunut. Teemoja ja kysymyksiä miettiessä pidin siis mielessä tutkimusongelman, jolloin haastattelusta tuli ehyt kokonaisuus ja samalla tutkimusongelma ja teoria oikeuttivat tiettyjen kysymysten esittämisen (Eskola & Vastamäki 2001, 33.) Tämän vuoksi kysymykset koskivat laajalta heidän elämäänsä ja osa kysymyksistä olikin lähinnä taustoittavia sen sijaan, että pyrkisivät vastaamaan tutkimuskysymykseen. Niiden avulla kartoitettiin muita toiseuden muotoja ja sosiaalisia ongelmia, jotka eivät välttämättä johtuneet heidän maahanmuuttajataustastaan. Sen sijaan ne esiintyivät yhdessä etnisen toiseuden kokemusten rinnalla tai selittivät kasaantunutta toiseutta heidän elämässään. Näin pyrin luomaan mahdollisimman realistisen ja syvän kuvan heidän elämänsä eri osa-alueista.

Haastatteluista neljä tehtiin tutkijan kotona ja yksi puheluhaastatteluna. Vaikka kotia haastatteluympäristönä voidaan pitää haastattelijan etuna, näin haastattelupaikan valinnan luottamuksen osoituksena myös haastateltavaa kohtaan. Haastateltavalle tulee tarjota itselleen mieluinen paikka, joka olisi mahdollisimman neutraali (Eskola & Suoranta 1998, 92). Ennen haastatteluja haastateltavat ja tutkija allekirjoittivat sopimukset (liite 3.), joissa selviää tutkimuksen luonne, mihin aineistoa käytetään, kuinka ja miten kauan se säilytetään ja mitä siitä voi koitua haastateltavalle. Haastattelut, mukaan lukien puhelinhaastattelu, nauhoitettiin sanelukoneella. Haastattelun jälkeen äänite siirrettiin salasanalla suojatun koneen kovalevyille ja deletoitiin sanelukoneelta.

Pohdin aineiston riittävyttä, sillä olin tietoinen ettei saturaatiota todennäköisesti syntyisi. Saturaatio eli kylläntymisperiaatteen mukaan aineisto on riittävä, kun haastatteluissa ei ilmene enää uutta tietoa (Eskola, Lähti & Vastamäki 2018). Koska koin tutkielmani luonteen olevan tapaustutkimuksen kaltainen, en nähnyt pienen haastattelumäärän olevan ongelma. Tapaustutkimuksen tarkoitus ei ole tehdä tilastollisia yleistyksiä, vaan sen sijaan saaduilla tuloksilla voidaan tuottaa teorioita ja malleja, joita voidaan testata muissakin tapauksissa (Eriksson & Koistinen 2005, 34). Vaikka tutkielmani ei suoranaisesti ole tapaustutkimusta, käytän tätä periaatetta tutkimuksessani, kuten luvun alussa kerroin. Tarkoitukseni ei siis ole

muodostaa syy–seuraus-suhteita tai lainalaisuuksia tietystä ilmiöstä, vaan sen sijaan ymmärtää ja selittää tutkimaani tapausta sen omassa kontekstissa. Laadullisen tutkimuksessa aineiston tieteellisyyden kriteerinä ei yleensä ole määrä, vaan sen sijaan aineiston laatu. Kun tiedossa on tutkimuksen yhteiskunnallinen ja ajallinen konteksti, voidaan teorian perusteella hankkia hyvinkin rajautunut aineisto, jota kutsutaan harkinnanvaraiseksi näytteeksi. (Eskola & Suoranta 1998, 18.) Aineisto koostui lopulta viidestä puolistruktuoitusta teemahaastattelusta. Jo olemassa oleva vuonna 2017 kerätty aineisto muodostui 20 minuutin, 30, minuutin ja 40 minuutin haastatteluista, jotka litteroituina olivat yhteensä 22 sivua kirjoitettua aineistoa. Täydentävät haastattelut olivat 38 minuuttia, 35 minuuttia ja 58 minuuttia, jolloin haastatteluiden yhteispituudet olivat 58 minuuttia, 65 minuuttia ja 98 minuuttia. Lisäksi haastattelin kaksi uutta informanttia, joiden haastattelut olivat kestoltaan 40 minuuttia ja 120 minuuttia. Litteroituna koko aineisto oli 77 sivua. Litteroituani aineistot deletoin sovitusti äänitallenteet.

4.5. Sisällönanalyysi

Laadullinen aineisto kuvaa elämää ja todellisuutta ollen olemassa, vaikka tutkimusta ei tehtäisi. Se on kompleksista, monitasoista ja lähes ehtymätöntä, minkä vuoksi tutkijan tekemät ratkaisut rajaavat sen, mitä aineistosta hyödynnetään. (Alasuuri 2012.) Mikä aineistossa rajautuu tutkimuksen kannalta oleelliseksi riippuu tutkimuskysymyksestä ja analyysimenetelmästä. Haastattelurungon teemat olin suunnitellut niin, että ne helpottaisivat analyysivaiheessa teemoittelua. Oli kuitenkin selvää, että monet kysymykset sopivat useampaan teemaan. Esimerkiksi kokemukset toiseudesta värittivät koko elämää eivätkä mukailleet valmiita teemoja. Neljä pääteemaa olivat hahmottuneet jo haastattelurunkoa tehdessä eivätkä ne juurikaan muuttuneet sisällönanalyysin myötä. Sen sijaan teemojen sisältöön en tutkijana ollut voinut varautua, minkä vuoksi luokat ja alaluokat alkoivat muodostua vasta analyysin myötä.

Sisällönanalyysille tyypillisesti lähdin pelkistämään aineistoa jakaen sen ensin useampaan luokkaan, jotka sisällytin pääteemoihin. Tällöin tärkeää informaatiota ei menetetä, vaikka

laaja aineisto tiivistetään selkeämpään muotoon (Tuomi & Sarajärvi 2001, 110). Luokat olivat kokonaisuuksia, jotka nousivat selkeästi esiin puhuttujen teemojen sisällä ja mukailivat eri teemojen alla eri vahvuisesti haastattelurungon kysymyksiä. Esimerkiksi Monikulttuurisuutta ja lapsuutta käsittelevän teeman luokat olivat enemmän haastattelun ohjaamia, kun taas Toiseuden ja eronteon-teemassa luokat muodostuivat haastateltavien kertomuksista. Lähdin analysoimaan aineistoa niin, että luokittelin samaa tarkoittavat lauseet omiin kategorioihinsa sisällönanalyysille tyypillisesti (Elo ja Kyngäs 2008, 108). Luokkien sisälle puolestaan muodostui alaluokkia, joissa näkyi eri variaatiot haastateltavien puheessa kunkin luokan sisällä. Luokat syntyivät aineiston pohjalta niin, että ne vastasivat tutkimusongelmaa toiseudesta, tunnustuksesta ja näiden vaikutuksista. Näiden lisäksi luokittelin puheen, jossa näkyi monikulttuurisuus lapsuudessa, nuoruudessa ja nykyhetkessä sekä puheen lapsuuden sosiaalisista ongelmista, jolloin muodostui teema monikulttuurisuudesta ja lapsuudesta. Luokat muodostivat teemoja, joissa painottui kussakin teematta puhutut aiheet (Tuomi & Sarajärvi 2002, 95). Tätä analyysiprosessia olen havainnollistanut yhden teeman ja sen kahden luokan kautta liitteessä 4.

Kun teemat olivat muodostuneet, koodasin kunkin haastattelun litteraatit värikoodein. Jokaista teemaa koodasin eri värillä seuraavin tavoin: monikulttuurisuus ja lapsuus vihreällä, toiseus ja eronteko punaisella, tunnustus sinisellä ja toiseuden ja tunnustuksen vaikutukset oranssilla. Osa teemoista meni aineistossa hieman päällekkäin ja oli vaikea luoda selviä rajoja niiden välille. Analysointi selkeytyi, kun loin neljä eri tekstitiedostoa, yksi kullekin teemalle. Koodauksen yksi tärkeistä tehtävistä onkin jäsentää aineistoa niin, että saadaan tutkimuksen kannalta tärkeät tiedot esille, jolloin niiden avulla on myös helpompi kuvailla aineiston tekstiä. (Eskola, 2001) Kuhunkin tiedostoon siirsin teeman mukaan värikoodatut tekstit, jolloin jokainen yksittäinen tiedosto sisälsi teemoihin kuuluvat tekstit.

Teemojen mukaan luotujen tiedostojen sisällä erottelin haastateltujen puheet toisistaan sijoittamalla ne kunkin haastateltavan "nimen" alle. Haastateltujen oikeat nimet korvasin "H1", "H2"... "H5", mutta tuloksissa sitaatit ovat ilman tunnuksia anonymiteetin lisäämiseksi. Aloin analysoida yksittäisen tiedoston sisältöä ja vertailemaan haastateltujen tuottaman tiedon

yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia kunkin teeman sisällä. Tein näin ollen teemojen sisälle kategorioita, joilla selkeytin ja samalla syvensin analyysiä entisestään samalla kuljettaen teoriaa läpi analyysin. Teemojen sisällä muodostui näin luokkia ja kategorisoimalla kommentteja muodostuivat alaluokat (liite 5). Analyysissä oli mukana sekä teoria- että aineistolähtöisyyttä, joten sitä voisi kuvata teoriaohjautuvaksi, jolloin aineistoa on analysoitu tietyn teoreettisen viitekehyksen lävitse. Teemat ovat olleet teorian ohjaamia, mutta aineisto on ohjannut teemojen sisällä luokittelua.

5. Tulokset: Miten toiseus ja tunnustussuhteet ovat näkyneet ja vaikuttaneet marokkolais-suomalaisten miesten elämään?

5.1. Monikulttuurisuus ja lapsuus

Tässä teemassa käsittelen aiheita, jotka auttavat ymmärtämään, millaisista lähtökohdista haastattelemi miehet tulevat. Olen sisällyttänyt tähän puheen monikulttuurisuudesta, isän integroitumisen Suomeen sekä lapsuudesta, perheestä ja ihmissuhteista yleensä. Näiden avulla taustoitan sitä sosiaalista ja kulttuurista ympäristöä, jossa he ovat eläneet ja elävät tänä päivänä. Sosiaalista ja kulttuurista taustaa on syytä tarkastella, sillä vain ymmärtämällä menneisyyttä, voidaan ymmärtää, missä ja miksi haastattelemi miehet ovat nyt. Tarkasteltaessa myöhemmin identiteettiä ja kuulumisen tunnetta yhteiskuntaan on tärkeää huomioida yksilön elämänhistorialliset piirteet, kieli ja sen käyttötilanteet sekä monietniset ystäväpiirit ja asuinalueet (Haikkola 2010, 226), minkä vuoksi nämä tarvitsevat taustoitusta.

5.1.1. Monikulttuurisuuden näkyminen marokkolais-suomalaisten elämässä lapsuudessa ja tänä päivänä

Kaikkien haastateltavien isät ovat marokkolais-syntyisiä ja äidit suomalaisia. Isät ovat muuttaneet Suomeen molemmin puolin 1980-1990-luvun vaihdetta, jolloin Suomeen on muuttanut suuret määrät pohjoisafrikkalaisia. Kaikilla isät ovat muuttaneet Suomeen pääasiassa parisuhteen vuoksi, mutta myös työllistyminen nähtiin osasyynä Suomeen muuttoon. Yksi toi esiin lisäksi ajatuksensa afrikkalaisten epärealistisista odotuksista rikastumiseen uudessa kotimaassa. Asuinalueet, joissa haastateltavat kasvoivat ovat olleet monikulttuuria lähiöitä, joissa on ollut paljon kaupungin vuokra-asuntoja. Tämä kuvastaa joiltain osin asuinalueen sosioekonomista asemoitumista ja myös näiden marokkolais-suomalaisten miesten lapsuuden taloudellista tilannetta.

Olin kiinnostunut sekä haastateltavien että heidän isiensä suhteesta Marokkoon ja siellä asuviin sukulaisiin. Haastateltavat toivat esiin, että heidän isänsä ovat yhteydessä tiiviisti sukulaisiinsa Marokossa ja käyvät kotimaassaan vähintään kerran vuodessa. Kuitenkin heidän sukulaisensa käyvät Suomessa harvoin tai eivät koskaan, koska Suomeen matkustaminen on haastavaa niin taloudellisesti kuin viisumin saamisen vuoksi. Yhteyttä pidetään matkustelun lisäksi puhelimitse, Skypen tai erilaisten sosiaalisten medioiden kautta. Kahdella haastateltavista oli muuttanut Suomeen sukulaisia isän lisäksi, mutta muuten marokkolaiset sukulaiset asuivat muualla kuin Suomessa.

Marokkolainen kulttuuri ja islamin ovat kaikkien haastateltavien mukaan näkyneet heidän lapsuudessaan vahvasti ja ne määrittävät heidän isänsä elämää edelleen tänäkin päivänä. Kaikki haastateltavat toivat esiin marokkolaiseen kulttuuriin kuuluvan islamin olevan suurimpana syynä huonoon integroitumiseen. Vaikka heidän isänsä ovat työllistyneet ja ovat nähneet työllistymisen myös perheen elättämisen kannalta tärkeänä, ei suomalaisia ystävyys-suhteita ole voitu muodostaa arvomaailmojen erilaisuuden vuoksi. Suomalaiset tuttavat ovat pääasiassa töiden ja harrastusten kautta, mutta heidän kanssaan ei vietetä vapaa-aikaa. Huonoa sosiaalista integraatiota voidaan selittää sillä, että uskonto on tärkeä kulttuuria tuottava merkitysjärjestelmä ja sen avulla merkitään yhteisiä pyhiä asioita. Tämän vuoksi se tuottaa yhteenkuuluvuutta, mutta eri uskontojen välillä siksi myös erottautumista ja toiseutta. (Stuart Hall 2003, 90.)

“Ne arjessa näkyvät kulttuurierot on niin isoja että jo se tulee sellasen syvemmän ystävyyden tielle. Tapauksissa missä esimerkiksi mun isä on ottanut suomalaiset tavat sen verran käyttöön, että se on pystynyt olee töissä, tulee toimeen ihmisten kaa ja ymmärtää yhteiskuntaa, mutta sitten omassa henkilökohtaisessa elämässään ei oo ollut valmis... en mä ikinä vois kuvitella mun isä ois jossain suomalaisten miesten kanssa saunaillassa. Tätä mä tarkotan. ---Ja sit just uskonto on yks, että Suomessa toi sosiaalinen toiminta tosi paljon illaistujaisten ja alkoholin kautta niin siinä tulee yks kohta missä ehdottomasti jää jollain tavalla ulkopuolelle---”

Kaikki haastateltavat toivat esiin, miten lapsuuden koti on eronnut suomalaisesta kodista niin sisustukseltaan, tavoiltaan, ruuiltaan kuin ilmapiiriltään. Kahden kulttuurin sekoittuessa on tyypillistä, että vanhempien kulttuureista tuodaan myös heille molemmille tärkeitä

elementtejä. Erään haastateltavan mukaan tiesi, milloin joulu tai lammassjuhla oli tulossa, sillä se näkyi riitelynä kotona. Haastateltavat kuvaavat lapsuuden kotejaan seuraavasti:

“Kyllä se näkyy, että se on ei oo ihan suomalainen koti, että kyllä se näkyy kaikessa, just siinä rukoilussa tai esineissä tai varmaan ihan kyllä sen voi aistia, että joka tavalla.”

“Kyllä se meillä oli kotona sillein että niitä noudatettiin niitä oman tai marokkolaisia tapoja ja just sitä sen mukaista islamin tyyppisiä tapoja. Et kyllä siellä kaikki ramadanit kotona vietettiin porukalla ja muuta...”

Haastateltavien kotona on näkynyt vahvasti marokkolainen kulttuuriperimä, mutta samalla he ovat kuitenkin asuneet ja kasvaneet suomalaisessa ympäristössä. He toivat esiin, kuinka marokkalaisiin tapoihin ja uskontoon ohjaamisesta ja painostuksesta huolimatta he eivät itse kuulu mihinkään uskontokuntaan. He eivät myöskään käy aktiivisesti Marokossa tai matkustelu on alkanut vasta aikuisiällä. Yksi haastateltavista kertoi käyneensä viimeksi Marokossa 15 vuotta sitten. Voi siksi tuntua ristiriitaiselta, että pitäisi samaistua ja ottaa omakseen kulttuuri, jossa ei todella ole koskaan elänyt. Eräs haastateltava kuvailee ristiriitaa, kuinka häneltä odotettiin nuorena isänsä arvojen mukaista käytöstä:

“--sit just se ristiriita siinä et sun isä tuomitsee tietyt asiat, mut sun äiti samaan aikaan tekee niitä. Jossain vaiheessa, kun alkoi ymmärtää mieltii, miten nää ihmiset pystyy olee edes yhdessä, eiks tääkin mee jotenkin oudosti.---en ymmärtänyt myöskään sitä et minkä takia oltiin sit kuitenkin supertiukkoja ja tuomitsevia teini-iässä just alkoholista, mä en ymmärtänyt miten siitä voidaan olla tuomitsevaisia kun ei sitä uskontoa oo ikinä, tai sua ei oo laitettu opiskelee sitä uskontoa tai ottaa sitä uskontoa, niin miten sä voit nyt vaatia multa niitä tiettyjä tapoja.”

Kaikista eniten painostusta lapsuuden kodissaan haastateltavat ovat kokeneet juurikin uskonnon osalta. Kolmen haastateltavan kodissa ei ole ollut heidän kertomansa mukaan uskonvapautta, vaan islamin harjoittamista ja siihen uskomista on pidetty ainoana vaihtoehtona. Kaksi haastateltavista eivät olleet kokeneet painostusta samalla tavalla. Toinen heistä näki uskonnon hiljaisena vaatimuksena, johon ei aktiivisesti ohjattu, mutta jonka sääntöjä tuli noudattaa. Kuitenkaan esimerkiksi rukoilemaan ei painostettu. Toinen puolestaan

ei asunut lapsuuttaan isän luona, jolloin “jonkinlaista tuputusta” oli vain vieraillessaan isällään. Kolmen vanhemmat olivat eronneet isän uskonnon vuoksi haastateltavien ollessa 4–7-vuotiaita.

“Joo, kyllä se painostetaan siihen islamiin suuntaan aina--- meillä ei kotona saa syödä sikaa ollenkaan ja sitten jatkuvasti isä muistuttaa siitä islamista, että pitäis rukoilla ja kaikki lapset on ympärileikattu ja muutenkin isä pitää kaikkia meitä muslimeina.”

“No, silloin kun mä olin nuori niin se oli semmonen ehdoton juttu, että meidän piti kanssa sitten rukoilla ihan ja elää sitä niinku uskonnon mukaista mallia--- Kyllä sitä painostusta oli. Et ei sitä voi kieltää.”

Kaikkien isät olivat lapsuudessa puhuneet heille arabiaa, mutta vain kaksi kävi tänä päivänä keskustelut arabiaksi isänsä kanssa. Kolme muuta eivät itse puhuneet arabiaa, mutta kaksi sanoi ymmärtävänsä sitä. Vain yksi haastateltava näki yhteisen äidinkielen puuttumisen vaikuttaneen hänen ja isän väliseen suhteeseen. Kuitenkin kommunikointiin ja läheisten välien solmimiseen Marokossa asuvien sukulaisten kanssa yhteisen kielen puuttumisella nähtiin olevan merkitystä. Kodin lisäksi lapsuuden naapurusto ja kaverisuhteet olivat monikulttuurisia ja monikulttuurisuus voimistui kouluun mentäessä. Perheiden läheisimmiksi ystäväperheiksi yksi kuvaili maahanmuuttajataustaiset perheet sekä mieleenpainuviksi jääneet afrikkalaiset juhlat. Tällä hetkellä monikulttuurisuus näkyi miesten elämässä vaihtelevasti. Voimakkaimmin se näkyi suhteessa isään, puhutussa kielessä ja yhdessä nautituilla marokkolaisilla aterioilla sekä monikulttuurisissa ystävyysuhteissa. Eräs haastateltavista totesi, että peiliin katsoessa näkyy “tumma tukkainen kaveri”. Myös islamiin kuuluvia tapoja, kuten sianlihasta kieltäytyminen, oli säilynyt siitä huolimatta, ettei kukaan haastateltavista nimennyt itseään muslimiksi. Monikulttuurisuus näkyi yhdellä varsin voimakkaana läpi haastattelun suhteessa itseen ja omaan identiteettiin:

“Edelleen se näkyy siinä et aikuisiällä ihan työelämässäkin huomaa, että ne lähimmät yhteistyökumppanit on tavalla tai toisella jostain muualta tai jonnekin muualle johtaa juuret myös, osittain kaksoiskansalaisia tai maahanmuuttajia tai.. huomaa että se sama kaava toistuu, et sieltä löytyy ne lähimmät ystävät ja yhteistyökumppanit. Ja monikulttuurista siinä mielessä että mä koko ajan ja joka päivä tavallaan pohtii sitä paikkaansa ja monitoroi itseään ja koko ajan on se ajatus läsnä siinä”

Suomalaisen ja marokkolaisen kulttuurin eroja jäseneltiin eri näkökulmista. Islamin lisäksi perheen tärkeys, vanhempien kunnioitus ja perheen perustaminen korostuivat marokkolais-suomalaisten puheessa tukien Haikkolan (2010, 230) tutkimusta, jossa erilaisilla perhesuhteilla luodaan kulttuurisia eroja. Suomalaisuuteen ja suomalaisiin arvoihin nostettiin työn tekeminen, pärjääminen ja koulutus. Vastaukset olivat suorituksiin painottuvia ja niitä jäseneltiin yhteiskunnan vaatimusten kautta.

“Me ollaan tosi jyrkkiä me suomalaiset, me ollaan periaatteiden ihmisiä ja meillä on suomalaisella sisulla mennään eteenpäin.”

“tehdään asiat niin kun on sovittu, ja ollaan jämpptejä ja tota... ei tehdä asioista liian monimutkaisia tai itsestä numeroo tai omasta tekemisestä, hoidetaan vaan hommat aikataulussa ja sovitusti ja sitten turha niitä on jäädä pyörittelee, ollaan nöyriä”

Mielenkiintoista oli, että vaikka haastateltavat kokivat yhteiskunnan mittaavan yksilön arvoa työn perusteella, niin isän koettiin perheessä painostavan tai kannustavan äitiä enemmän opiskeluun ja työhön, kun taas äiti toivoi lapsilleen onnellisuutta. Työnteon ja koulutuksen tärkeyttä voi selittää osaksi se, että marokkolaistaustaiset isät ovat tulleen Suomeen paitsi parisuhteen myös paremman elintason vuoksi. Suomalaisina luonteenpiirteinä näyttäytyivät sisun lisäksi rehellisyys, vaatimattomuus ja nöyryys: “ei tehdä itsestä numeroa”, niin kuin eräs haastateltava totesi. Myös maskuliinisuus ja puolensa pitäminen tulivat haastateltavien puheessa esiin, vaikka he eivät antaneet sitä suoraan vastauksena suomalaisesta kulttuurista kysyttäessä. Samoin suomalainen alkoholikulttuuri nousi kaikkien miesten vastauksista niin sosiaalisista suhteista kuin kulttuurieroista puhuttaessa, minkä vuoksi alkoholi sekä yhdisti ihmisiä että aiheutti ristiriitoja. Marokkolainen kulttuuri puolestaan näyttäytyy suurieleisenä ja äänekkäänä, voimakkaina tunteina ja niiden ilmaisemisena. Myös perheenjäsenten henkisestä hyvinvoinnista huolehdettiin ja asiat pyrittiin ratkaisemaan yhdessä suomalaisen individualismin sijasta. Positiivisena monikulttuurisuudessa nähtiin kielitaito, josta on ollut hyötyä myös töitä hakiessa. Myös ruokakulttuuri ja monikulttuuriset ihmissuhteet nähtiin rikkautena. Lisäksi transnationaalisuus oli lisännyt ymmärrystä maailmasta ja auttanut hahmottamaan sen jo lapsuudessa laaja-alaisesti:

“Varmaan se, että todella nuorena iässä pystynyt hahmottamaan tän meidän maailman moniulotteisemmin... mä muistan kun kysyin lapsena et mitä kieltä mummi puhuu siellä Marokossa että ymmärtänyt sen että on joku toinen paikka missä on ihmisiä keiden kanssa me ollaan yhteyksissä ja kun me mennään sinne ja ne on meidän perhettä ---monia eri tapoja olla ja elää ja ilmaista ja näin niin musta tuntuu et se on avannut tiettyjä ovia.”

5.1.2. Perhe ja lapsuuden haasteet

Kaikki haastateltavat ovat asuneet ja kasvaneet samalla paikkakunnalla lapsuutensa, mutta luonnollisesti heidän taustansa etnistä alkuperää lukuunottamatta poikkeavat toisistaan. Halusin kysyä heidän elämässään vaikuttaneista ongelmista, jotka voisivat näyttäytyä selittävinä tekijöinä toiseuden taustalla. Vanhempien huono-osaisuus, koulutus, sosioekonominen asema, tulotaso ja integraatio näyttäytyvät heikon koulutuksen ja työllistymisen selittäjinä useissa tutkimuksissa (esim. Kilpi 2010, Brinbaum ym. 2007). Toisaalta näillä on merkittävä rooli myös yhteiskuntaan kuulumisen tunnetta ja kasautunutta toiseutta tarkasteltaessa.

Vaikka haastateltavien isät olivat heidän mukaansa työllistyneet pääasiassa hyvin, on työttömyys ja köyhyys olleet osa jossain vaiheessa lapsuutta jokaisella haastateltavalla. Pitkäaikaisin on erään äidin 10 vuoden työttömyysjakso ja yhden äidin työkyvyttömyyseläkkeelle jääminen ennen haastateltavan syntymää. Yksi haastateltava kuvailee köyhyyttä seuraavasti:

“Joo siis ihan selvästi, se on ihan itsestään selvä asia meikälle, että sitä köyhyyttä oli koko lapsuusaika oikeestaan--- aina tuntui että jotain vähän niinkuin puuttui, että kyllä se köyhyys näkyi meillä jatkuvasti.”

Kolmen haastateltavan vanhemmalla on ollut alkoholiongelmaa, joka on voimakkaasti vaikuttanut lapseen. Heistä kahden perheessä on ollut myös masennusta tai muita mielenterveysongelmia. Perheväkivallan näkemistä tai kokemista oli neljällä haastateltavista, mutta vain yksi on ollut tämän vuoksi ollut lastensuojelun asiakkaana ja sijoitettuna

14-vuotiaana. Toinen haastateltava on ollut avohuollon sijoituksella oman käyttäytymisen vuoksi 13-vuotiaasta täysi-ikäistymiseen. Käyttöksensä taustaa haastateltava kuvailee rajojen ja vanhemmuuden puutteina. Haastateltavat kuvailevat lapsuuden väkivaltaa seuraavasti:

“Mutsi ja faija eros pääosin uskonnon takia, koska iskä tuli uudestaan uskoon ja no sen jälkeen tuli mutsille aika paha alkoholiongelma, mitä jatku sitten neljä vuotta, mutta mä muutin ite pois mutsilta fajjan luokse kun mä olin seittämän. Ja siinä nyt ei mennyt ihan hirveen kauaa kun mä tutustuin tohon väkivaltapuoleen, että kyllä se aika nopeesti alko ja kaheksan vuotta sitä lähestulkoon päivittäin kesti, ennen kun mä sit muutin nuorisokotiin.”

“Tuolla mun äidin puolella on tota alkoholiongelmaa ollut aika paljon niin tuo entinen isäpuoli ja äiti tosta fyysisestä väkivallasta jotenkin tykkäs aika paljon ja sitten tietysti tuo kun olin nuorempi niin isän puolelta sitten tämmöset niinku niin sanotut rangaistukset kun ollaan hölmöilty tuli sitten isän käden kautta et kyllä siellä aika paljon sitä fyysistä väkivaltaa on ollut.”

Äidin puolelta väkivalta näyttäytyi osana alkoholiongelmaa, isän puolelta puolestaan kolme haastateltavaa liittivät sen osaksi isän kulttuurin kasvatustapoja tai isän omien kokemusten siirtämistä lapseen. Nykyisin suhteet vanhempiin näyttäytyivät suurimmaksi osin lämpiminä, vaikkakin uskonto oli edelleen ristiriidan aiheuttajana. Yksi haastateltavista kuvasi, kuinka osoittaakseen kunnioitusta hänen tulisi olla yhteydenpidon aktiivinen osapuoli. Toisen mukaan yhteydenpito oli isän kanssa vähäistä, koska haastateltava ei itse harjoita islamia. Parhaimmillaankin islam näyttäytyi aiheena, jota mieluummin välteltiin, sillä arvomaailmojen erilaisuus aiheutti riitatilanteita.

Voidaan todeta, että kaikkien haastateltavien lapsuutta monikulttuurisuus on värittänyt niin kotona, naapurustossa kuin koulumaailmassa ystävyys- ja perhesuhteissa. Se on näkynyt puhutussa kielessä, uskonnossa ja ulkomaanmatkoina sukulaisten luokse. Jo varhain on muodostunut maailmankuva, joka käsittää muutakin kuin yhden maan ja kansan, suuremman kuvan, johon marokkolais-suomalaiset kuuluvat. Kodissa monikulttuurisuus on näkynyt voimakkaimmin uskonnossa ja islam on ollut läsnä arjessa varsinkin isän kautta. Se on näkynyt paitsi säännöissä, millainen ruoka on ollut hyväksyttävää, myös ruumiillisissa merkeissä, kuten miehillä ympärileikkauksena. Juhlapyhät ja kulttuuriset tavat, kuten

alkoholikulttuuri, loivat ristiriitatilanteita. Kulttuurien välinen ristiriita on vaikuttanut paitsi siihen “kuka minä olen?” myös suhteessa omaan isään. Rajuimmillaan ristiriidat ovat johtaneet väkivaltaan, joka on osalla ollut säännöllistä, ajaen lopulta muuttamaan muualla. Väkivalta on näyttäytynyt paitsi isän ja islamin kautta, se on myös heijastanut perheiden muita sosiaalisia- ja terveydellisiä ongelmia. Niin päihde- kuin mielenterveysongelmat ovat näkyneet kolmen haastateltavan lapsuudessa, lisäksi kaikki haastateltavat ovat kokeneet köyhyyttä. Neljällä lapsuuden olosuhteet ja suhde isään ovat tulosten perusteella haastavat, minkä vuoksi voidaan puhua riskistä kasautuneeseen toiseuteen.

5.2. Toiseus ja eronteon tavat

Toiseus näkyi marokkolais-suomalaisten puheessa laaja-alaisesti ja sillä luotiin eroa heidän ja muiden suomalaisten välille. Toisaalta toiseus näyttäytyi myös suhteessa marokkolaisiin ja muihin maahanmuuttajataustaisiin kulttuurin, uskonnon ja osalta kielen kautta. Oleellista heidän kokemuksilleen oli, että marokkolais-suomalaiset näyttäytyivät muiden rinnalla vääränlaisina, vähempiarvoisina tai epänormaaleina. Tämä teema pitää sisällään ne tavat, millä toiseutta on tuotettu ja ylläpidetty marokkolais-suomalaisten elämässä. Mitkä ulkoiset merkit, tavat tai tilanteet ovat johtaneet toiseuteen, jolla on ylläpidetty kulttuurisia ja etnisiä rajoja?

Oleellisimmat asiat, jotka erottivat marokkolais-suomalaiset muista suomalaisista olivat heidän kertomansa mukaan nimi ja ulkonäkö. Myös kulttuuriin ja uskuntoon liittyvät tavat sekä kieli nähtiin tuottavan toiseutta, joko suhteessa suomalaisiin tai marokkolaisiin. Näiden kautta näyttäytyi ihmisten kanssa käydyssä vuorovaikutuksessa erilaisia eronteon tapoja. Kieli ja syntyminen Suomessa helpottavat jäseneksi pääsemistä osana etnis-kulttuurista samankaltaisuutta, mutta marokkolais-suomalaisten tapauksessa tummempi iho ja nimi liitti heidän juurensa muualla, tehden suomalaisen kategoriaan pääsyn haastavammaksi. Tämä näyttäytyi haastateltavien puheessa niinä erinävinä käytänteinä ja vuorovaikutustilanteina, jotka

eroavat suhteessa muihin suomalaisiin. Näitä eronteon tapoja avaan seuraavaksi eri luokkien alle aina rodullistavista kommentteista ulossulkemiseen ja rasistiseen väkivaltaan asti.

Rodullisia kategorioita ja toiseutta tuotetaan monin tavoin: vuorovaikutuksessa, kommentteissa, ulkopuolelle jättämisenä, syrjintänä ja väkivallalla. Olen jakanut kommentit kolmeen ryhmään, joista ensimmäinen sisältää neutraalit, ystävälliset ja uteliaat kommentit. Haastateltavat kokivat, että normaalissa kanssakäymisessä ihmisten kanssa heidän etnisen taustan kysyminen oli luonnollista eikä häirinnyt heitä varsinkaan, jos se oli osa normaalia tutustumista ja suhteen syvenemistä. Yleensä kyselyt johtuivat nimestä tai tummemmasta ulkonäöstä. Kyselyt liittyivät synnyinmaahan tai vanhempien etnisyyteen. Oletus ulkomaalaisuudesta näyttäytyi myös siinä, että keskustelut saatettiin aloittaa englanniksi, jolloin erilainen ulkonäkö viittasi myös kuulumista eri kieliyhteisöön. Vaikka uteliaisuus ymmärrettiin, nähtiin oman taustan selittäminen välillä myös turhauttavana tilanteissa, joissa etnisellä taustalla ei pitäisi olla merkitystä. Kommenttien ystävällisyys tai neutraalius ei poistanut tosiasiaa, että näissä tilanteissa suomalaisuus ja yhteiskunnallinen jäsenyys kyseenalaistettiin.

“No viimeistään siinä kun johonkin ihmiseen vaikka tutustuu ja sitten kun pitää jotain tietää sitten yleensä kysytään sitä. Sitten että, oot sä syntynyt Suomessa tai muuta vastaavaa, kun on vähän tummempi kuin niin sanotut kantasuomalaiset”

“Tilanteita tulee koulussa tai jossain uusille ihmisille esittäytyy, ei siis välttämättä tajuu ulkonäöstä tai siitä kun puhun täydellistä suomea, kun oon täällä syntynyt niin ei siitäkään vielä, mut sitkun sanon nimeni niin sit tulee “aijaa onpa erikoinen nimi että mistä oot sä puoliks jostain vai?”

Joskus raja rodullistavien kommenttien ja uteliaiden kommenttien välillä oli häilyvä. Eräs haastateltava kuvasi tällaisia kohtaamisia “harmaaksi alueeksi”, jolloin ei voinut olla varma sisälsikö kohtaaminen kategorisointia:

“Sit on sellasia tosi harmaan alueen keissejä, missä tavallaan mitä ei oikein pysty... tavallaan kun sanotaan, että rasismi voi tulla rivien välistä. Niin sä et ikinä, sulla on se outo tunne jostain tilanteesta, mut sä et pysty osoittaa sormella tai kirjottaa sitä lauseeks”

Tällaisia tapauksia olivat epäsoveliaat etnisen alkuperän kyselyt esimerkiksi ensimmäisenä kysymyksenä työhaastattelussa. Eräs haastateltava joutui töissä todistamaan Suomen kansalaisuutensa passilla, vaikka oli esittänyt Kela-korttinsa ja ajokorttinsa. Muilta kyseisessä paikassa asioineilta kollegoilta ei kansalaisuutta ole kysytty.

Epäilyttävien kommenttien tai kohtaamisten lisäksi oli selvästi rodullisia merkityksiä sisältäviä kommentteja. Näihin sisältyi jokin oletus henkilön taidoista tai ominaisuuksista vain hänen etnisen taustansa vuoksi. Kommentit eivät aina kohdistuneet haastateltavaan itseensä, vaan yleisesti maahanmuuttajataustaisiin eikä eräs haastateltava omien sanojensa mukaan halunnut seurausten vuoksi puuttua tällaiseen puheeseen, joka ei ole kohdistettu hänelle. Hän näki paremmaksi olla hiljaa kuin “tulla itse solvauksen kohteeksi”. Myös toisella oli kokemus, ettei rasistiseen puheeseen ollut mahdollista aina itse puuttua. Ryhmärajoja ylläpidetään tällaisilla “normaaleina” tapoina puhua ulkomaalaisista sekä olemalla puuttumatta rasistiseen puheeseen (Souto 2011, 113). Kuitenkin säännöllisten toiseuden kokemusten myötä on ymmärrettävää, ettei puuttuminen ole helppoa. Näihin tilanteisiin liittyy aina valtasuhteet ja etninen hierarkia (Huttunen ym. 2005), jotka määrittävät marokkolais-suomalaisten toimijuutta. Koska maahanmuuttajataustaisen pääsy yhteiskunnan resursseihin ei ole tasa-arvoinen valkoisen suomalaisen kanssa, tulee marokkolais-suomalaisen harkita, missä tilanteissa on kannattavaa reagoida. Tässä sitaatissa haastateltava kertoo, kuinka ei voinut reagoida, sillä tarvitsi asunnon heti:

“Siinä haastattelussa alkoi kyselee mun henkkareita, vaikka mä olin jo puhunut puhelimessa ja toimittanut mun henkilötunnuksen ja kaikki niin siinä oli neljä vanhempaa ihmistä ja ne otti mun henkkarit, olin et on tässä mun henkkarit joo. Ne katto ja kierrätti sitä mun henkkaria ja sano, että joo meidän piti vaan varmistaa et se oot sinä, ei millään pahalla oot ihan hyvä tyyppi, mut piti vaan tsekkaa kun pitää olla varovainen ulkomaalaisten kanssa--”

Rodullistavat kommentit saattoivat tulla myös läheisiltä ihmisiltä, kuten tyttöystävän sukulaisilta. Haastateltava kertoo, kuinka hänen tyttöystävänsä oli käsketty varomaan erityisesti marokkolaisia miehiä. Median luoma kuva maahanmuuttajista näkyi

marokkolais-suomalaisten miesten elämässä ennakkoluuloina ja rasistisena puheena niin kasvotusten kuin sosiaalisessa mediassa. Nämä vaikuttivat myös suhteessa heihin itseensä erityisesti silloin, kun jotain sattua tekijä oli marokkolaistaustainen:

“Ei, mä en oikeestaan muuten koe yleensä mitenkään päälle hyökkäävää rasismia, muuta kun silloin jos tapahtuu jotain. Jos mediassa tulee ilmi jotain sellasta, otetaan nyt vaikka toi Turun puukotukset esimerkiksi... Niin tottakai se herättää tommonen tosi traaginen juttu tapahtuu ja sitten kun tiedetään et se mies on marokkolainen ja jos mä oon puoliks marokkolainen niin kyllähän se yleistetään että vitun marokkolaiset---Turku tapauksen jälkeen vähän yllätyin mun facebook-kavereista aika monesta, et minkälaisia päivityksiä oli seinillä. Et kaikki vois painuu vittuun ja vois vitun neekerit kuolla ei ne osaa mitään muuta kun raiskata ja tappaa--- Mut kyllä se varsinkin kun tapahtuu jotain niin silloin meitä katotaan tosi tarkkaan”

“Perheen sisällä on tosi vahvaa keskustelua herättänyt että mitä tästä tulee ajatella ja sit joidenkin taas "kantasuomalaisten" ystävien kanssa sitten. Ehkä se uutisointi on ollut niin liikaa jossain vaiheessa et on tullut suoria kysymyksiä et voidaanko puhua tästä aiheesta että mitä tää tarkoittaa, mitä sä ajattelet tästä. Sit oon ollu vähän sillein wow, et meneeks tää nyt jotenkin vaikeeks...ja sit se kun et voi puolustella mitään rikollisia tekoja, mut en mä rupee myöskään en mä ole mikään selitysvetollinen tässä”

Marokkolais-suomalaisten valkoisesta poikkeava ulkonäkö, nimi ja kulttuuritausta liittivät heidät maahanmuuttajiin. He kokivat, että “jotain ikävää kun sattuu” sen seuraukset tulivat myös heidän kannettavakseen, vaikka olivat suomalaisia. Osalla oli myös kokemus siitä, että lapsuus- ja kouluaikoina omaa käytöstä arvioitiin ankarammin kuin valkoisten suomalaisten. Myös vanhemmat muistuttivat, että nimen ja ulkonäön vuoksi he erottuvat joukosta ja jäävät mieleen. Tällaista käytöstä Rastas (2007, 99) kuvaa etäisyyden ottamisena joka kaventaa maahanmuuttajataustaisen mahdollisuuksia toimia tietyssä ympäristössä. Nimen katsottiin hankaloittavan myös asiointia virastoissa ja muissa virallisissa asioissa, joissa ei ollut mahdollisuutta “todistaa oma suomalaisuus”. Esimerkiksi puhelimitse tehty asuntolainaneuvottelu kaatui haastateltavan mukaan hänen arabiankieliseen nimeensä, sillä hänellä oli käsiraha ja takaaja, mutta ilman selityksiä lainaa ei myönnetty. Lainan hän sai seuraavalla yrittämällä toisesta pankista. Sitaatti kuvaa hänen turhautumistaan tällaisiin tilanteisiin:

“Sitten, kun tarpeeks monta kertaa tulee kohdalle se, että sä selität sun omaa nimeä ja sit se alkaa ärsyttää, et pitääks mun joka paikassa selittää itteeni, tai sun pitää saada sellanen hyväksyntä ensin. En mä jaksais hakee muiden ihmisten hyväksyntää, et ei teidänkään tarvii joka päivä hakee hyväksyntää itsellenne.”

Marokkolais-suomalaiset kokivat, että suomalaisuus olisi näissä tilanteissa pitänyt päästä todistamaan, mutta samalla hyväksynnän ja tunnustuksen ansaitseminen aiheutti turhautumista. Ulkomaalainen ulkonäkö oli puolestaan useimmiten syy rasisisille kommentteille, jotka kohdistuivat haastateltavaan itseen, perheenjäseniin tai ystäviin. Verbaalinen ja fyysinen rasismi tapahtui enimmäkseen yöelämässä ja baareissa, mutta myös koulussa, työpaikalla tai ihmissuhteissa. Yksi haastateltava uskoi vaalean ulkonäön suojelevan häntä suoralta rasisiselta huutelulta joutuen kuitenkin todistamaan sitä isänsä ja ystäviensä seurassa. Hän tunsii ajoittain huonoa omaatuntoa saman kulttuuritaustan omaavien ollessa rasismin kohteena hänen puolestaan välttyessä siltä.

“Sillon aika nuorena olin just johonkin neljään asti yöllä myymässä ruokaa niin kyllä siellä aina, jos oli liian pieni annos niin joku sit huutaa isälle et vitun mutakuono myyt paskaa ruokaa tai harmaata taloutta missä on mun kuitti saatana--- mä oon kokenut siitä huonoa omaatuntoa, kun me ollaan oltu tietyssä porukassa ja sanotaan vaikka mun kaveri (nimi), joka on tosi tumma, niin se on saanut jonkun huutelun osakseen, mut statistisesti me ollaan täsmälleen samanlaisia, molemmilla yhtä erilaiset nimet tässä yhteiskunnassa, toisella on vaan tummempi ihonväri... mutta oon välttynyt monessa kohtaa ehkä sen takia et on vaalee iho”

Rasistista nimittelyä ja huutelua ovat kokeneet voimakkaimmin neljä haastateltavista, jolloin aiheuttajana on ollut heidän ihonvärinsä. Kaksi heistä koki rasismin näkyneen voimakkaasti jo lapsuudessa kotona tai koulussa, mutta kaikilla heillä oli joitakin rasisisia kokemuksia myös lapsuudesta. Kaikki käyttivät sanaa “neekeri” puhuessaan rasisisista kommentteista. Sana sisältää voimakkaan latauksen, sillä se sisältää historiallisesti alisteisia merkityksiä ja näin ollen osoittaa paikan etnisessä hierarkiassa (Rastas 2007, 99).

“Kyllä siitä tottakai koki kun oli semmosta, kuuli sitä semmosta nekruttelua ja muuta niin tottakai sitä oli, et hitto kun mä oon tämmönen erilainen, mut se ristiriita tuli siitä kun on syntynyt ite täällä ja asunut aina täällä niin sit oli jotenkin tosi outoo et joku sanoo sua vaikka neekeriks tai maahanmuuttajaks niin oot niinku häh.”

“Joo siis ööö rasistisena käyttäytymisenä (puoliso) kavereilta--sitten mun mun tuleminen siihen kuvioon tulkittiin esimerkiks näin, että eräs nainen sanoi että mä olin (puolison) traumareaktio---Sitten mä oon neekeri, litrahuuli, somali, mutiainen, värivammanen.”

Toiseutta on tuotettu myös väkivallalla tai sen uhalla, mikä liittyy vahvasti etniseen identiteettiin, valtaan ja ryhmärajoihin (Haikkola 2012, 42). Useimmiten väkivalta tapahtui yöllä humalassa, kun haastateltavat olivat monikulttuurisessa kaveriporukassa. Varsinkin maahanmuuttajien läsnäolo toimi väkivaltaan yllyttäjänä. Eräs haastateltava koki, että näissä tilanteissa hänet nähtiin maahanmuuttajiin kuuluvana, jota kohtaan tuli sen vuoksi hyökätä.

“Niin, en tiedä sitten onko yksilöön vai joukkoon helpompi hyökätä esimerkiksi rasismien kanssa, niin kyllä mä sanoisin, että ehkä se kun pyöri semmosten ihmisten kanssa joskus jotka oli vähemmistöä niin sitten tuli sellasta nyrkkimöykkyä sitten. Joku saatto sanoo et hiton maahanmuuttajat tai jotain”

Myös haastateltava joka ei vaalean ihonsa vuoksi kokenut rasismia, joutui tällaisiin väkivaltatilanteisiin monikulttuuristen ystävien seurassa. Pahimmaksi tapaukseksi hän kuvasi maahanmuuttajien ja suomalaisten välisen tappelun, joka päättyi hänen kaverinsa puukottaessa kuolettavasti suomalaista miestä. Väkivallan uhka ja rasistinen väkivalta sijoittui nuoruuteen ja sen katsottiin aikuistumisen ja oman viisastumisen vuoksi vähentyneen. “Pilotti-takkiset huutelijat” olivat jotain, johon nuoruudessa oli totuttu ja edelleen varsinkin öisin oltiin tarkkana ympäristön suhteen, vaikka varsinaista väkivallan uhkaa ei enää koettu. Hätkähdyttävintä väkivalta oli tilanteissa, joissa haastateltava oli itse vielä lapsi:

“On, on kyllä saanu selkään nuorena, mulla on kaks kertaa murtunut nenä nuorena ja tota noin niin... Mä olin (tapahtuma) töissä tämmösessä t-paita-sytkäri-piippu-kojussa ja sitä piti ulkomaalainen jätkä ja se oli mun isän kaveri ja pääsin sitä kautta töihin sinne... niin ne tuli sinne ja halus sit tottakai näki et mutakuonot täällä hommissa ja muuta, ja sit ruvettiin ottaa tavaraa pöydästä ilman, että “ei me teille mitään makseta nää on meidän veroilla teidänkin rahat” ja sieltä tuli pamppua sitten naamaan. Mä olin ala-asteella, kun mä olin töissä niin mä sain kepeistä naamaan siellä. Tämmösiä ollut, mutta ne oli kans taas huomasi että oli aikuisia ihan radikalisoituneita henkilöitä jotka päissään menee tonne itteensä kiusaamaan. ---sen jälkeen kun oon täyttänyt kakskymmentä niin fyysistä väkivaltaa en oo joutunut kokemaan sen takia että oisin puoliksi ulkomaalainen.”

Haastateltavat ovat kokeneet moninaista toiseutta suhteessa muihin suomalaisiin, mutta ovatko he myös maahanmuuttajille tai marokkolaisille toisia. Uskonnon nähtiin luovan eroa suhteessa isään, mutta toiseus näkyi myös Marokossa vieraillessa. Vaikka marokkolaisuus oli osa heitä, mutta muun muassa yhteisen kielen puuttuminen loi osalla eroa marokkolaisiin eivätkä edes he, jotka arabiaa puhuivat tunteneet tullessa “toiseen kotiin”:

“Enemmän mä koen et se on osa mua, se on puolet musta, mun isä on sieltä ja sen puolen suku on kaikki sieltä ja äiti on taas täältä pohjosesta. Niin kyllä se on osa mua kuitenkin, mutta mä en ehkä kuitenkaan sillein jalat pöydälle mee et ah mä oon taas täällä tutuilla kulmilla. (naurua) Mut joo enemmän et kyllä mä kylässä siellä käyn, kun et mä meen kotiin käymään”

Huomioitavaa on, että kaikilla haastateltavilla oli ennakkoluuloja muita ihmisryhmiä kohtaan, yksi myönsi jopa olevansa joltain osin rasisti, mitä selitti osana suomalaisuutta. Yleisimmät ennakkoluuloja herättävät ryhmät olivat romanit ja somalit sekä joillakin yleisemmin maahanmuuttajaryhmät. Näitä selitettiin omilla kokemuksilla, mutta myös lapsuudessa opittuina ennakkoluuloina, joista pyrittiin aktiivisesti eroon. Oli kuitenkin selvää, että siinä, missä muut suomalaiset tekivät jakoa meihin ja toisiin suhteessa marokkolais-suomalaisiin, tekivät myös marokkolais-suomalaiset erontekoa suhteessa muihin vähemmistöryhmiin:

“Se suhtautuminen on välillä vähän häilyvää itelläkin, itekin välillä vähän skeptinen tai miten sen nyt voi sanoa...---Niin rasisti, rasisti itekki omalla tavallaan. Siinä ehkä sit tulee tää et on niin suomalainen tai semmonen tulee esille (naurahdus)”

Tulokset esittävät, miten toiseus ei koskaan vain rajaa toisen identiteettiä, vaan sillä samalla määritellään myös itseä suhteessa muihin. Tavat, joille toiseus rakentuu voivat olla verbaalisia tai fyysisiä, ulossulkemista ja epämääräisiä lauseita, joista ei saa otetta. Ne asettavat marokkolais-suomalaiset eriarvoiseen asemaan suhteessa muihin suomalaisiin, mutta samalla marokkolais-suomalaiset punnitsevat aktiivisesti omaa paikkaansa etnis-kulttuurisissa kategorioissa. Näitä suhteita tarkastelen seuraavaksi kulttuuri-identiteetin ja yhteiskuntaan kuulumisen tunteen kautta. Samalla esittelen, kuinka toiseuden kokemukset ovat näkyneet marokkolais-suomalaisten tunnustussuhteissa.

5.3. Tunnustussuhteiden toteutuminen ja yhteiskuntaan kuulumisen

Tämä teema rakentuu tunnustussuhteiden toteutumiseen, kulttuuri-identiteettiin sekä yhteiskunnalliseen ja kulttuuriseen kuulumisen tunteeseen. Aluksi esittelen, miten marokkolais-suomalaiset jäsentelivät omaa kulttuuri-identiteettiään suhteessa suomalaisiin ja marokkolaisiin ja mihin he tuntevat kuuluvansa. Tämän jälkeen käyn läpi Axel Honnethin tunnustussuhdeteoriaan nojaten eri tunnustustasojen toteutumisen marokkolais-suomalaisten elämässä.

5.3.1. Kulttuuri-identiteetit ja kuuluvuudentunne transnationaalisessa ympäristössä

Stuart Hall (2002) tarkoittaa kulttuuri-identiteetillä niitä identiteetin puolia, joihin kiinnittyy selvä kuulumisen johonkin etniseen, rodulliseen, kielelliseen, uskonnolliseen tai kansalliseen ryhmään. Tutkielman marokkolais-suomalaisille miehille kysymys kulttuuri-identiteetistä tuntui tärkeältä. Osa ilmaisi pohtineensa asiaa läpi elämän, toisille vastaus tuntui olevan selkeä ja helppo. Kolme haastateltavaa nimesi itsensä suomalaiseksi pitäen marokkolaisia juuria kuitenkin osana itseä. He tunsivat kuuluvansa suomalaiseen yhteiskuntaan ja olevansa yhteiskunnan jäseniä ensisijaisesti siksi, että ovat syntyneet, kasvaneet ja eläneet Suomessa sekä “hoitaneet velvollisuutensa” työllistymällä ja maksamalla veronsa. Kahdelle rajanveto ei ollut yhtä helppo, eivätkä he tunteneet kuuluvansa täysin Suomeen tai olevansa sen täysivaltaisia jäseniä:

“Sitä on vähän vaikeeta sanoa. Se on vieläkin mulla vähän hämärän peitossa. Tosi paljon mussa on kyllä marokkolaisia puolia ja semmosia, miten mä käyttäydyn ja se on ihan suoraa siitä marokkolaisesta kasvatuksesta, mutta mussa on myös se suomalainen puoli. Se on vähän semmone noh...Hmm, mitähän mä olin, kummankohan maalaisena mä pidän itteeni. Kyllä mä silti ehkä enemmän marokkolaisena pidän itteeni kuin suomalaisena.”

“--mä osaisin kertoa, mikä tää maa on minkälainen kulttuuri täällä on, miten täällä eletään, kyllä mä koen et mä yhdistyn tähän kansaan, et tarpeeks monessa kohdassa pystyn sanoo et oon suomalainen...mut sit voinko mä ylipäätään löytää paikkaani täällä onks se edes mahdollista? ---jos mä muuttaisin vaikka Marokkoon niin mä luulen että mä löytäis sieltäkään paikkaani ihan täysin ja sitten, onko mulla ylipäätään

mitään paikkaa mistä mä löytäisin sellaisen paikan missä mä voisin tuntea olevani, mä tiedän että esimerkiksi että mun tyttöystävän se tuntee sen suomalaisuuden, sen perimmän sen tarkoituksensa, hän on suomalainen ja näin niin musta tuntuu et mä en voi ikinä saamaan sitä tunnetta, tiiätkö”

Identiteettiä määritteli lapsuuden koti ja monikulttuurisuus, mutta myös yhteiskunnan suhtautuminen ja aiemmin käsitellyt toiseuden kokemukset. Lähes jokainen haastateltava käytti suomalaisista, joiden molemmat vanhemmat ovat suomalaisia sanaa “kantasuomalainen”, todeten kuitenkin itse, että ovathan he itsekin kantasuomalaisia. Kuitenkin marokkolaiseen kulttuurin ja suomalaisen kulttuurien ristiriitoja ja etenkin niiden selittelyä pidettiin turhauttavana luoden kuulumattomuutta suomalaisten joukkoon. Myös muut toiseuden muodot, kuten rasismi, vahvistivat tätä. Tämä näkyi selvimmin omista ystävyys-suhteissa niin lapsuudessa kuin aikuisenakin. Suomalaisuus oli useimmilla sisäsyntyinen tunne, mutta ulkoapäin tulleet määritelmät ulkomaalaisuudesta rikkovat identiteettiä. Se näkyi vahvasti siinä, keiden seuraan hakeuduttiin:

“--Puoliksi ulkomaalaisena miettii okei ehkä noi Afganistanista tänne muuttaneet ei sano mua neekeriks, niillä ei ehkä oo ongelmaa sen kanssa ja tee siitä juttua.--ehkä meillä puoliksi ulkomaalaisilla on just se, et vaikka koen itse olevani suomalainen niin muut ei koe mua ensivaikutelmalla suomalaiseks. Niin se helposti ajaa tavallaan massa-ajatteluun että miten mä aattelen itestäni. Et okei mä oon tuolla eriväristen kaa tuolla. Että, kun todetaan että me ollaan ulkomaalaisia vaikkei kuitenkaan mutta silti”

“Yhteenkuuluvuudentunne. Koska tosi aikasin alkoi sellanen että, okei me ymmärretään toisiamme--- jos ollaan pelattu jalkapalloa niin ihan peruskeissi oli jossain koulunkentällä et suomalaiset vastaan ulkomaalaiset ja sitten me oltiin aina ulkomaalaisten tiimissä. Jälkeenpäin oon miettinyt et oltas me voitu olla suomalaistenkin jengissä, mut se selkeesti oli se porukka mihin identifioitui enemmän ja eikä siitä ollut mitään keskustelua se oli just se et, siinä porukassa ei tarvinnut selittää itteensä ollenkaan--”

Ongelmana näyttäytyy se, että marokkolais-suomalaisilla voi olla useampia ryhmiä, joihin he tuntevat kuuluvansa, mutta pääsy maahanmuuttajataustaisen ryhmään on helpompi kuin suomalaisen. Tällöin identiteetin rakentuminen ohjautuu ulkoapäin eikä ole sisäsyntyistä, niin kuin ylemmän sitaatin ajatukset ryhmään pääsystä osoittavat. Tunnustuksen saaminen on

yksilön identiteetin muodostumiselle tärkeää niissä yhteisöissä, joihin tuntee kuuluvansa. Neljä haastateltavista koki, että heillä oli yhteisöjä, joihin tunsivat kuuluvansa. Tällaisia olivat saman henkiset ystävät, jotka olivat yleensä monikulttuurisia lapsuuden ystäviä. Tärkeää oli, että jaettiin samoja arvoja, elämäntapoja ja tunnettiin toisen elämänhistoria. Näiden ihmisen seurassa he saivat hyväksyntää itselleen omana itsenään. Yksi koki yleisesti kuulumattomuuden tunnetta ja hyväksyntä perustui harvojen ihmisten varaan.

Siinä, missä koettiin yhtäältä kuuluvansa suomalaisiin ja toisaalta koettiin toiseutta, pohtivat haastateltavat myös suhdettaan marokkolaisiin. Haastateltavat kokivat, että vaikka marokkolaisuus oli osa heitä, kokivat he Marokossa vieraillessaan toiseutta ja kuulumattomuutta. Myös lisääntynyt maahanmuutto lapsuudessa vahvisti tunnetta, että kulttuuriltaan ja tavoiltaan oli enemmän suomalainen. Huomioitavaa oli, että haastateltava, joka ei koskaan ollut käynyt Marokossa identifioitui haastateltavista eniten marokkolaiseksi. Joskus kulttuuri-identiteetti siirtyy sukupolvelta toiselle nimenomaan identiteettinä. Tällöin yksilö voi ilmaista kuuluvansa sellaiseen ryhmään, johon hänellä ei enää ole konkreettisia vuorovaikutussuhteita. (Sintonen, 1999, 129) Tätä voi selittää kuulumisen tunteen ja hyväksynnän puuttumisella suomalaisessa yhteiskunnassa, jolloin identifioidutaan siihen ryhmään, johon on pääsy. Eniten oman identiteettinsä kanssa kamppailevaa toi myös voimakkaimmin esiin ylpeyden omista juuristaan nimensä kautta miettiessään nimen vaihtamista työllistymisen helpottamiseksi:

“---kunnes sieltä nousi semmonen marokkolainen ylpeys, joka sanoi mun mielessä että sä et (arabian kielinen sukunimi) nimee vaihda ja sitten mä totesin et, ei se on niin kaunis nimi, että mä olisin vaan tyhmä jos mä sen vaihtaisin.”

Marokkolais-suomalaiset tunnistivat itsessään molemmat kulttuuritaustat, mutta kolme heistä identifioitui voimakkaimmin suomalaisiksi. Tästä huolimatta kaikki olivat pyrkineet päästä suomalaisen kategoriaan jossain vaiheessa elämää tai tietyissä tilanteissa. Suomalaisuus kuitenkin kyseenalaistettiin usein nimen tai ihonvärin perusteella, minkä vuoksi varsinkin nuoruudessa hakeuduttiin maahanmuuttajataustaisten joukkoon hakemaan hyväksyntää ja yhteenkuuluvuutta. Sisäinen ja ulkoinen identiteetti eivät aina vastanneet toisiaan, minkä

vuoksi identiteetti muovautui ympäristön paineesta. Haluttiin kuulua johonkin, jossa ei tarvitse selitellä itseään, ei joudu kiusatuksi. Kuitenkaan ryhmään pääseminen ei marokkolais-suomalaisilla aina tarkoittanut joukkoon kuulumista.

5.3.2. Marokkolais-suomalaisten miesten tunnustussuhteiden toteutuminen

Identiteetin synnyssä vaikuttaa muilta ihmisiltä saatu tunnustus, jonka avulla tehdään omaa kulttuuri-identiteettiä todeksi. Saatu tunnustus vaikuttaa yksilön itsearvostuksen kehittymiseen ja kuuluvuuden tunteeseen, minkä vuoksi ilman tunnustusta yhteisöön kiinnittyminen ja yksilön itsesuhteet voivat vahingoittua (Jenkins 2008, Honneth 2001, Löytty 2005.)

Lapsuuden itsesuhteet ja tunnustuksen saaminen toimivat pohjana muille tunnustuksen tasoille. Tämän vuoksi kysyin laajasti haastateltavilta heidän lapsuudestaan ja suhteesta vanhempiin. Neljä haastateltavaa kertoi kokeneensa tai todistaneensa väkivaltaa lapsena. Kahdella väkivalta oli läsnä päivittäin tai viikoittain, yksi kuvaili väkivaltaa “kevyeksi ruumiilliseksi kurittamiseksi” ja yksi puolestaan oli nähnyt väkivaltaa. Myös rakkauden ja huolenpidon suhteen nähtiin puutteita, mutta vain yksi arvioi suoraan, ettei ole saanut riittävää rakkautta ja hoivaa lapsena. Yksi puolestaan kuvaa suhdetta vanhempiinsa lämpimäksi ja rakastavaksi läpi lapsuuden. Toistuvaa väkivaltaa kokeneet ovat muuttaneet joko nuorisokotiin tai omilleen jo teini-iässä:

“Mä koin sen nuorena helpommaks, että yksin kun asuu niin helpompi sitten olla, ei tarte miellyttää ketään tai olla kellekään mieliks---mä sitten vähän oon oppinut nuoresta pitää enemmän itestäni huolta ku sitten turvautuu vanhempiin ollenkaan.”

Kun tilanteet kotona kävivät sietämättömiksi, saatiin kavereilta tukea ja hyväksyntää tai kuten haastateltava toteaa, oli opittu pitämään itsestä huoli. Axel Honneth (1995, 95) luonnehtii primaarisuhteita erityisinä interaktiivisina kahden yksilön välisinä suhteina, jossa molemmat tunnustavat toisensa ja tukevat näin toistensa yksilöllistä arvostusta. Haastateltavia ei ole tunnustettu yksilöinä, joilla on omat mielipiteensä esimerkiksi uskonnosta tai omasta

kulttuurisesta identiteetistään, vaan heidät on nähty ennen kaikkea marokkolaisen kulttuuriperinnön kautta. Uskonvapauden puuttuminen lapsuudessa on jättänyt siksi oman jälkensä, kun haastateltavien omia henkilökohtaisia arvoja ei ole tunnustettu. Primaarisuhteiden toteutumattomuus näyttäytyi kolmen puheissa muun muassa siinä, että itsevarmuus ja itsetunto olivat kärsineet, jolloin ei uskottu itsellä olevan samanlaisia mahdollisuuksia kuin muilla. Haastateltavilla ei myöskään ole aina ollut mahdollisuutta vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin, kuten sitaatti islamin uskonnosta ja miesten ympärileikkauksesta osoittaa:

“Ei oo tavallaan ees, ei oo muuta vaihtoehtoa kenelläkään, se on päätetty vaan näin.--- eihän se tunnu yhtään hyvältä. Että ei siinä oo minkäänlaista uskonvapautta kyllä luotu---”

Uskonvapaus voidaan nähdä myös osana tunnustuksen toista tasoa, joka pitää sisällään oikeussuhteet. Tässä Honnethin (1995) mukaan yksilön oikeudet, velvollisuudet ja toimijuus ovat keskiössä. Osa haastatelluista näitä normeja, sillä heidän isänsä vaativat tai vähintään olettivat heidän harjoittavan islamia ja elävän uskonnon arvojen mukaan. Haastateltavien kokemukselle heidän omasta identiteetistään ei jätetty sijaa, vaan heille tarjottiin kapea kategoria johon asemoitua. Suomalaisuus saatettiin jättää huomiotta paitsi isän puolelta, myös muiden perheenjäsenten, kuten eräs haastateltu kuvailee:

“Mun entinen isäpuoli oli tosi kova rasisti, mulla on sen takia ettei mua kiinnosta yhtään jos joku mua nekruttelee tai vastaavaa, ei se tunnu yhtään miltään, koska mä oon sitä niin pienestä asti kuullu.”

Jos yksilö kasvaa syrjivissä ja rasisisissa oloissa, identiteetti muodostuu negatiivisten kokemusten kautta vaurioittaen samalla yksilön itsekunnioitusta (Turtiainen & Rezai 2018, 230). Yhteisö, tässä tapauksessa suomalainen yhteiskunta, ei useinkaan tunnustanut marokkolais-suomalaisten kertomuksissa heitä yhteiskunnan jäseniksi, kuten toiseutta tarkasteltaessa ilmeni. Tämä näkyi paitsi työpaikkaa hakiessa, työpaikolla myös sosiaalisessa vuorovaikutuksessa jäsenyyden kyseenalaistamisena. Aiemmin esittelin, millaisia ominaisuuksia suomalaisessa yhteiskunnassa pidetään arvostettavina. Pärjäävyyttä ja työntekoa korostivat kaikki haastateltavat ja sen kautta saatiin myös tunnustusta:

“Enemmän ihmisiä kiinnostaa se mun yleinen status, et oonko mä vaan sossun luukulla vai teenks mä töitä vai mitä mä teen...---et kyllä se heti laskee sen kynnyksen tavallaan siitä sen näkee, sen aistii heti et joku saattaa olla vähän ennakkoluulonen ja kysellä vähän et mistä päin ja mitä mitä, mut sitkun mä kerron et mä oon asunu aina ja armeijat käyny ja näin ja syön kinkkuni jouluna niin sit se jotenkin tasottuu et ne ei enää noteeraa sitä asiaa..”

Toisaalta ongelmaksi nähtiin myös suomalaisuuden tunnustaminen. Tällöin ansaittu tunnustus ja jäsenyys olivat jotain, josta ei haluttu luopua. Kuten aiemmin totesin, tapa puhua ulkomaalaisista jakaa meihin ja toisiin. Olemalla osa rasistista keskustelua vahvistaa yhteistä jäsenyyttä, minkä vuoksi vastustaminen voi olla vaikeaa. Se saattaisi ajaa yksilön asemaan, jossa tulee nähdä toisina, ei-suomalaisia. Toisaalta yksi haastateltava korosti omaa toimijuuttaan puuttamalla aina mahdollisuuden tullen rasistiseen puheeseen. Mahdollisuudet ja toimijuus olivat kuitenkin rajallisia ja ne tapahtuivat vain tilanteissa, joissa haastateltavalla ei ollut resursseja, kuten asunto tai työpaikka, hävittävänä:

“Lukiossa siis sellaset neekeri-läpät oli ihan vielä hauskoja juttuja niiden mielestä, ja oli itellä se tunne et mitä sä oikein sanot, mitä sä puhut. Ja mä en voinut uskoa sitä, mä en vaan voinut uskoa sillein et---Kyllä mä aina reagoin, aina jos se tuli vastaan olin sillein (pudistaa päätään), noup. Et ihan sama et mä en voi vaikuttaa sen elämään muuten mut jos ollaan tässä samassa luokassa niin älä jaksa oikeesti, ei jaksa kuunnella. ---jälkikäteen sit ymmärtänyt sen, että aikuisten maailmaan kun lähtenyt ja työmaailmaa miettii niin sitten oli, et okei mä en voi voittaa tätä sotaa yksin täällä, varsinkin jos mä oon yksin näissä työpaikoissa, parempi vaan hoitaa omat hommat ja mennä himaan.”

Aiemmin esiteltyt toiseuden kokemusten vuoksi tunnustus ja jäsenyys yritettiin ansaita siellä, missä sai hyväksyntää. Haastateltavilla nämä olivat monikulttuurisia ystävyysuhteita, joissa heitä yksilöinä ja heidän persoonaansa ja ominaisuuksia kunnioitettiin. Toiseus ja erilaisuus olivat ystävien kanssa jaettuina kokemuksia, joissa kansallisuudella tai kulttuuritaustalla ei ollut merkitystä, vaan jäsenyydestä kamppailu arkipäiväisissä tilanteissa oli yhdistävänä tekijänä. (Honkatukia & Suurpää 2007, 83.)

Myös työpaikoilla hyväksyntä tuli, kun näytti oman osaamisensa. Kuitenkin oikeussuhteiden toteutuminen vain rajatussa ryhmässä ei voi täysin tukea yksilön itsekunnioituksen kehittymistä, sillä toimijuus yhteiskunnassa on rajattu. Kahden kulttuurin välissä eläminen tuo omat haasteensa, sillä moraaliset velvollisuudet ja oikeudet voivat olla ristiriidassa eikä täydellistä tunnustusta voida saavuttaa. Suhteessa marokkolaisiin yhteisön moraaliset velvollisuudet jäävät täyttämättä, kun islamia ei noudateta. Suomalaiseksi tunnustaminen ei ulkonäön ja nimen vuoksi tule syntymäoikeutena, vaan sen eteen tulee tehdä töitä.

Sama ristiriita on tarkasteltaessa tunnustussuhteiden kolmatta tasoa, missä keskiössä ovat solidaarisuus ja arvostus. Haastateltavat toivat aiemmin esiin suomalaisessa ja marokkolaisessa kulttuurissa arvostettavia ominaisuuksia. Suomalainen yhteiskunta nähtiin hyvin suorituskeskeisenä, jossa työllä, menestymisellä ja pärjäämisellä oli keskeinen rooli. Marokkolaisessa kulttuurissa perhe ja islam näyttivät olevan suurimmassa asemassa, vaikka koulutus ja työ olivat myös keskiössä:

“Sanotaanko näin, että varmaan hmm...menestystä. Että mä jos mietin vaikka suomalaista kulttuuria niin täällä ihan perinteinen dialogi menee yleensä näin: “moi kuka olet, mitä teet?” Se lähtee siitä. “Olen Matti-Teppo, en tee mitään.” Niin sä et oo yhtään mitään.---Että ehdottomasti se työ on se, mikä määrittelee.”

“Yhteiskunnan arvostus perustuu yksinomaan suorituksiin, työ ja koulutus määrittelee mitä sä oot”

Kunnioitus yksinomaan omien henkilökohtaisten ja yksilöllisten ominaisuuksien kautta tapahtui ainoastaan oman perheen ja läheisten ystävien kanssa, jolloin se perustui henkisiin ominaisuuksiin, kuten aitouteen, rehellisyyteen ja lähimmäisistä huolehtimiseen. Vain yksi haastateltavista ei ollut varma, oliko hänen läheisiltä saatu arvostus vilpittömä. Kanssakäymisessä muiden ihmisten kanssa nähtiin, että tunnustus itselle ja omalle identiteetille piti ansaita tai todistaa. Myös kunnioituksen saaminen eri ikäkausina perustui erilaisiin saavutuksiin ja ominaisuuksiin. Teini-iässä oli tärkeää olla “cool” ja pidetty, kun aikuisena kunnioitus saatiin työllä ja statuksella. Ongelma syntyy siinä, ettei marokkolais-suomalaisilla ole samanlaista pääsyä näihin resursseihin, joilla kunnioitus voidaan ansaita. Jos työ on ainoa keino kunnioituksen ja jäsenyyden saamiselle, jäävät he

jäsenyyden ulkopuolelle. Mikäli ympäristöltä ei saada kunnioitusta ja tunnustusta yksilöllisten ominaisuuksien vuoksi, se pyritään hakemaan muilla keinoin eri yhteisöistä. Seuraavassa teemassa käydään läpi, mitä toiseus ja tunnustamattomuus ovat konkreettisesti näkyneet marokkolais-suomalaisten elämässä ja miten tunnustusta on yritetty ansaita.

5.4. Toiseuden vaikutukset ja tunnustuksesta kamppailu marokkolais-suomalaisten elämässä

Seuraavaksi esittelen tulokset, joissa näkyy, mitä konkreettisia vaikutuksia toiseudella on ollut heidän elämässään työelämässä, ihmissuhteissa sekä oman toimijuuden kannalta. Miten tunne yhteiskuntaan kuulumattomuudesta on vaikuttanut heihin, heidän ajatuksiinsa itsestä ja mahdollisuuksista yhteiskunnassa? Tämän jälkeen esittelen niitä tapoja, joilla tunnustusta on ansaittu tai yritetty ansaita.

5.4.1. Toiseuden vaikutukset työhön ja koulutukseen

Haastattelemi miehet olivat käyneet toisen asteen koulutuksen ja he olivat kouluttautuneet saman tasoisesti kuin vanhempansa. Kaksi haastateltavista oli opiskellut useamman ammatin ja yksi oli käynyt lukion. Kolmen koulupolut olivat katkeilleet itsestä johtuvista syistä joko suoraan tai välillisesti, esimerkiksi huumeiden käytön vuoksi tai taloudellisista syistä.

“---jatkoin metalli-alaa minkä sitten lopetin, koska ei kiinnostanut, ei kiinnostanut kyllä mikään muukaan järkevä siinä vaiheessa ja sit se oli semmosta päihteiden käyttöä oikeestaan monta vuotta putkeen.”

Kaikki olivat kuitenkin suorittaneet vähintään yhden tutkinnon loppuun. Opiskelussa rasismi oli ajoittaisena eriarvoisena kohteluna opettajien puolelta, mikä ilmeni lähinnä ongelmatilanteiden kautta, jolloin oli tunne, että “oltiin tarkemmassa syynissä kuin muut oppilaat”. Rasismi oppilaiden puolelta oli etnisen taustan tai isän työn kommentointia. Kategorisoivat kommentit pizzeriassa työskentelevästä maahanmuuttajaisästä näkyivät

marokkolais-suomalaisten puheessa. Kouluttautumisen suhteen marokkolais-suomalaiset miehet kokivat, että heillä oli samanlaiset mahdollisuudet kuin muilla, mutta kotoa ei tullut painetta korkeakouluopintoihin, vaikka menestymistä työelämässä painotettiin.

Maahanmuuttajatausta ei ollut merkittävästi vaikuttanut työllistymiseen, mutta jokainen toi esiin, että jonkinlainen vaikutus maahanmuuttajataustalla oli etenkin nimen vuoksi. Suomalaisuus oli jotain, joka haluttiin päästä todistamaan ja omalla työnteolla oli mahdollista ansaita paikkansa. Työllistymisen katsottiin olevan myös omasta asenteesta kiinni ja useita töitä hakenut mies kertoi, että häneltä oli jäänyt ainoastaan kaksi työpaikkaa saamatta. Omaan asemaa ja työllistymistä haluttiin edistää esimerkiksi kattavalla cv:llä:

“---mutta ehkä mä oon halunnut helpottaa sitä että mä oon halunnut mahdollisimman laajan ja kattavan ja tuhdin cv:n, että mä voin sanoa et mulla on hommat tikissä, että mä oon yrittänyt tavallaan sillä hakee sitä ettei oo mitään napisemista. Että niinku että arki rullaa hyvin ja laskut on maksettu ja kämppä kunnossa ja kaikki kunnossa, niin tiäkkö tavallaan siitä statuksesta pystytään määrittää sitten se sun yleinen hyvinvointi--”

Neljän haastateltavan kansalaisuus oli kyseenalaistettu nimen tai ulkonäön perusteella, joten ajatuksen nimen vaikutuksesta työllistymiseen eivät olleet turhia. Suomalaisuuden kyseenalaistaminen oli näkynyt suorana pyyntönä todistaa kansalaisuus esimerkiksi passia näyttämällä sekä aloittamalla keskustelut englanniksi tai selkosuomella.

“No se johtuu tästä siitä että mun nimi on (arabian kielinen etu- ja sukunimi) ja tottakai jos mä haen töihin hakemuksella ja siellä näkyy nimi, niin kuka sen työhakemuksen lukee niin sille muodostuu siitä oletus, että olen täysin ulkomaalainen enkä puhu suomea ja mä oon huomannut että siinäkin kohtaa kun mulle on soitettu niin se puhetyyli on semmonen ku mulle yritettäis puhua selkosuomea hirveen varovasti ja hiljaa”

Samainen mies oli kohdannut töitä hakiessa selkeää rasismia. Hän kertoi, kuinka työharjoittelussa hän oli ollut toista suomalaista miestä kokeneempi ja hänelle oli uskottu vastuuta työmaalla. Työnantaja oli luvannut, että harjoittelun päätyttyä hänelle oli töitä, mutta ilman selityksiä toinen harjoittelija palkattiin.

“Mä en meinannu saada edes työtodistusta siitä kuukaudesta mitä mä olin töissä---niin se ei vastannut mulle, niin mä menin aamukuudelta sen toimistolle ilmottamatta, istuin sen eteen ja sanoin ihan suoraan et se on semmonen homma et sä kirjoitat nyt sen työtodistuksen sit se kirjotti mulle sen ---Ihan siis rasismi. Ja se mulle sanottiinkin, että ihan suoraan oma sen firman työntekijä, sellanen albaanialainen maalari sano mulle, että hän on vanhan kansan rasisti ja ei hän tykkää ulkomaalaisista, se oli kiva apu kun sen sai kuukauden käyttää ilmatteeks”

Tutkimusten mukaan maahanmuuttajataustaiset eivät ole alisteisessa asemassa ainoastaan töitä hakiessa, vaan myös työelämässä. Työehtosopimuksia ei noudateta eikä maahanmuuttajataustaisella ole samanlaisia neuvottelumahdollisuuksia kuin valkoihoisella suomalaisella, jolloin on tyydyttävä kohtaloonsa tai etsiä uusi työpaikka. (Alho 2010.) Myös toinen haastateltava toteaa, että on ollut samassa työssä neljä vuotta, mutta ei tiedä mikä tilanne olisi “jos olis paremman perässä mennyt, niin olisko saanut, mut ainakin jotain töitä on”. Kommentissa oli tyytymättömyyttä nykyiseen työhön, mutta muutakaan ei ehkä uskottu olevan tarjolla. Nykyiset työsuhteet haastateltavilla olivat kestäneet muutamasta kuukaudesta viiteen vuoteen. Rasismi ja toiseus työpaikolla näkyi rasistisena puheena ulkomaalaisista yleisesti, vaikka se ei olisi kohdistunut haastateltaviin itseensä. Lisäksi yksi kertoi entisen esimiehen myöntäneen hänellä olleen ennakkoluuloja haastateltavaa kohtaan. Tämän lisäksi rasismia oli ollut pitkin työuran asiakaspalveluammateissa, jolloin ihonväriä kommentoitiin tai kielitaito kyseenalaistettiin. Rasismi näyttäytyi myös auttaessa isää myyntityössä ruokakojuilla kahden kertomuksissa. Työyhteisön sisäistä ja itseän kohdistuvaa rasismia oli kokenut yksi haastatelluista:

“No eräs työmaa missä aloitin työt, niin oisinko ollu sekunttiakaan työmaalla, kun perehdytyksessä mua haukutaan markan jätkäks, ja sit mua tullaan ahistelee kesken mun kahvitaukojen---niin mua tullaan ristikuulustelemaan, et mitä mä teen, missä mä teen ja kelle mä teen.”

Vaikka haastatellut kuvaavat työllistyneensä hyvin, on kaikilla ollut myös pitkiä työttömyysjaksoja. Nämä ovat olleet kestoiltaan puolesta vuodesta kolmeen vuoteen. Työttömyys oli johtunut joltakin osin omasta valinnasta, jolloin ei olla tiedetty mitä halutaan tehdä tai elämäntilanne oli päihteiden ja elämäntilanteen vuoksi epävakaa. Kaksi nimesi

huumeet tai alkoholin pääsyyksi työttömyyteen ja yksi oli vuoden työttömänä sairastumisen vuoksi. Työttömyyden ja elämänhallinnan ongelmien vuoksi kaikki olivat kokeneet köyhyyttä aikuisiällään. Köyhyyttä kuvattiin tilaksi, jossa selvisi hengissä, mutta “elämä oli yhtä kitkuilua”, jolloin mitään ylimäärästä ei voinut ostaa. Yksi kuvailee kokeneensa työttömyyden ja köyhyyden vuoksi nälkää:

“Mut potkitaan väärin perustein pois työhönkuntouttavasta toiminnasta, jonka myötä mä saan karenssin, ja sosiaalityöntekijä ei myönnä mulle rahaa, mä elin 48 päivää ilman rahaa euron eurookaan, josta mä olin viimeset kuus päivää syömättä mitään, se on mun rankin köyhyyskokemus.”

5.4.3. Toiseuden vaikutukset ihmissuhteisiin

Toiseus ei vaikuta vain työelämässä, vaan sosiaalisissa suhteissa muihin ihmisiin. Olen jo aiemmin esitellyt, miten suhde isään on ollut ristiriitainen suurimmaksi osaksi uskonnon takia. Tällöin toiseus suhteessa isään ja isän kulttuuriin on vaikuttanut vahvasti lapsuudessa ja vaikuttanut tänä päivänä varsinkin yhdellä haastateltavana niin, että yhteydenpito on vähäistä. Toiseus on näkynyt myös parisuhteissa joko suoraan suhteessa kumppaniin, mutta myös kumppanin lähipiiriin. Aiemmin olen tuonut esiin, kuinka eräs haastateltava ei tuntenut olevansa yhtä suomalainen kuin tyttöystävänsä, eikä ollut varma voiko toinen ikinä ymmärtää niitä asioita, joita toiseuden vuoksi käy läpi. Hän toi esiin myös tyttöystävän sukulaisen ennakkoluuloisen suhtautumisen maahanmuuttajiin, mikä puolestaan hankaloittaa yhteisiä juhlanviettoja sukulaisten kanssa. Vaikka suoria ennakkoluuloja ei hänen kuullensa sanottu, tieto näistä vaikeutti suhteen muodostamista sukulaisten kanssa. Koettu toiseus ja rasismi aiheuttivat myös sen, ettei eräs miehistä toivoisi naisen ottavan hänen nimeään naimisiin mentäessä, sillä ei halunnut siirtää nimen tuomaa painolastia naiselle.

Rasismi on näkynyt myös miesten parisuhteissa. Eräs haastateltava ei ole voinut tavata enää ystäväänsä, koska ystävän puoliso on puhunut avoimesti marokkolais-suomalaisesta miehestä rasistisesti. Samoin toisen haastateltavan puolison ystävä toistuvasti nimitteli

marokkolais-suomalaista, jolloin tilanne päättyi vasta molemminpuoliseen väkivallalla uhkailuun:

“Se kaikki oikeestaan eskaloitui siihen, että mä noin reilu vuoden jaksoin reagoimatta kuunnella noita juttuja ja (puolisolta) sitä pahaa mieltä, minkä takia mua ei hyväksytä, kunnes sitten yhdelle jätkälle mä soitin kun oltiin tultu leffasta ja kuulin vaan, kun oli puhelimen äänet niin kovalla, että käytettiin sitä nimeä somali. Mä nappasin puhelimen kädestä ja sanoin että se on semmonen juttu vitun mikki hiiri, et sä saat tulla sanomaan ton mulle päin naamaa et sä oot nyt vuoden lässyttäny tota (puolisolle) puhelimesta, et jos sä et tuu niin mä tuun ettii sut, ihan miten ite lystää---Ja sen jälkeen näistä ihmisistä jotka mua rasistisesti kommentoi niin niistä tulikin mun kavereita ja nyt ne on sitä mieltä että mä oon itse asiassa aika hyvä tyyppi.”

Toiseus ei siis vaikuttanut vain suhteessa yhteiskuntaan ja itseen, vaan myös läheisiin ihmissuhteisiin. Suhteet omaan puolisoon, hänen sukulaisiinsa ja ystäviinsä häiriintyivät ennakkoluulojen ja rasismien vuoksi, vaikutusten näkyessä niin tulevaisuuden suunnitelmissa ja juhlapyhien vietossa kuin omassa käyttäytymisessä ja ajatuksissa. Kun oma käyttäytyminen ja ajatukset eivät toiseuden vuoksi noudata omaa arvomaailmaa, näkyy se myös henkisessä hyvinvoinnissa.

5.4.4. Toiseuden vaikutukset kuuluvuuden tunteeseen ja psyykkiseen hyvinvointiin

Suurimmat toiseuden vaikutukset eivät tulosten mukaan ole kuitenkaan niin konkreettisia ja helposti nimettäviä kuin koulutus ja työttömyys, vaan liittyvät yhteiskunnalliseen kuuluvuuden tunteeseen, jäsenyyteen ja omaan sisäiseen hyvinvointiin. Voisi sanoa, että toiseus oli kokonaisvaltaista ja psykososiaalista. Voimakkaimmin näiden vaikutukset näkyivät neljällä haastateltavista. He kaikki tunsivat, että mahdollisuudet edetä elämässä olivat näennäisiä tai niiden eteen tuli tehdä enemmän töitä kuin valkoisen suomalaisen.

Vaikka vain kaksi vastasi, ettei tunne kuuluvansa suomalaiseen yhteiskuntaan tai saavansa ympäristön tunnustusta, tuli tämä läpi kaikkien kommentoissa ainakin jossain elämänvaiheessa. Se näkyi oman paikkansa pohtimisena suhteessa Suomeen ja muuhun maailmaan sekä suoritusten kautta haettavana tunnustuksena. Kaikilla haastateltavista oli ollut

masennusta, ahdistusta tai mielialan laskua, mitä ei luonnollisestikaan voitu liittää johtuvaksi ainoastaan kuulumattomuuden tunteesta. Yhden masennuksen takana oli selkeästi lapsuudessa koettu väkivalta, mutta myös koettu toiseus ja kuulumattomuuden tunne olivat vaikuttimina. Vaikka kaikilla oli laittomien päihteiden käyttöä nyt tai menneisyydessä, mainitsi masennuksesta voimakkaimmin kärsinyt päihteiden käytön johtuvan suureksi osin henkisestä pahasta olost. Yksi ei osannut nimetä masennuksen syytä ja sanoi sen keskittyvän ainoastaan aikuisikään, kun taas kolmannen puheessa tuli selkeästi esiin muiden ihmisten odotusten täyttäminen ja siitä kummunnut ahdistus ja masennus. Ympäristön pyyteettömän hyväksynnän puuttuminen näkyi kaikkien vastauksissa, ja kaksi kuvaili toivottomuutta ja synkkiä ajatuksia:

“Aivan paskalta ja ärsytti ihan helvetisti ja semmosta pientä toivottomuutta. Että niinku se, että onks tää nyt oikeesti että mun nimi on (arabiankielinen nimi) ja mä oon puoliks Marokosta niin näin iso ongelma, ja mietin oikeesti hetken jopa nimeni vaihtamista---”

“---mut sitten on niinku tosi synkkiä asioita tullut sitä kautta, mitä toivois välillä että ei... Ja miettii välillä, et miten tää on edes mahdollista, et miten tää maailma voi olla tällänen paikka et ihmiset joutuu käymään näitä läpi. Ja puhun siis ylipäättään rasismia ja ulkopuolisuuden tunnetta jotenkin sellanen, toivois sellasta yhtenäisyyttä ihmisten välillä niin siitä tulee superhuonoja fiiliksiä, varmaan yksiä elämän huonoimpia tuntemuksia, kun tulee sellanen olo että meidän ihmisten välillä on niin iso kuilu ja me ei vaan pystytä lähestyy toisiamme, se aiheuttaa paljon sellasta sisäistä myllerrystä voisi sanoa viikottain, päivittäin. Se on sellanen prosessi.”

Kaikki haastateltavat kuvasivat eriarvoisen kohtelun, toiseuden ja rasismien tuovan negatiivisia tunteita. Joillakin ne sijoittuivat enemmän nuoruuteen, mutta varsinkin kahdella nykyhetkeen ja heijastuivat tulevaisuuden suunnitelmiin. He myös kuvailivat usein ylitulkitsevansa ja analysoivansa liikaakin ympäristöä ja ihmisiä niiden negatiivisten kokemusten kautta, joita ovat kokeneet. Tämä on tyypillistä, kun yksilö kokee jatkuvasti toiseutta ja rasismia, jolloin kaikkea negatiivista käyttäytymistä tulkitaan toiseuden viitekehyksestä käsin. Nämä kaksi kokivat vahvimmin kuulumattomuutta yhteiskuntaan ja samalla myös korostivat eniten marokkolaisia juuriaan. Seuraavaksi tuon esiin, mitä yhteiskuntaan kuulumattomuus on heillä aiheuttanut sekä millä eri tavoilla tunnustusta on pyritty itse ansaitsemaan.

5.4.5. Tunnustuksen ansaitsemisen tapoja

Kaikki haastatellut miehet ovat tuoneet esiin, että työ on ollut tapa saada tunnustusta ja näyttää osaamistaan niissä tilanteissa, joissa tunnustusta ei ole saatu. He ovat kokeneet, että suomalaisuus on ollut jotain, joka tulee omalla käytöksellään ja ansioillaan ansaita. Yhden haastateltavan tunnustamattomuus primaarisuhteissa näkyi selvästi hänen aikuisiän ihmissuhteissa siinä, että nykyäänkin arvostuksen, kunnioituksen ja hyväksynnän ei aina uskottu olevan vilpittöntä, vaan jopa sääliä.

Kolmannen tason tunnustusta pyrittiin ansaitsemaan työllä ja olemalla “kunnon kansalainen”. Tämä perustui solidaarisuuteen ja arvostukseen yhteisössä (Honneth 1995). Kuitenkaan töihin ei aina ollut pääsyä tai edes työ ei tarjonnut täyttä jäsenyyttä, vaan toiseus oli siellä läsnä, niin kuin aiemmin toin esiin. Yksi haastateltava kuvaa yritystään hakea työllä tunnustusta ja kunnioitusta:

“Mmä tein monta vuotta töitä ilman mitään intohimoa, pelkästään et pitää olla mahdollisimman hyvät tittelit cv:ssä ja kaiken pitää olla tosi tiptop ja sieltä pitää hakea se arvostus. Ja elikä vastaukseksi kyllä, olen tehnyt tosi paljon töitä sen eteen että saisin sitä hyväksyntää ja mutta olin sokea ja naiivi sen suhteen, että luulin oikeesti että se vilpittön hyväksyntä tulee sieltä kautta, mutta kun tajusin ettei se olekaan niin niin mustavalkoista niin heti helpotti asiat”

Hyväksyntä ja arvostus ei aina ole saavutettu edes niiden ansioiden kautta, joilla se on oletettu saatavan. Varsinkin nuorena hyväksytyksi tuleminen on tärkeää yksilön itsesuhteiden kehittymisen kannalta ja hyväksyntä haettiin haastateltavien tapauksessa kaverisuhteiden kautta.

Aiemmin toin esiin, kuinka monikulttuuriset ystävyysuhteet toivat yhteenkuuluvuutta ja jäsenyyttä. Kysyin haastateltavien suhdetta päihteisiin nyt ja menneisyydessä, sillä näin sen mittaavan osaltaan yhteiskunnan normien noudattamista. Varsinkin nuoruudessa niin lailliset kuin laittomatkin päihteet olivat osa haastateltavien sosiaalista verkostoa. Vaikka kaikki olivat

kokeneet köyhyyttä, ei huumeiden käyttöä tai välittämistä perusteltu lisäansioilla. Päihteiden käyttöä selitettiin vapauden tunteen tavoittelulla, jännityksen hakemisella sekä oman pahan olon lääkitsemisenä. Esimerkiksi kannabiksen käyttö nähtiin normaalina, koska kaikki ympärillä käyttivät sitä. Tämän lisäksi asuinalue yleisesti nähtiin osasyynä. Asuinalueet, joilta haastateltavat tulevat ovat lähiöitä, joissa huumeet ovat aina olleet jossakin määrin sosiaalinen ongelma. Kaksi haastateltavaa toi esiin egoistiset syyt, jolloin huumeiden myynti ja käyttö asettuu toisen ja kolmannen tason rajapintaan. Toiminnalla on siis pyritty hakemaan arvostusta ja kunnioitusta muilta ihmisiltä.

“Siihen on ollut se, että oon ollu rahaton ja siihen on ollut puhtaasti egoistiset syyt, elikkä tarve näyttää kovalta muitten silmissä.”

“Mä sanoisin et se on vaan se todellisuus että kaikki erilaiset päihteet tuli vaan tosi nuorena siihen sosiaaliseen piiriin se vaan kuulu siihen... tai siis et sitä oli vaan ihmisillä oli kaikenlaista kamaa”

Neljä haastateltavista kertoi myyneensä huumeita, mutta kertoneet sen olleen pienimuotoista ja lyhytaikaista. Kaksi sanoi käyttäneensä kovia huumeita, kuten amfetamiinia ja Subutexia. Näistä haastateltavista toinen kertoi huumeiden käytön jatkuvan tänäkin päivänä ja toinen käytti satunnaisesti kannabista, mutta oli vieroittunut muista huumeista. Muilla päihteiden käyttö rajoittui alkoholiin ja sosiaalisiin tilanteisiin. Siinä, missä huumeiden käytön voitiin katsoa olevan yhteiskunnan normeja vastaan kapinointia, näyttäytyi kapinointi myös itsensä esiintuomisena hiljentymisen ja alistumisen sijasta:

“Jossain vaiheessa, kun älys et se on tälle yhteiskunnalle ongelma, niin tuli se vastareaktio. Et alkoi pitää niin paljon ääntä, kun vaan lähtee, et ai te yritätte sanoo mulle et mä en voi, tai mä voin olla erilainen, mut mä en saa tuoda sitä esille koska se on liian vaikeeta teille? Sit mä olin, et selvä, et sit mä alan kapinoimaan teitä vastaan.”

Koska marokkolais-suomalaisten miesten toimijuus oli rajattua, hankkivat he tunnustusta erilaisilla keinoilla, joista muutaman olen jo tuonut esiin. Myös väkivalta ja maskuliinisuuden viitekehys nousivat esiin miesten kertomuksissa, joiden selittäjinä näyttäytyvät yhteiskunnan etnistyneet hierarkiat. Nämä eivät luo tasa-arvoista pääsyä yhteiskunnalliseen jäsenyyteen,

mikä voi näyttäytyä rikollisuutena (Honkatukia & Suurpää 2012, 124), kuten huumausaine- ja väkivaltarikoksina. Yksi ei tuonut esiin itse harjoittaneensa väkivaltaa, mutta joutuneensa etnisyytensä vuoksi väkivaltaisiin tilanteisiin. Kaikilla muilla väkivalta näyttäytyi jonkin tasoisena omien oikeuksien ja kunnioituksen tavoitteluna, jossa kuitenkin myös menneisyydellä ja omalla toimijuudella oli roolinsa:

“No nykyään osaa hillitä itensä mut ennen, ennen on kyllä ollut vaikeeta et on sitten hermostunut ja suuttunut ja tullut tappeluita ja tämmösiä vaikeita tilanteita--etnisyydellä näissä ollu vaikutus kyllä.”

“No siis, henkinen pahoinvointi, masennus, egoistiset syyt jälleen eli haluan näyttää muille kovalta, haluan olla pelottava. Koska kun jos sä et lapsena saa rakkaudellista huomioo niin kun aikuisikään asti niin sä haet päinvastaisella tavalla sen huomion, elikä se on ollut tämmönen psykologinen häiriötila päässäni mikä on sitten johtanut. Ja tottakai on siellä ollut sit myöskin se, että kun mulla on vapaa tahto niin mä oon ihan myös ite päättänyt niin tehdä. En voi myöskään paeta”

Väkivalta näytti olevana väline, jolla hyväksyntä ja kunnioitus ansaittiin. Yksi kuvaili teini-iän uhoksi, jolloin lähdettiin “vetämään natsuja turpaan”. Väkivalta näyttäytyi myös koulumaailmassa oman aseman puolustuksena: Tällaiset hetket ovat johtaneet tunnustuksesta kamppailuun, jolloin on jouduttu toimimaan omia arvoja vastaan. Aiemmin kuvattu tilanne arvostuksen saamisesta vasta väkivallalla uhkailun kautta ei ollut tapa, jolla arvostus haluttiin ansaita.

“Et se koko neljäs luokka meni siinä aikalailla itekseen ja sitten, kun viides luokka alko niin sitten piti hakata yks jätkä, et sai kavereita ---Joo kyllä tämmönen aika primitiivinen meininki sen suhteen (naurua), että kuka on isoin alfa...”

“Että se on tämmönen harmillinen juttu, koska mä oon kolme vuotta käyny psykoterapiassa myös senkin takia, että mulla on diagnosoitu traumaperäinen stressihäiriö ja mulla on väkivallan ja aggression kanssa ollu ongelmia, ei ikinä naisia kohtaan, mutta miehiä kohtaan aina niin niin... mä en tykkää että mun tarvii ruveta uhkailee tai tiiätkö että saat turpaan josset lopeta koska mä haluan pois semmosesta käyttäytymisestä, mä en tykkää käyttäytyä niin, se tuo itelleen vaan tuskaa..”

Kolmella haastateltavista on ehdollisia vankeus- tai sakkotuomioita, jotka liittyvät väkivaltarikoksiin. Kuitenkaan väkivallan uhka tai sen harjoittaminen ei näy miesten elämässä

tänä päivänä, vaan on ajoittunut samoihin aikoihin huumausaineiden käytön kanssa. Nämä ajanjaksot ovat olleet kaikilla välillä 17–24-vuotiaina. Päihteet nähtiin suurena osasyynä väkivaltarikoksissa ja osaksi sen hetkistä sosiaalista verkostoa.

Kaikkien haastateltavien elämässä on näkyvissä muutoskohtia, jotka ovat olleet merkittäviä. Ne ovat voineet liittyä päihteisiin, rikollisuuteen tai masennukseen, mutta kaikkia yhdistävä tekijä on muutos parempaan hyvinvointiin. Yhdellä viimeisin tuomio pahoitpitelystä ja muutto toisella paikkakunnalle johtivat myös väkivallan ja kannabiksen käytön loppumiseen. Toisella puolen vuoden masennusjakso toimi ponnahduslautana uudelle ja eheämmälle itsetunnolle, joka ei enää perustunut muiden ihmisten odotusten täyttämiseen ja suorituksiin, vaan hyväksyntä haettiin omana itsenä olemiselle ja oma onnellisuus etusijalla. Kolmannella elämää oli rauhoittanut parisuhde, mutta päihteet olivat silti osa elämää. Heidän kaikkien tulevaisuus näyttäytyi valoisana, vaikkakin osalla hieman jäsentymättömänä. Varsinkin työllistyminen oli näissä puheissa mukana ja toi turvaa tulevaisuuteen.

Perheväkivaltaa kokenut ja huumeilla ahdistustaan hoitanut haastateltava oli vieroittanut itse itsensä huumeista ja hakeutui psykoterapiaan, joka näkyi syvänä itsetutkiskeluna itsensä ja yhteiskunnan välillä. Kuitenkin kuulumattomuuden tunne ja toivottomuus olivat aktiivisesti hänen puheessaan, vaikka hän puhuikin tulevaisuudesta positiivisesti. Hän ja viides haastateltava olivat pohtineet poismuuttoa Suomesta. Viidennellä ei ole ollut samanlaisia sosiaalisia ongelmia kuin muilla haastateltavilla, mutta suhde itsensä ja maailman välillä oli epäselvä. Hän oli pohtinut avun hakemista psykoterapiasta, sillä kuulumattomuuden tunne aiheutti suurta ahdistusta:

“--- on sellanen vellova huono olo ollut monesta asiasta ja ylipäätään olemisesta, teini-ikästä asti. En mä halua loppuun asti elää näin, jos tuntuu näin paskalta, Et voinko mä löytää paikkaani täältä, onks se ylipäätään mahdollista? ja sitten se tuplaantuu se ahdistuu siinä kun rupeen miettiä, jos mä muuttaisin vaikka marokkoon niin mä luulen, että mä en löytäs sieltäkään paikkaani ihan täysin, onko mulla ylipäätään mitään paikkaa ---niin se aiheuttaa tosi pahoja sellasia ahdistuksia ja se on vaikuttanut negatiivisesti tulevaisuuden suunnitteluun ja tollaseen, pelkotiloja kaikesta.”

Toivoa tulevaisuuteen toi yhteiskunnallinen jäsenyys työn ja sosiaalisten suhteiden kautta. Kollektiivinen toisen tukeminen ja “pitäminen pystyssä” oli auttanut vaikeina hetkinä. Heilläkin, joilla tulevaisuus näytti jäsentymättömältä, oli suunta kertomansa mukaan oikea. Voimavaroina haastateltavat mainitsivat läheiset ihmissuhteet, harrastukset ja musiikin. Varsinkin eniten paikkaansa pohtinut koki, että musiikki oli väylä vaikuttaa asioihin ja käydä omaa taistelua. Hän mainitsi myös sisäsyntyisen periksiantamattomuuden eetoksen ja halun käyttää omia vahvuuksiaan hyväksi, jotta pystyy vaikuttamaan yhteiskunnassa. Itsensä toteuttaminen voidaan nähdä yksilön toimijuutta lisäävänä ja voimaannuttavana toivottomuudenkin keskellä:

“Ehkä se tulee siitä, että kun on niin pitkään kokenut olevansa voimaton ja sivustaseuraaja yhteiskunnassa, niin aikuisiässä jossain vaiheessa napsahti, et mun on pakko löytää joku mun keino kommentoida ja olla mukana.--- Kyllä mä uskon ja se on varmaan se tarina, mitä mä kirjotan itestäni tällä hetkellä omassa elämässäni et se on se mistä saan mun merkityksen tällä hetkellä. Et mä pystyn tekee jonkinlaista muutosta tuleville sukupolville.”

Tunnustuksesta kamppailu näkyi marokkolais-suomalaisten kertomuksissa vahvasti ja he olivat yrittäneet ansaita sitä erilaisin keinoin samalla lisäten omaa toimijuuttaan. Kunnioitus, arvostus ja hyväksyntä haettiin saman henkisten tai taustaisten ystävien luota. Tällöin päihteet olivat osa sosiaalista yhteenkuuluvuutta varsinkin nuoruudessa. Huumeita käyttämällä ja myymällä haettiin yhteenkuuluvuuden lisäksi kunnioitusta, mutta niille tavoiteltiin myös vapaudentunne ja lääkittiin omaa pahoinvointia. Väkivalta liittyi paitsi huumeisiin, myös tunnustuksen ansaitsemiseen ja oman toimijuuden vahvistamiseen. Seuraavassa luvussa vedän tuloksia yhteen ja tarkastelen niitä aiemmin esittelemiäni tutkimusten kontekstissa.

6. Tulosten yhteenveto ja pohdinta

Psyykkinen pahoinvointi sekä siihen liittyvä ahdistus ja masennus ovat tutkielman kannalta keskeisimmät tulokset tutkittaessa toiseuden ja tunnustamattomuuden yksilöllisiä ja yhteiskunnallisia vaikutuksia. Toiseuden ja tunnustamattomuuden kokemukset voivat oireilla syrjäytymisenä, päihdeongelmina ja rikollisuutena sekä inhimillisenä kärsimyksenä. Haastateltavien kertomuksista voidaan tulkita, että kuulumattomuuden tunne ja oman paikan puuttuminen aiheuttavat irrallisuutta ja jopa toivottomuutta. Maahanmuuttajataustaisten toiseuden ja rasismien vaikutuksia on tutkinut Jansinskaja-Lahti, Liebkind ja Vesala (2002). Heidän mukaansa kuulumattomuus voi johtaa psyykkisen hyvinvoinnin järkkymiseen aiheuttaen masennusta ja ahdistusta. Tutkielma tukee vahvasti tätä väitettä, sillä neljä haastateltavaa toi esiin masennuksen sekä ahdistuksen. Tämän lisäksi kaikkien elämässä oli ollut ajanjakso, jolloin oma henkinen hyvinvointi oli ollut heikkoa.

Kuulumattomuuden tunne ja henkinen pahoinvointi ovat oleellisia, kun mietitään yksilön mahdollisuuksia ja halua kiinnittyä yhteiskuntaan. Haastateltavat kertoivat, kuinka yhteiskuntaan kiinnittyminen ei ensisijaisesti ole ollut haastateltavien omassa hallinnassa, vaan jäsenyyttä on kiistetty useilla eri tavoilla, kuten epätasa-arvoisina mahdollisuuksina työllistyä. Työttömyys on ensisijaisesti ollut oma valinta ja liittynyt vahvasti sen hetkiseen elämäntilanteeseen ja henkiseen pahoinvointiin. Työttömyys voi olla välillinen seuraus kasautuneesta toiseudesta ja tunnustamattomuudesta, jolloin yksilöllä ei ole halua tai voimavaroja toimia aktiivisena kansalaisena yhteiskunnassa, johon ei tunnu kuuluvansa. Kun yksilö kokee jatkuvasti rasismia ja yhteisöön kuulumisen kyseenalaistamista, seuraa siitä ulkopuolisuuden tunne, joka voi johtaa syrjäytymiseen (Harinen 2003). Tämä puolestaan voi näyttäytyä yhteiskunnan normin kyseenalaistamisena ja rikollisuutena (Keskinen & Vuori 2012).

Aiemmissä tutkimuksissa on esitetty, kuinka maahanmuuttajavanhemman heikko integroituminen heikentää lasten kiinnittymistä yhteiskuntaan (Kilpi 2010, Teräs 2010) sekä perheen sosioekonomisen aseman periytyvän lapsille. Marokkolaissyntyiset isät olivat

työllistyneet, mutta eivät uskonnosta johtuen olleet muuten integroituneet suomalaiseen yhteiskuntaan ystävien tai kulttuuristen tapojen kautta. Marokkolais-suomalaisten miesten integroituminen ja kuulumisen tunne suomalaiseen yhteiskuntaan oli kompleksinen. Heidän koulutuksensa vastasi tasoltaan vanhempien koulutusasetetta, mikä tuki Kilven (2010) ja Brinbaum ja Cebolla-Boado (2007) tutkimusta koulutustason periytymisestä. Näytti siltä, etteivät haastattelemani miehet nostaneet itse koulutusta suureen asemaan suhteessa itseensä tai yhteiskuntaan eikä omaa arvoa tai yhteiskunnan hyväksyntää ei siis mitattu koulutuksen määrällä. Vaikka kouluttautumisella on merkitystä maahanmuuttajataustaisten työllistymisen ja sosiaalisen nousun kontekstissa, ei sillä näiden tulosten valossa ole merkitystä henkisen hyvinvoinnin kannalta. Kuitenkin tutkimuksissa on tuotu esiin, että perheen taloudelliset ongelmat vaikuttavat myös negatiivisesti tapaan kasvattaa ja tukea lapsiaan, jolloin suhde heidän välillään on vähemmän emotionaalinen. Tällöin nuorilla on myös suurempi todennäköisyys ahdistukseen ja ongelmakäyttäytymiseen. (Kwak 2003.) Tämän tutkielman tuloksista ei kuitenkaan selviä, mikä näiden yhteys haastateltujen miesten elämässä on ollut.

Vastoin aiempia tutkimuksia, joiden mukaan marokkolaistaustaisen työllistyminen oli heikompaa kuin kantaväestön (Heering & ter Bekke 2008, Teräs ym. 2010), olivat marokkolais-suomalaiset työllistyneet mielestään hyvin. Kuitenkin syrjintää oli koettu niin töitä hakiessa kuin töissä, niin työyhteisön kuin esimerkiksi asiakkaiden puolelta. Syrjinnän aiheutti arabiankielinen nimi sekä ihonväri, joidenka vuoksi kielitaito ja kansalaisuus kyseenalaistettiin. Myös aiemmissa tutkimuksissa maahanmuuttajataustaiset ovat kokeneet syrjintää työelämässä kielitaitoon liittyvien ennakkoluulojen vuoksi (Wrede 2010, Ahmed 2010). Tulokset tukevat tutkimuksia, joiden mukaan maahanmuuttajataustaisilla ei ole pääsyä samoihin töihin kuin kantaväestönä (Hyvärinen & Erola 2011). Tämä näkyi varsinkin haastateltavien omissa ajatuksissa epätasa-arvoisista mahdollisuuksista, minkä lisäksi lisääntyneen maahanmuuton ja median esittämä kuva maahanmuuttajista ovat lisänneet ennakkoluuloja ja ahdistusta. Jokinen (2002) kuvaa ilmiötä konfliktiteorian avulla, missä lisääntynyt maahanmuutto lisää taistelua samoista resursseista ja näin ollen lisää rasismia.

Työllistyminen ei kuitenkaan johtanut yhteiskunnalliseen jäsenyyteen ja yhteiskuntaan kuulumisen tunteeseen, vaikka sen avulla pyrittiin ensisijaisesti ansaitsemaan tunnustusta. Tutkimusten mukaan suomalaisuutta määrittää ennen kaikkea valkoinen ihonväri, yhteinen kieli ja synnyinmaa (Souto 2010, myös Keskitalo 2003). Tutkielmani tulokset näyttävät, ettei syntyminen Suomessa tai suomi äidinkielenä ole riittäviä tuomaan pääsyä suomalaisen kategoriaan, vaan ulkomaalainen nimi ja tummempi ihonväri estävät automaattisen pääsyn kategoriaan. Souton (2010) tutkimuksen mukaan valkoisuus on vahvin suomalaisuutta määrittävä ominaisuus, sillä ihonväri yhdistää kantajansa tiettyyn rotuun. Myös muissa tutkimuksissa ihonväri liittyy kantajansa osaksi tiettyä etnis-kulttuurista yhteisöä (Alasuuri & Ruuska 1998.) Lisäksi rasistiset tavat puhua maahanmuuttajista tai olla puuttumatta puheeseen näkyivät tutkimuksessani, mikä toki Souton (2010, 113) tutkimusta. Näitä selittävät ryhmärajat, joita puheella ja vaikenemisella tuotetaan, minkä vuoksi tilanteisiin liittyy aina valtasuhteet ja etninen hierarkia (Huttunen ym. 2005), jotka määrittävät marokkolais-suomalaisten toimijuutta.

Tutkielmani mukaan pelkkä vaalea ihonväri ei toimi suojana toiseutta ja rasismia vastaan, sillä myös kieli ja nimi liittävät yksilön yhteisöön. Nimensä vuoksi jokainen oli kohdannut jäsenyyden kyseenalaistamista. Valkoisuus toimi kuitenkin suojana verbaalista ja fyysistä rasismia kohtaan, mitä ulkonäöltään suomalaista tummempi-ihoiset olivat joutuneet kohtaamaan jo lapsuudestaan saakka. Anna Rastaa (2007) havainnot rasismien ilmenismuodoista tulivat esiin myös omassa haastattelussani. Rastaa jaottelun lisäksi omassa aineistossani nousi esiin “epäilyttävät kommentit”, joita haastateltavat eivät osanneet nimetä, mutta joissa oli epämiellyttävä tunne. Huomioitavaa oli, että fyysinen rasismi oli aina väkivaltaa eikä esimerkiksi epäsopevaa liian lähelle tulemistä, kuten Rastaa omassa tutkimuksessaan kuvasi. Tätä selittänee sukupuoli, minkä vuoksi esimerkiksi seksuaalista ahdistelua ei oltu koettu.

Toiseus näkyi niin koulussa kuin töitä hakiessa ja töissä, mutta sillä oli vaikutus myös ihmissuhteisiin ja omaan identiteettiin. Tulokset tukivat aiempia tutkimuksia, joiden mukaan toiseus näkyy niin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kuin representaatioissa (Löytty 2014). Ne

näkyivät marokkolais-suomalaisten elämässä ennakkoluuloina, jolloin yksilöiden teoilla määriteltiin kokonaisia etnisiä ryhmiä (Jokinen & Juhila 2002). Kolme haastateltavista identifioitui vahvasti suomalaiseen kulttuuriin, kun taas kahdelle identiteetti oli epäselvempi ja aiheutti myös syvempää kuulumattomuuden tunnetta. Tutkimuksissa on todettu, että kaksoiskansalaiset kokevat läheisenä ja omimpana sen kulttuurin ja kansallisuuden, jossa on kasvettu ja asuttu, jolloin identifioivat itsensä sen mukaan (Harinen 2003, 207). Tuloksien puitteissa voidaan kuitenkin todeta, ettei jonkin kokeminen läheiseksi takaa vielä kuulumisen tunnetta yhteisöön. Yhteenkuuluvuudentunne koettiin lähinnä monikulttuurisissa ystävyysuhteissa, joissa yhdessä koettu toiseus synnytti yhteenkuuluvuuteen perustuvia ryhmäidentiteettejä, joissa rodullisilla kategorioilla ei ollut merkitystä (Haikkola 2012, 40; Back 1996, 150–155).

Kaikki haastateltavat kokivat, että he joutuivat tekemään töitä ansaitakseen suomalaisuuden ja samat yhteiskunnalliset resurssit, sillä heidän ulkonäkönsä ja nimensä liittivät heidät osaksi jotakin toista etnis-kulttuurista yhteisöä. Marokkolaisen kulttuurin suurimpana ristiriitojen tuottajana näyttäytyi islamin uskonto ja siitä kumpuavat arvot, mitkä estivät täysivaltaisen pääsyn marokkolaisen kategoriaan. Lisääntynyt maahanmuutto oli lisännyt toiseuden tunnetta suhteessa maahanmuuttajiin ja se näyttäytyi omina ennakkoluuloina maahanmuuttajia kohtaan. Kaikista vahvinta etnis-kulttuurista yhteenkuuluvuutta tunnettiin heidän kanssa, joilla oli myös transnationaaliset juuret. Näin tutkielmani tulokset tukivat aiempia tutkimuksia sisäisen- ja ulkoisen identiteetin synnystä (Jenkins 2008) sekä tekijöistä, jotka lisäsivät yhteenkuuluvuutta. Näitä olivat muun muassa tavat ja traditiot, joilla luodaan kulttuurisia merkityksiä ja samalla identiteettiä. Niiden avulla korostetaan sitä, miten “asiat tehdään omassa kulttuurissa”. (Hall 2003, 90–91.) Muiden tutkimusten tavoin monikulttuurisuus näkyi etenkin lapsuuden kodissa ja arkisissa käytännöissä, arvoissa, normeissa, ruokailutottumuksissa, pukeutumisessa ja tavoissa (Järvenpää 2011; Kaukomaa 2016, 38; Huttunen 2003).

Toisaalta transnationaalisuus ja suhteet Marokkoon loivat ristiriitaa, tukien Haikkolan (2012, 45) tutkimusta, jossa vierailut vanhemman kotimaassa voivat joko lisätä identifioitumista

lähtömaahan tai vähentää sitä, jolloin identiteetti kiinnittyy synnyinmaahan tai huonoimmassa tapauksessa kuuluvuutta ei tunneta kumpaankaan maahan (Haikkola 2012, 46). Vierailujen määrä Marokossa ei tuloksien mukaan näyttäytynyt merkittävänä tekijä selitettäessä identifioitumista tiettyyn kulttuuriseen yhteisöön.

Koska kuuluvuuden tunne ja tunnustus ovat osa ihmisyyttä, analysoin tuloksissa myös tapoja, joilla tunnustusta ansaitaan. Tulosten tarkastelu mukaili Honnethin (1995) ja Ikäheimon (2003) teorioita tunnustussuhteista. Tunnustussuhteet eivät olleet toteutuneet marokkolais-suomalaisilla kuin joiltain osin ja niissäkin tunnustaminen oli heikkoa. Itsesuhteiden vahingoittuminen selittää osaltaan heidän tarvettaan hakea ulkopuolista arvostusta ja kunnioitusta, sillä itsetunnon ollessa heikko haetaan sille vahvistusta ulkoapäin. Lapsuudessa koettu väkivalta tai vanhemmuuden puute selittävät osaltaan tunnustussuhteiden ensimmäisen tason toteutumattomuuden, minkä vuoksi myös seuraavat tasot ovat jääneet täyttymättä. Lisäksi ympäröivä yhteiskunta ja ajallinen konteksti vaikuttavat, sillä marokkolais-suomalaiset ovat kokeneet toiseutta ja rasismia läpi elämän, mikä on omalta osaltaan vahingoittanut itsetuntoa ja kykyä rakastaa itseään. Turnerin (1987) tutkimus osoittaa, että ryhmäjäsentyys lapsuudessa toimii pohjana positiiviselle itsetunnolle. Toiseuden, rasismin ja kuulumattomuuden tunteen vaikutusta ei voida vähätellä, sillä tuloksien mukaan haastateltava, jonka kotona ei lapsuudessa ollut väkivaltaa tai muita sosiaalisia ongelmia, koki voimakkaimmin ettei ole yhteiskunnan jäsen ja sen vuoksi koki tällä hetkellä eniten ahdistusta. Tätä voidaan osaltaan selittää Jasinskaja-Lahden ym. (2002) tutkimuksella rasismin ja kuulumattomuuden tunteen yhteydestä ahdistus- ja masennusoireisiin.

Haastateltavan tunnustussuhteet ovat vanhempien rakkauden ja huolenpidon osalta täyttyneet, mutta toiseudella on ollut merkittävä rooli sen suhteen, miten tunnustus on jäänyt saamatta. Tunnustusta on saatu omilla yksilöllisillä ominaisuuksilla vain lähimmiltä ihmisiltä, mutta muuten tunnustus jouduttiin ansaitsemaan yhteiskunnassa ja yhteisössä arvostettavilla ja kunnioitettavilla ominaisuuksilla tai ansioilla. Työ on niin tutkimuksissa (Davydova 2012, Wrede 2010) ja tutkielman tuloksissa näyttäytynyt vahvana yhteiskuntaan kiinnittävänä tekijänä. Kuitenkaan töihin tai samanlaisiin asemiin ei ole valkoisten suomalaisten kanssa

tasa-arvoista pääsyä tai sen eteen täytyy tehdä enemmän töitä. Oma jäsenyys pitää päästä todistamaan, jotta ennakkoluulot saadaan purettua. Jos tunnustusta ei ole mahdollista saada työllä, ovat marokkolais-suomalaiset hakeneet sitä nuoruusiällä muista yhteisöistä erilaisilla keinoilla.

Työ näyttäytyy lähinnä aikuisuuteen liitettävänä, kun taas nuoruusiässä tunnustus saatiin maskuliinisuuden osa-alueilla. Tämä tuki tutkimuksia, joiden mukaan etnisyyden toimiessa alistaisena tekijänä maskuliinisuuden kentällä, pyritään tunnustus hankkimaan esimerkiksi väkivallan avulla (Honkatukia & Suurpää 2007; Messerschmid 2000.) Väkivallalla on lisätty omaa toimijuutta maskuliinisuuden kentällä, mutta sillä on myös vahvistettu ja rajattu omaa identiteettiä suhteessa väkivallan kohteeseen. Väkivalta haastateltavien puheissa on puolustautumista tai vastaamista rasistiseen huuteluun tai väkivaltaan. Kunnioitusta ja arvostusta on saatu myös muilla rikoksilla, kuten käyttämällä ja myymällä huumeita. Huumeet ovat olleet myös oleellinen osa sitä sosiaalista verkostoa, jossa on tunnettu yhteenkuuluvuutta. Monikulttuurisuudella haastateltavat eivät nähneet olevan merkitystä huumeiden käyttöön, sillä kaveriporukassa oli myös heitä, joiden molemmat vanhemmat olivat suomalaisia.

Tulokset mukailevat Honkatukien & Suurpään (2007) tutkimusta toimijuuden ja kunnioituksen merkityksistä suhteessa väkivaltaan, mutta väkivaltaa on selitetty myös päihteiden käytöllä. Oleellista tutkimustuloksissa on, että huumeiden myynti on näyttäytynyt osalla tapana saada tunnustusta, minkä lisäksi huumeiden käytöllä on lääkitty omaa henkistä pahoinvointia. Huumeet ovat olleet paitsi "jotain tavallista" sen hetkessä sosiaalisessa ympäristössä, myös tapa kuulua joukkoon. Käyttöä on selitetty lisäksi jännityksen ja vapauden tunteen hakemisella, mikä voi olla osa nuoruuteen kuuluvaa vaaran viehätystä. Toisaalta se voi kertoa myös tyytymättömyydestä omaan elämään, jolloin positiiviset tunteet on haettu muilla keinoin.

Yhteenvetona tuloksista voidaan todeta, että toiseus ja tunnustus voivat kasautuessaan johtaa useisiin sosiaalisiin ongelmiin, kuten mielenterveys- ja päihdeongelmiin, työttömyyteen ja

rikollisuuteen, minkä vuoksi toisen polven maahanmuuttajien yhteiskunnalliseen kiinnittymiseen ja kuulumisen tunteeseen tulisi kiinnittää huomiota jo lapsuudessa., Lisäämällä yksilön toimijuutta, osallisuutta ja voimaannuttavia tekijöitä voidaan vähentää kuulumattomuuden tunnetta, toiseutta ja tunnustamattomuutta. Kuuluvuuden tunne paitsi yhteiskuntaan myös itselleen tärkeisiin yhteisöihin suojelee psyykkistä hyvinvointia.

Johtopäätökset

Tutkielman johdannossa toin ilmi, miten monikulttuurisuus on ilmiönä paitsi ajankohtainen, myös itselleni tutkijana henkilökohtaisesti tärkeä. Olen löytänyt monia selityksiä niille ilmiöille, joihin olen törmännyt eläessäni marokkolais-suomalaisen miehen kanssa. Samalla olen esitellyt sitä ajallista, kulttuurista ja yhteiskunnallista tilaa, missä marokkolais-suomalaiset miehet ja muut toisen polven maahanmuuttajat elävät. Tämän päivän Suomi on edelleen monien mielessä valkoinen, eikä muilla tunnu olevan sen jäseneksi pääsyä. Toisaalta kahden kulttuurin välissä eläminen luo dilemman, jossa kumpikaan etnis-kulttuurinen kategoria ei joko tunnu omalta tai sinne pääseminen on haastavaa ellei mahdotonta. Nämä kokemukset muokkaavat suhdetta itseen, suhdetta muihin ihmisiin ja ympäröivään yhteiskuntaan.

Tämä tutkielma toimi jatkona edelliselle kandidaatin tutkielmalleni, jossa pureuduin toisen polven maahanmuuttajien kulttuuri-identiteetteihin ja toiseuden kokemuksiin. Omat taitoni ja tietoni tutkijana ovat kehittyneet vuodesta 2017, jolloin ensimmäisen kerran työskentelin monikulttuurisuuden, toiseuden ja tunnustuksen tematiikan parissa. Aiemman aineistoni ja tätä tutkielmaa varten kerätty aineisto muodostivat laajan kokonaisuuden marokkolais-suomalaisten elämästä ja kokemuksista. Lisääntynyt asiantuntemukseni aiheesta auttoi hyödyntämään aineistoa entistä tehokkaammin, mutta aiheen tuttuus ja henkilökohtaisuus toivat myös rajoitteensa. Olen läpi tutkimusprosessiin ollut itsekriittinen oman objektiivisuuden suhteen tarkastellessani, mikä on tutkimuksen kannalta merkittävää ja mitkä ovat henkilökohtaiset motiivini. On myönnettävä, että intohimoni aihetta kohtaan on henkilökohtainen. Haluan lisätä ymmärrystä ja tietoa niistä haasteista, joita maahanmuuttajataustaiset kohtaavat jokapäiväisessä elämässään, sillä olen nähnyt, millaista inhimillistä kärsimystä ja syrjäytymistä nämä kokemukset pahimmillaan aiheuttavat. Tällä tutkielmalla olen halunnut omalta osaltani vaikuttaa nykyisten ja tulevien sukupolvien hyvinvointiin monikulttuurisessa Suomessa. Seuraavaksi kertaan lyhyesti läpi tutkimusprosessiin ja tutkielman rakenteen, minkä jälkeen pohdin miten tutkimustuloksia voisi hyödyntää sekä miten tutkimusta voisi jatkaa.

Aineiston keräämisessä käytin puolistruktuoitua yksilöhaastattelua. Menetelmä oli arkaluontoisen tutkimusaiheen ja tutkimuksen luonteen vuoksi toimivin. Teemoittelu ja sisällönanalyysi olivat menetelminä tuttuja sekä tutkielman kannalta käyttökelpoisia, sillä niiden avulla sain jäsenneilyä laajaa aineistoa. Itselleni tuli yllätyksenä, kuinka vaikeaa tutkielman aineistoa oli teemoitella ja luokitella. Teemojen tuli olla kokonaisuuksia, jotka vastasivat tutkimusongelmaan, mutta samalla valottivat haastateltavien taustoja riittävästi. Aiempaa tutkimusta toisen polven maahanmuuttajista oli tehty varsinkin ulkomailla, mutta näkökulmat eivät aivan vastanneet omaani. Lähdin siksi yhdistelemään eri elementtejä, jotka selittivät sitä, miksi haastateltavien kulttuuri-identiteetit erosivat toisistaan, millaisissa tilanteissa heidän identiteettinsä tunnustettiin sekä milloin ja miksi he kokivat toiseutta. Tämän lisäksi tarkastelussa olivat tunnustussuhteen, toiseuden vaikutukset sekä tavat, joilla tunnustusta pyrittiin ansaitsemaan. Koska tutkielmani käsittelee laajaa ja syväluotaavaa aineistoa, tuli myös teorian ja aiempien tutkimusten vastata aineiston monipuolisuuteen.

Tutkielman teoreettisessa taustassa kerroin, miten yksilön identiteetti, kuin myös kulttuuri-identiteetti sen osana, rakentuvat monista sisäisistä ja ulkoisista elementeistä. Käytin tässä apuna muun muassa sosiologi Erving Goffmannin ja Richard Jenkinsin tapoja jakaa identiteetti persoonalliseen ja sosiaaliseen sekä sisäiseen ja ulkoiseen identiteettiin. Toin näiden avulla esiin, miten käsityksemme itsestämme ei ole vain omissa käsissämme, vaan siihen vaikuttavat ympäristön meille antamat määritelmät ja kategoriset identifikaatiot. Toisaalta identiteettiä määrittelee myös se, mihin me itse tunnemme kuuluvamme ja mihin yhteisöön samaistumme. Näitä kuulumisen ehtoja määriteltiin niin ulkonäön, nimen kuin kielen kautta eivätkä oma identiteetti ja tarjotut kategoriat aina kohdanneet. Läpi tuloksen tarkastelin toisen polven maahanmuuttajien identiteettiä varsinkin vuorovaikutuksen näkökulmasta. Ympäristön antamien merkitysten vaikutukset identiteettiin näkyivät muissakin teemoissa ja tukivat näin onnistuneesti teorialuvun näkemyksiä.

Tunnustuksen ja toiseuden avulla jäsentelin parhaiten tapoja, joilla toisen sukupolven maahanmuuttajat suomalaisessa yhteiskunnassa nähdään, miten heitä kohdellaan ja miten he itse kokevat itsensä. Tunnustamisen muotoja ja tapoja ansaita tunnustusta esittelin sosiologi

Axel Honnethin tunnustussuhdeteorian avulla. Tunnustamattomuutta tapahtui haastateltujen kohdalla kaikilla tasoilla. Tulokset tukivat Honnethin ajatuksia siitä, kuinka tunnustus on välttämätöntä yksilön ja sitä kautta myös yhteisön hyvinvoinnille. Tunnustamattomuus voi johtaa ulossulkemiseen, väheksyntään ja oikeuksien eväämiseen, mutta pahimmillaan se johtaa väkivaltaiseen kamppailuun tunnustuksen saamiseksi. Nämä kaikki näkyivät myös omissa tutkimustuloksissani.

Tunnustus ja sen puuttuminen selittävät marokkolais-suomalaisten miesten kokemuksia, mutta näin myös toiseuden käsittelemisen välttämättömänä tarkastellessani niitä eriarvoisuuden, ulossulkemisen ja väkivallan kokemuksia, joita haastateltavat toivat puheessaan esiin. Valtaväestöstä poikkeava uskonto, kieli, nimi ja ulkonäkö nähtiin toiseutta tuottavina tekijöinä, joiden avulla pystyttiin selittämään syitä, miksi marokkolais-suomalaisia ei ensikatsomalla tunnustettu täysin suomalaisiksi. Heidät nähtiin ennen kaikkea toisen kulttuurinsa kautta, jolloin heille annettiin se painolasti, jonka esimerkiksi media on negatiivisissa representaatioissa maahanmuuttajiin liittänyt. Kategoriointia tuotettiin niiden verbaalisesti kuin fyysisesti väkivallalla tai ulossulkemisella.

Tutkielmani esitteli laajasti marokkolais-suomalaisten kokemuksia toiseudesta ja tunnustamattomuudesta niin nykypäivänä kuin heidän lapsuudessaan 1990-luvulla. Pääsin myös esittelemään heidän kulttuuri-identiteettiään ja monikulttuurista taustaa identiteettien pohjana. On kuitenkin muistettava, ettei elämää saada tyhjentävästi tiivistettyä yhteen tutkielmaan. Vaikka haastattelut olivat kattavia, kertoivat haastateltavat kokemuksistaan antamistani raameista käsin. Haastateltavat toivat rohkeasti esiin kokemuksiaan tunnustamattomuudesta ja tavoista hankkia tunnustusta yhteiskunnassa ja yhteisöissä. Yksilöllisten ominaisuuksien lisäksi tunnustusta yritettiin ansaita työllä tai maskuliinisuuden kentällä väkivallan ja rikosten avulla. He kertoivat myös toiseuden kokemuksista, joista osa oli hyvin väkivaltaisia.

Haastateltavien samanlainen etninen tausta, sama sukupuoli ja ikä tekivät tutkielman tuloksista mielenkiintoisia ja vertailukelpoisia keskenään. Uskon siksi, että tulokset ovat myös

yleistettävissä koskemaan muitakin toisen polven maahanmuuttajia. Näen tämän kaltaisen tutkimuksen tärkeänä suomalaisen yhteiskunnan ja suomalaisten hyvinvoinnin kannalta, sillä meidän on opittava ymmärtämään yhä monimuotoisempaa suomalaisuutta ja siihen liittyviä erityisiä piirteitä. Tutkimuksesta on apua myös toisen polven maahanmuuttajille, sillä sen avulla he ymmärtävät itsekin paremmin ilmiöitä, jotka koskettavat heidän elämäänsä. Tutkimustuloksiin vedoten uskallan sanoa, että yhteiskuntaan kuulumattomuus ja toiseus voivat vaikuttaa merkittävästi yksilön sosiaaliseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Nämä voivat näkyä sosiaalisina ongelmina, joilla on myös yhteiskunnallisia vaikutuksia. Tunnistamalla nämä ongelmat ja syyt niiden takana, voidaan ongelmiin puuttua ajoissa. Tällöin sosiaalisia ongelmia ei selitetä vain yksilön ongelmina, vaan osana yhteiskunnallisia rakenteita ja arvomaailmaa.

Etnis-kulttuurisen toiseuden ja tunnustamattomuuden suhdetta psyykkiseen hyvinvointiin ja sosiaalisiin ongelmiin tulisi tutkia laajemmin. Tarkastelussa tulisi ottaa huomioon eri etniset ryhmät, sillä etninen hierarkia vaikuttaa toiseuden ja tunnustuksen kokemuksiin. Lisäksi kokemuksiin vaikuttavat ikä ja sukupuoli, minkä vuoksi eri sukupolvien ja naisten ja miesten kokemuksissa on eroja. Tutkimalla nuoria 20–30-vuotiaita aikuisia saadaan arvokasta tietoa siitä, millaisia keinoilla kuulumisen tunnetta yhteiskuntaan ja omaa toimijuutta voidaan vahvistaa jo lapsuudessa ja nuoruudessa. Tällä tiedolla voidaan tukea paitsi monikulttuuristen perheiden vanhempia myös lasten ja nuorten parissa työskenteleviä.

Vaikka haastateltavien puheessa oli toivottomuutta, synkkyyttä, väkivaltaa ja jopa vihaa, oli kaikilla myös toivoa. Haluan päättää tutkielmani amerikkalaisen ihmisoikeusaktivistin ja etnisen tasa-arvon puolestapuhujan sanoihin:

*Darkness cannot drive out darkness,
only light can do that.
Hate cannot drive out hate,
only love can do that.*

-Martin Luther King-

Lähteet

- Ahmad, A. 2010. "Voisin tietysti palkata heitä, mutta..." Työmarkkinoiden sosiokulttuurinen sidonnaisuus. Teoksessa Sirpa Wrede ja Camilla Nordberg (toim.) *Vieraita Työssä– Työelämän etnistyvä eriarvoisuus*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press .72–92.
- Ahmed, S. 2000. *Strange encounters: embodied others in post-coloniality*. London: Routledge.
- Airio, I. & Niemelä, M. 2009. *Perhetaustan yhteys aikuisiän köyhyyteen Suomessa 1995-2005*. Sosiologia 46(1): 3–19.
- Alasuutari, P. 1999. *Laadullinen tutkimus*. Tampere:Vastapaino
- Alasuutari, P. & Ruuska, P. 1998. *Elävänä Euroopassa: muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino
- Alho, R. 2010. Maahanmuuttajin kokemukset ja ammattiliittojen näkemykset työehtojen polkemisesta Suomessa. Teoksessa Sirpa Wrede ja Camilla Nordberg (toim.) *Vieraita Työssä- Työelämän etnistyvä eriarvoisuus*. Helsinki: Hakapaino.
- Back, L. 1996. *New Ethnicities and Urban Culture: Racism and Multicultural in Young Lives*. London:Routledge.
- Bakali, Naved. 2016. *Islamophobia: understanding anti-Muslim racism through the lived experiences of Muslim youth*. Rotterdam: Sense.
- Brah, A. 1996. *Cartographies of diaspora: contesting identities*. London: Routledge.
- Davydova, O. 2012. Venäjän lännestä Suomen itään. Sukupuolittunut maahanmuutto ja haurastuneet työmarkkinat. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere university press. 72–100.
- Douglas, M. 2000. *Puhtaus ja vaara. Ritualistisen rajanvedon analyysi*. Käännös Virpi Blom och Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino. Alkuteos Douglas 1966.
- Eskola, J & Suoranta, J. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J & Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Raine Valli & Eila Aarnos (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä. PS-kustannus. 24–42.
- Fairclough, N. 1995. *Critical discourse analysis : the critical study of language. Language in social life series* ISSN. London: Longman.
- Finell, E. 2013. *Kuinka kansalliset symbolit ovat yhteydessä maahanmuuttajiin kohdistuneisiin asenteisiin?* Psykologia 48 (2), 124–127.

- Fraser, N. & Honneth, A. 2003. *Redistribution or Recognition? A Political–Philosophical Exchange*. London: Verso.
- Giddens, A. 2006. *The Sociology of Risk and Gambling Reader*, edited by James F. Cosgrave. New York: Routledge
- Goffman, E. 2012. *Vuorovaikutuksen sosiologia*. Suom. Koskinen K. Tampere: Vastapaino.
- Haikkola, L. 2010. Etnisyys, suomalaisuus ja ulkomaalaisuus toisen sukupolven luokittelussa. Teoksessa Tuomas Martikainen ja Lotta Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 219-238.
- Haikkola, L. 2012. *Monipaikkainen nuoruus: toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetit*. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalitieteiden laitos.
- Haikkola, L. 2012. Muuttoliikkeen tutkija jää maahanmuuttajan kategoriaan vangiksi. Teoksessa Lotta Haikkola, Niko Pyrhönen, Merja Pentikäinen ja Teema Pauha (toim.) *Ulos kammioista! Muuttoliikkeiden ja etnisyyden tutkimus yhteiskunnallisena vaikuttamisena TARKENNA*
- Hall, S. 1999. *Identiteetti*. Suom. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere:Vastapaino.
- Hall, S. 2003. Kulttuuri, paikka ja identiteetti. Teoksessa Lehtonen M. & Löytty O.(toim.) *Erilaisuus*. Jyväskylä: Gummerus. 85-128.
- Hannula, M. 1997. *Self-understanding as a Process*. Turun yliopiston julkaisuja, sarja B, osa 222
- Harinen, P. 2003. *Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura.
- Hannula, M. 2011. *Maassa maan tavalla. Maahanmuuttokritiikin lyhyt historia*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava
- Heering, L. & ter Bekke, S. 2008. *The Position of the Turkish and Moroccan Second Generation in Amsterdam and Rotterdam: The TIES Study in the Netherlands*. University Press, Amsterdam.
- Helne, T. 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Stakes.Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Hernes, G & Knudsen, K. 1994. *Klimaskifte? Norske reaktioner på flyktninger, asylsøkere og innvandrere 1988-1993*. Tidsskrift for samfunnsforskning 3, 319–343.
- Honkatukia, P. & Suurpää, L. 2012. Kenen ääni kuuluu? Neuvotteluja nuorten miesten rikollisuudesta ja rasismista. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere university press. 121–154.
- Honkatukia, P. & Suurpää, L. 2007. *Nuorten miesten monikulttuurinen elämäntilanne ja rikollisuus*. Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

- Honneth, A. 2001. *Invisiblity. On The Epistemology of "Recognition"* Supplement to the Proceedings of The Aristotelian Society. Volume 75 (1).
- Honneth, A. 1995. *The struggle for recognition: the moral grammar of social conflicts*. Cambridge: Polity.
- Huttunen, L. 2004. Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen ja Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta- Neuvotteluja kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus. 134–154.
- Hyväri, S. 2001. *Vallattomuudesta vastuuseen- Kokemuksen politiikan sankaritarinoita*. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 3/2001. Vammala: Tietosanoma Oy.
- Hyvärinen, S. & Erola, J. 2011. *Perhetaustan vaikutus toisen polven maahanmuuttajien kouluttamiseen Suomessa*. Yhteiskuntapolitiikka 76 (2011): 5. 644–657.
- Ikäheimo, H. 2003. Tunnustus, subjektiviteetti ja inhimillinen elämänmuoto: *Tutkimuksia Hegelistä ja persoonien välisistä tunnustussuhteista*. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.
- Jaakkola, M. 2001. Asenneilmasto Suomessa vuosina 1987-1999. Teoksessa Karmela Liebkind (toim.) *Monikulttuurinen Suomi- Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. 28–55.
- Jaakkola, M. 2009. *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta: asennemuutokset 1987–2007*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K. & Vesala, T. 2002. *Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia*. Helsinki: Gaudeamus
- Jauhola, L. 2010. *Maahanmuuttajat ammatillisessa koulutuksessa- Opetushallituksen tilauskatsaus*. Raportit ja selvitykset 2010:11.
- Jenkins, R. 2008. *Social identity*. London & New York: Routledge.
- Jokinen, A. 2010. Kriittinen mies- ja maskuliinisuustutkimus. Teoksessa Tuija Saresmaa, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen (toim.). *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino
- Jokinen, A. & Huttunen, L. & Kulmala, A. 2004. Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (Toim.) *Puhua vastaan ja vaieta: Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Tampere: Gaudeamus. 9–19.
- Karjalainen, P. & Virtanen, P. 1997. *Työttömyys ja urbaani toiseus: pohjoiskarjalainen näkökulma*. Sosiologia 34 (4), 281–294.
- Kaukomaa, N. 2016. "Mä tiedän et se ilmiö on siinä, mut mä en nää enkä mä kuule" -Etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten välinen rasismi koulussa tapahtuvana ilmiönä.

- Teoksessa Katri Kyllönen (toim.) *Etnisten vähemmistöryhmien välinen rasismi Suomessa*. Helsinki: Books on Demand. 36–75.
- Katisko, M. 2016. Kulttuurienvälinen kompetenssi sosiaalityössä. Teoksessa: Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lundén, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Tallinna: Gaudeamus. 178–188.
- Keinänen, T. & Mäkeläinen, K. 2009. Aktiivinen kansalaisuus kotoutumisen edellytyksenä. Teoksessa Harinen, P., Honkasalo, V., Souto, A.-M. & Suurpää, L. (toim.) *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 183–204.
- Keskinen, S. & Vuori, J. 2012. Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere university press. 7–38.
- Keskitalo, A. 2003. Suomalais- ja maahanmuuttajanuorten vuorovaikutusta joensuulaisen koulun arjessa. Teoksessa Päivi Harinen (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä*. Helsinki: Hakapaino. 122–157.
- Kibria, N. 2002. *Becoming Asian American: second-generation Chinese and Korean American identities*. Baltimore : Johns Hopkins University Press 2002.
- Kilpi, E. 2010. Toinen sukupolvi peruskoulun päättyessä ja toisen asteen koulutuksessa. Teoksessa Tuomas Martikainen ja Lotta Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Helsinki: Hakapaino. 110–132.
- Kiviniemi, K. 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Raine Valli ja Juhani Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimus-metodeihin 2*. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kwak, K. 2003. *Adolescents and Their Parents: A Review of Intergenerational Family Relations of Immigrant and Non-Immigrant Families*. Human Development 46: 115–136.
- Lehtonen, Mikko (2004) Johdanto: Sisällöstä suhdekimppuun. Teoksessa Lehtonen, Mikko; Löytty, Olli & Ruuska, Petri (toim.) *Suomi toisin sanoen*. Tampere: Vastapaino. 9–27.
- Löytty, O. 2005. *Rajanylityksiä*. Helsinki: Gaudeamus
- Löytty, O. 2005. Toiseus. Teoksessa Rastas, A. ym (toim.) *Suomalainen vieraskirja- Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta?* Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy. 161–189.
- Messerschmid, J. 2000. *Nine Lives. Adolescent Masculinities, the Body, and Violence*. Oxford: Westview Press.
- Messerschmidt, J. 2004. *Crime as structured action: doing masculinities, race, class, sexuality, and crime*. Rowman & Littlefield Publishers.
- Pohjola, A. 1994. Näemme köyhyyden, mutta emme köyhiä. Teoksessa Matti Heikkilä ja Kari Vähätalo (toim.) *Huono-osaisuus ja hyvinvointivaltion muutos*. Helsinki: Gaudeamus,

191–211.

Purkayastha, B. 2005. *Negotiating ethnicity: second-generation South Asian Americans traverse a transnational world*. New Brunswick, N.J. : Rutgers University Press

Rastas, A. 2007. *Rasismi lasten ja nuorten arjessa: transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Tampere University Press : Nuorisotutkimusverkosto 2007

Shakir, A. & Tapanainen, M. 2004. *Rasismi ja etninen syrjintä Suomessa 2004*. Ihmisoikeusliitto.

Seglow, J. 2016. Hate speech, dignity and self-respect. *Ethical theory and moral practice*. (19):5, 1103–1116.

Sintonen, T. 1999. *Etninen identiteetti ja narratiivisuus - Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina*. SoPhi, Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Soive, R. 2016. “Sä voit joko murehtia tekoas ikuisesti tai mennä eteenpäin, sä oot vielä nuori”-kuvauksia kohtalokkaista hetkistä, valinnoista ja merkityksellisyyden kokemuksesta myöhäismodernissa Helsingissä. Teoksessa Katri Kyllönen (toim.) *Etnisten vähemmistöryhmien välinen rasismi Suomessa*. Helsinki: Books on Demand. 146–169.

Souto, A. 2011. *Arkipäivän rasismi koulussa: Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista*. Helsinki: Hakapaino.

Tajfel, H. 1982. *Social psychology of intergroup relations*. Annual Review of Psychology, 33.. 1–39.

Talib, M. ja Lipponen, P. 2008. *Kuka minä olen?: Monikulttuuristen opiskelijoiden identiteettipuhetta*. Kasvatustieteidenlaitos. Turun Yliopisto.

Taylor, C. 1994. *The Politics of Recognition*. Teoksessa Gutmann, Amy (toim.) Multiculturalism. Examining the Politics of Recognition. Princeton: Princeton University Press. 25–73.

Teräs, M., Lasonen, L. ja Sannino, A. 2010. Maahanmuuttajien lasten siirtymät koulutukseen ja työelämään. Teoksessa Tuomas Martikainen ja Lotta Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 85–109.

Turner, J. 1987. *Rediscovering of the Social Group: A self-Categorization Theory*. Oxford: Basil Blackwell.

Turtiainen, K. & Rezai, J. 2018. Valoa tunnelin päässä: tunnustussuhteet nuorten kertomuksissa. Teoksessa Johanna Hiitola, Merja Anis & Kati Turtiainen (toim.) *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi*. Tampere: Vastapaino.

Waters, M. 1990. *Ethnic options : choosing identities in America*. Berkeley: University of California Press.

Wrede, S. 2010. Suomalainen työelämä, globalisaatio ja vieraat töissä. Teoksessa Sirpa Wrede ja Camilla Nordberg (toim.) *Vieraita Työssä- Työelämän etnistyvä eriarvoisuus*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. 7–31.

LIITE 1.

Teen sosiaalityön pro gradu-tutkielmaa Jyväskylän yliopistossa humanistis-yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa. **Tutkielmani aiheena on marokkolaistaustaisten suomalaisten miesten elämänpolut ja heidän kokemuksensa toiseudesta ja tunnustamattomuudesta.**

Haastattelukysymykset keskittyvät kolmeen teemaan:

1. lapsuus ja monikulttuurinen tausta
2. tunnustus, toiseus ja identiteetti
3. elämänpolku

Osa kysymyksistä on arkaluontoisia, joten haastattelut tehdään haastateltavan toivomassa paikassa, esimerkiksi kotonani tai haastateltavan kotona. Haastattelut äänitetään nauhurilla, jonka jälkeen ne litteroidaan (kirjoitetaan puhtaaksi). Haastattelut ovat ehdottoman luottamuksellisia, ja tutkittavan henkilöllisyys jää vain minun tietooni. Tutkielmassa haastateltavasta kerrotaan etninen tausta, sukupuoli ja ikähaarukka (elleivät kaikki haastateltavat ole samanikäisiä). Äänitteet tullaan litteroinnin jälkeen hävittämään.

Osallistuminen tutkimukseen on täysin vapaaehtoista. Tutkittavilla on tutkimuksen aikana oikeus kieltäytyä tutkimuksesta ja keskeyttää tutkimukseen osallistuminen missä vaiheessa tahansa ilman, että siitä aiheutuu heille mitään seuraamuksia. Tutkimuksen järjestelyt ja tulosten raportointi ovat luottamuksellisia. Tutkimuksesta saatavat tutkittavien henkilökohtaiset tiedot tulevat ainoastaan tutkittavan ja tutkijan käyttöön ja tulokset julkaistaan tutkimusraporteissa siten, ettei yksittäistä tutkittavaa voi tunnistaa. Tutkittavilla on oikeus saada lisätietoa tutkimuksesta missä vaiheessa tahansa.

Mikäli olette halukas haastateltavaksi, vastatkaa tähän sähköpostiviestiin **10.12.2018** mennessä ja sovitaan haastatteluaika. Vastaan mielelläni, jos teille heräsi lisäkysymyksiä tutkielmaan tai haastatteluun liittyen.

Ystävällisin terveisin,

Siru Roppola-Oussihl
siru.roppola @xxxx.xxx
040-xxxxxx

LIITE 2.

Haastattelurunko

Taustatiedot: Haastateltavan ikä, kotipaikkakunta, nykyinen paikkakunta

Teemat:

- Lapsuus ja monikulttuurisuus
- Toiseus ja tunnustus
- Elämänpolku

Lapsuus ja monikulttuurinen tausta

1. Kauan isä asunut Suomessa?
2. Mistä syystä maahanmuuttajataustainen vanhempasi muutti Suomeen?
3. Onko maahanmuuttajataustainen vanhempasi integroitunut suomalaiseen yhteiskuntaan mielestäsi miten?
 - Onko hän esimerkiksi saanut töitä, onko hänellä suomalaisia ystäviä?
 - Onko hän omaksunut suomalaisia tapoja tai kulttuuripiirteitä?
4. Käytkö ko. vanhemman kotimaassa usein tai pidätkö muuten yhteyttä marokkolaisiin sukulaisiin?
5. Asuuko isäsi lisäksi muita marokkolaisia sukulaisia Suomessa?
6. Puhutko isäsi äidinkieltä?
 - Jos et, onko tämä vaikuttanut suhteeseesi tähän vanhempaan tai muuhun sukuun?
 - Millaisissa tilanteissa näkyy?
7. Jos puhut arabiaa, onko siitä ollut Suomessa hyötyä tai haittaa?
8. Näkyykö isän kulttuuri tai/ja uskonto teillä kotona lapsuudessa tai/ja tänä päivänä?
 - Kuvaile miten
9. Näkyikö monikulttuurisuus asuinympäristössäsi lapsena?
10. Onko sinua ohjattu tai painostettu jompaan kumpaan kulttuuriin tai uskontoon kotona?
 - Onko se aiheuttanut ristiriitaa sinun ja vanhemman välillä?
11. Kuvaile lapsuuttasi lyhyesti
 - millainen oli suhteesi vanhempiisi lapsena?
 - koitko saavasi riittävää huolenpitoa ja rakkautta?
12. Oletko kokenut tai/ja joutunut todistamaan perheväkivaltaa?
 - kuka väkivaltaa harjoitti?
 - minkä koet olleen syy väkivallalle tai millaisissa tilanteissa sitä tapahtui?
 - minkä ikäinen olet ollut?
 - miten on vaikuttanut sinuun?
13. Oletko lapsena ollut lastensuojelun asiakkaana?

- mistä syystä?
- jos ollut huostassa, kuinka kauan ja miksi?

14. Oliko perheessänne pitkäaikaistyöttömyyttä tai muita sosiaalisia ongelmia (päihde- ja mielenterveysongelmia, väkivaltaa, sairauksia, köyhyyttä, avioero tms)?

- päihdeongelmia?
- mielenterveysongelmia?
- sairauksia?
- köyhyyttä?
- avioeroa?

Toiseus ja tunnustus (identiteetti)

1. Mitä uskontokuntaa edustat?
2. Minkä maalaiseksi koet itsesi?
 - Vaihtuuko kokemus tilanteen tai paikan mukana?
3. Koitko lapsena/nuorena perheesi erilaiseksi?
 - mitä tunteita erilaisuus herätti?
4. Minkä maalaisista sosiaaliset verkostosi koostuivat nuorena? Entä nyt?
5. Koitko rasismia/syrjintää koulussa muiden oppilaiden puolelta?
 - Miten ilmeni?
6. Onko sinua kiusattu lapsena muista syistä?
 - Miksi, miten?
7. Oletko itse kiusannut/syrjinyt muita lapsena/nuorena?
 - Milloin, ketä, miksi?
8. Koitko, että sinua kohdeltiin koulussa eriarvoisesti verrattuna oppilaihin, joiden molemmat vanhemmat olivat suomalaisia?
 - Millaisissa tilanteissa?
9. Tunnetko kuuluvuuden tunnetta suomalaiseen yhteiskuntaan? (Tunnetko, että sinulla on paikka ja rooli yhteiskunnassa)
 - miten se ilmenee?
 - Jos ei, miksi ei? Miten se ilmenee?
10. Onko sinulla jokin yhteisö, johon tunnet kuuluvasi?
 - Onko kuuluvuus vaihdellut ikäkausina?
11. Mikä tuottaa kuuluvuutta/kuulumattomuutta?
(Mistä asioista tiedät, että sinut hyväksytään/ei hyväksytä joukkoon)
13. Onko yhteiskuntaan kuulumisen tunne vaihdellut eri aikoina? Miten?
14. Millaisia ominaisuuksia tai saavutuksia marokkolaisessa ja suomalaisessa kulttuurissa mielestäsi arvostetaan?
 - Ovatko aiheuttaneet ristiriitaa?

15. Millaisia ominaisuuksi/saavutuksia itse pidät arvostettavina?
-Onko sinulla tällaisia ominaisuuksia/saavutuksia?
16. Millä ominaisuuksilla/saavutuksilla olet itse saanut tai hakenut arvostusta?
-Keneltä, miten?
17. Koetko, että sinut on hyväksytty/hyväksytään omana itsenäsi?
-Ketkä hyväksyvät/ketkä eivät?
18. Koetko että samat mahdollisuudet edetä elämässä kuin muilla?
-Jos et, miksei?
19. Tuleeko tilanteita, joissa sinulta kysytään kansalaisuuttasi/etnistä taustaa?
-Millaisia nämä tilanteet ovat?
-Miten koet ko. tilanteet?
20. Miten reagoit kyselyihin etnisyydestäsi?
- Mistä arvelet kyselyiden johtuvan?
21. Vältteletkö tilanteita, joissa joudut selittämään kansalaisuuttasi?
22. Tuntuuko sinusta, että joudut eriarvoiseen asemaan monikulttuurisuutesi takia verrattuna täysin kantasuomalaisiin?
-Millaisissa tilanteissa?
23. Oletko joutunut syrjityksi tai kokenut rasismia?
-Millaisissa tilanteissa?
- 24.. Onko sinua kohtaan ollut ennakkoluuloja etnisyytesi vuoksi?
-Millaisia?
25. Miten itse suhtaudut maahanmuuttajiin/maahanmuuttajataustaisiin?
-onko vaihdellut eri ikäkausina?
26. Onko etnisiä ryhmiä, joita kohtaan sinulla on ennakkoluuloja?

Elämänkulku

1. Oletko naimisissa/parisuhteessa? Onko sinulla lapsia?
-minkä maalainen puoliso on?
-onko etninen tausta vaikuttanut parisuhteisiisi? Miten?
2. Millainen on suhteesi vanhempiisi/perheeseesi tänä päivänä?
3. Miten elämä kahden kulttuurin välissä näkyy tänä päivänä?
4. Mitkä ovat tärkeimmät sosiaaliset suhteesi tänä päivän/onko sinulla merkityksellisiä ihmissuhteita?
-Millainen heidän kulttuurillinen taustansa on?
5. Miten vietät vapaa-aikaasi?

6. Oletko suorittanut asevelvollisuuden?
 - Miksi ei?
 - koitko rasismia?
7. Oletko tällä hetkellä töissä/opiskeletko?
 - kauan olet ollut nykyisessä paikassa?
8. Millainen koulupolkusi on ollut?
9. Oletko työllistynyt mielestäsi helposti?
 - jos ei, mistä itse uskot vaikeasti työllistymisen johtuvan?
10. Koetko että sinulla on samat mahdollisuudet työllistyä/opiskella kuin heillä, joiden molemmat vanhemmat ovat suomalaisia?
11. Oletko kokenut syrjintää töitä hakiessa/töissä? Millaista?
12. Oletko ollut työttömänä?
 - Miksi?
 - Kauan yhtäjaksoisesti?
13. Oletko kokenut aikuisiällä köyhyyttä?
 - miten näkynyt? milloin?
14. Oletko hankkinut rahaa muuten kuin ansiotyöllä? Laittomasti tai laillisesti.
15. Oletko joutunut väkivaltaisiin tai uhkaaviin tilanteisiin monikulttuurisuutesi vuoksi?
 - > Milloin, miten?
 - > Miksi olet reagoinut tilanteisiin väkivallalla?
16. Oletko syyllistynyt rikokseen/rikoksiin? Onko sinua tuomittu rikoksesta?
 - Mikä rikos, milloin?
 - millaiseksi kuvailisit elämäsi rikoksenteko aikana?
 - Olitko päihteiden vaikutuksen alaisena/johtuiko rikos päihteistä?
 - Mitkä seikat mielestäsi johtivat rikokseen? Kuvaile itsellesi merkittäviä tilanteita
 - Onko rikos/tuomio vaikuttanut siihen, miten ympäristö sinut näkee?
 - Onko vaikuttanut siihen miten näet itsesi tai kuka sinä olet?
 - Muita vaikutuksia?
 - Miten viranomaiset ovat suhtautuneet sinuun?
17. Millainen on suhteesi päihteisiin nyt ja menneisydessä?
 - minkä ikäisenä päihteidenkäyttö on alkanut?
 - Miksi? Mitä päihteitä?
 - Miten päihteet ovat vaikuttaneet elämääsi (koulu, työt, sosiaaliset suhteet)?
 - miten päihteitä on käytetty lapsuudenkodissasi/vanhempien suhde päihteisiin?
 - näkyvätkö kulttuurierot asennoitumisessa päihteisiin?
18. Sairastatko tai oletko sairastanut psyykkistä tai somaattista pitkäaikaisrautaa, joka on vaikuttanut merkittävästi elämääsi?
19. Mitkä seikat ovat mielestäsi vaikuttaneet edellä mainittuihin ongelmiin (väkivalta, rikokset, päihteet)?
20. Koetko, että etnisellä taustalla on mitään vaikutusta rikollisuuteen/päihteiden käyttöön?
21. Millaisena näet tulevaisuutesi Suomessa?

LIITE 3.

TIEDOTE TUTKITTAVILLE JA SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Tutkijan yhteystiedot

Siru Roppola-Oussihl
0405450184
siru.roppola@gmail.com

Tutkimuksen taustatiedot

Jyväskylän Yliopisto
Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Sosiaalityön pro gradu-tutkielma
Tutkimuksen ajankohta syksy 2018-kevät 2019
Ohjaaja Satu Ranta-Tyrkkö

Tutkimuksen tarkoitus, tavoite ja merkitys

Tutkielman tarkoitus on tuottaa tietoa marokkolais-suomalaisten miesten toiseudesta sekä tarkastella näiden kokemusten vaikutusta heidän elämänpolkuihinsa. Tavoitteena on tarkastella, miten toiseutta tuotetaan ja ylläpidetään sekä millaisia vaikutuksia niillä on yksilön identiteettiin, kuulumisuuden tunteeseen ja elämänpolkuihin.

Tutkimusaineiston käyttötarkoitus, käsittely ja säilyttäminen

Aineistoa käytetään pro gradu-tutkielmassa ja ne tulevat yksinomaan tutkijan omaan käyttöön. Aineiston jatkokäytöstä pyydetään aina erikseen lupa asianomaiselta. Aineisto säilytetään salasanalla suojatun muistitikun/tietokoneen kovalevyllä. Äänitiedostot tuhotaan litteroinnin jälkeen. Litteroidut aineistot säilytetään tutkijalla määräämättömän ajan, ellei tutkittavan kanssa toisin sovita. Kaikki aineistot säilytetään tunnistetiedot poistettuina.

Menettelyt, joiden kohteeksi tutkittavat joutuvat

Tutkittavat ovat valikoituneet iän (20-30v) ja marokkolais-suomalaisen taustan perusteella. Haastateltavat on tavoitettu lumipallo-menetelmän avulla.

Tutkittavat suostuvat puolistruktuoituun yksilöhaastatteluun, joka äänitetään sanelukoneella ja antavat tutkijalla luvan käyttää aineistoa pro gradu-tutkielmassaan.

Tutkimuksen hyödyt ja haitat tutkittaville

Mitä tutkittavat hyötyvät osallistumisestaan tutkimukseen?

Tutkittavat ovat mukana tuottamassa yhteiskunnallisesti merkittävää tietoa marokkolais-suomalaisten kokemuksista suomalaisessa yhteiskunnassa. Samalla he saavat myös itse tietoa muiden marokkolais-suomalaisten kokemuksista.

Mitä riskejä tutkimuksessa on ja millaisia ovat siitä mahdollisesti aiheutuvat haitat?

Tutkimussuoritetaan niin, ettei haastateltava ole tunnistettavissa eikä hänelle aiheudu tutkimukseen osallistumisesta haittaa. Tutkimukseen osallistuminen saa perua missä tahansa vaiheessa tutkimusta. Kaikkia tutkimuksen aikana kerrottu on luottamuksellista siinä määrin kuin edellä on sovittu.

Miten ja mihin tutkimustuloksia aiotaan käyttää

Tutkimustulokset tulevat pro gradu-tutkielmaa varten ja haastateltavat saavat tutkielman valmistuttua tutkielman luettavakseen.

Tutkittavien oikeudet

Osallistuminen tutkimukseen on täysin vapaaehtoista. Tutkittavilla on tutkimuksen aikana oikeus kieltäytyä tutkimuksesta ja keskeyttää tutkimukseen osallistuminen missä vaiheessa tahansa ilman, että siitä aiheutuu heille mitään seuraamuksia. Tutkimuksen järjestelyt ja tulosten raportointi ovat luottamuksellisia. Tutkimuksesta saatavat tutkittavien henkilökohtaiset tiedot tulevat ainoastaan tutkittavan ja tutkijan käyttöön ja tulokset julkaistaan tutkimusraporteissa siten, ettei yksittäistä tutkittavaa voi tunnistaa. Tutkittavilla on oikeus saada lisätietoa tutkimuksesta missä vaiheessa tahansa.

Tutkittavan suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Olen perehtynyt tämän tutkimuksen tarkoitukseen ja sisältöön, kerättävän tutkimusaineiston käyttöön, tutkittaville aiheutuviin mahdollisiin haittoihin sekä tutkittavien oikeuksiin ja vakuutusturvaan. Suostun osallistumaan tutkimukseen annettujen ohjeiden mukaisesti. Voin halutessani peruuttaa tai keskeyttää osallistumiseni tai kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta missä vaiheessa tahansa. Tutkimustuloksiani ja kerättyä aineistoa saa käyttää ja hyödyntää sellaisessa muodossa, jossa yksittäistä tutkittavaa ei voi tunnistaa.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus

Päiväys

Tutkijan allekirjoitus

Aineiston teoriaohjaava sisällönanalyysi: Monikulttuurisuus ja lapsuus-teeman luokittelu kaaviona

Alkuperäinen sitaatti	Pelkistetty sitaatti	Alaluokka	Luokka	Pääteema	
<i>faija ei taas niinkään oo niihin yhteyksissä, koska siinä tulee se uskontorajote vastaan, koska he ei oo muslimeja niin ei oikein ne maailmat kohtaa.</i>	Islam esteenä sosiaaliselle integroitumiselle	Isän integroituminen	Monikulttuurisuuden näkyminen lapsuudessa ja nuoruudessa	Monikulttuurisuus ja lapsuus	
<i>mun isä on ottanut suomalaiset tavat sen verran käyttöön, että se on pystynyt ole töissä---</i>	Integroituminen työn kautta				
<i>painostetaan siihen islamiin suuntaan aina---</i>	Islamiin painostaminen	Uskonto			
<i>ei oo kyllä aktiivisesti ohjattu mihinkään mut on kyllä niinkun kerrottu pyritty kertoo ja aina kun on kysynyt niin on vastattu.</i>	Islam läsnä elämässä				
<i>ruokakulttuuri, ja sit sisustus ja jotain tollasia esteettisiä asioita, joku sosiaalinen kulttuuri</i>	Ruoka- ja sisustuskulttuuri				
<i>meillä ei kotona saa syödä sikaa ollenkaan --ja kaikki lapset on ympärileikattu</i>	Usko-kulttuuriset säännöt				
<i>semmosta suomi-englanti-sekotusta vanhemmat puhuu keskenään, mutta suomi on niinku se pääsääntöinen kieli, millä niinku lapset ja vanhemmat kommunikoit.</i>	Kieli, jota perheessä käytetty	Kulttuuriset tavat			
<i>Faijan kaa puhun arabiaa</i>					
<i>Ristiriita siinä et sun isä tuomitsee tietyt asiat mut sun äiti samaan aikaan tekee niitä---</i>	Ristiriidat kulttuurien välillä				
<i>Isä käy siellä, sanotaan ainakin kerran vuodessa</i>	Vierailut Marokossa		Suhteet Marokkoon		
<i>Lapsena tuli käytyä perheen kanssa, nykyään harvoin</i>					
<i>Asuu siis isän toinen veli.</i>	Marokkolaiset sukulaiset Suomessa				
<i>Mummo on käynyt kerran täällä</i>					
<i>siis facebookissa ja instagrammissa silloin tällön laitellaan viestiä</i>	Muu yhteydenpito				
<i>hän tä ei oikeestaan hirveesti huvita puhua mun kanssa---koska mä en oo muslimi</i>	Etäinen suhde uskonnon vuoksi		Suhde isään	Monikulttuurisuuden näkyminen aikuisena/nykyhetki	
<i>Ihan hyvät, ei se niin jaksa enää tuputtaa</i>	Lähäinen suhde, uskonnosta ei puhuta				
<i>Paljon tulee oltua tekemisissä vanhempien kanssa---kyllä siitä uskonnosta muistuteen.</i>	Läheinen suhde uskonnosta huolimatta				
<i>kaksoiskansalaisia tai maahanmuuttajia -- ne lähimmät ystävät ja yhteistyökumppanit</i>	Ystävyssuhteet ja työkaverit	Sosiaaliset suhteet			
<i>aina kun käyn siellä mikä on nyt aikuisiällä ollut melkein joka vuosi</i>	Suhteet Marokkoon				
<i>kun isä soittaa, mä vastaan arabiaks</i>	Puhuttu kieli				
<i>Peiliin kattoessa näkyy tumma tukkainen kaveri</i>	Ulkonäkö muistuttaa juurista	Ulkonäkö			
<i>Pystynyt hahmottaa tän maailman moniulotteisemmin</i>	Laajempi maailmankuva		Maailmankatsomus ja ajatusmaailma		
<i>. Mä ymmärrän niinku marokon kulttuurin, mä ymmärrän niitten pyhäpäiviä ja muita ja tapoja ja tämmösiä, niin onhan se nyt rikkaus</i>	Ymmärrys eri kulttuureista				
<i>joka päivä tavallaan pohtii sitä paikkaansa ja monitoroi itseään ja koko ajan on se ajatus läsnä siinä</i>	Vaikutukset ajatuksiin itsestä				

LIITE 5. Haastatteluaineiston sisällönanalyysi: teemoittelu ja luokittelu

Teemat	Luokka	Alaluokka
Monikulttuurisuus ja lapsuus	Monikulttuurisuus lapsuudessa ja nuoruudessa	Isän integroituminen Uskonto Kulttuuriset tavat Suhteet Marokkoon
	Monikulttuurisuus aikuisena	Suhde isään Sosiaaliset suhteet Ulkonäkö Maailmankatsomus ja ajatusmaailma
	Lapsuuden sosiaaliset ongelmat	Vanhempien työttömyys/köyhyys Vanhempien terveydelliset ongelmat Vanhempien päihdengemat Perheen hajoaminen
Toiseus ja eronteon tavat	Syyt toiseudelle	Ulkonäkö Nimi Kulttuuriset/uskonnolliset tavat
	Kategorisoivat kommentit	Uteliaat/ystävälliset/neutraalit Epäilyttävät Rodullisia merkityksiä sisältävät Rasistiset
	Sanaton eronteko	Etäisyyden ottaminen/ulossulkeminen
	Fyysinen eronteko	Rasistinen väkivalta
Tunnustussuhteet ja yhteiskuntaan kuulumisen tunne	Kulttuuri-identiteetti	Identifioituminen suomalaiset Identifioituminen marokkolaiset Transnationaalisuus/epäselvyys
	Kuuluvuuden tunne ja hyväksyntä	Suomalainen yhteiskunta Marokkolaiset/maahanmuuttajat Transnationaaliset ystävät
	Tunnustussuhteiden toteutuminen	Primäärisuhteet Oikeussuhteet Solidaarisuus ja arvostus
Toiseuden vaikutukset ja tunnustuksesta kamppailu	Toiseuden vaikutukset elämässä	Toiseuden vaikutukset työhön Toiseuden vaikutukset koulutukseen Toiseuden vaikutukset ihmissuhteisiin Toiseuden vaikutukset ajatuksiin ja psyykkiseen hyvinvointiin
	Tunnustuksen ansaitsemisen tapoja	Tunnustuksen hakeminen työllä ja menestyksellä Tunnustuksen hakeminen kaveriporukoissa hyväksytyillä sosiaalisilla tavoilla Tunnustuksen hakeminen väkivallalla Tunnustuksen hakeminen henkilökohtaisilla ominaisuuksilla